

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

CODĂU ANNAMÁRIA

DEMÉNY PÉTER

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

Tördelőszerkesztő:

MOLNÁR ROZÁLIA

Korrektor:

SZŐCS KATALIN

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

BOGDÁN LÁSZLÓ:

Rózsatánc (Versciklus) ■ 5

NÓTÁROS LAJOS:

A vizek szétválasztása (Novella) ■ 11

ESZTERÓ ISTVÁN:

Szonettül szurkoló (Versciklus) ■ 23

SZONDY-ADORJÁN GYÖRGY:

A háromlábú kutya (Novella) ■ 29

NAGY ZALÁN:

Egy ökoszisztéma változékonysága (Versciklus) ■ 34

KÁLI ISTVÁN:

Dzsembó (Novella) ■ 36

SZŐCS MARGIT:

Ne tagadd; Ha belegondolok; Télutó; Jövőre majd...;

Mérkőzés (Versek) ■ 50

CSABAI LÁSZLÓ:

Hosszú árnyék (Elbeszélés) ■ 54

BODA EDIT:

Ostor; Virrad; Nullfok alatt; Este a folyónál; nózis; í í í; Fjord;

Két sor 2018-ból; Csendélet gyertyákkal; Utazgatni,

villamosozgatni; Gyakorlat; 2019. június 26.; Kétsorosok;

Képeslap a nyár udvarából (Versek) ■ 81

SÉTATÉR

IMRE ESZTER:

Édesanyám rózsafája (Hajdu Szabolcs –Török-Illyés Orsolya:

Obiectiva Theodora) ■ 86

MÚZEUMLÁTÓ

TAMÁS DÉNES:

Egy kép becserkészése ■ 92

TÉKA

BERNÁTH DÁVID:

Egy teljesebb világ leírása (Kutasy Mercédesz:
*Párduc márványlapon. Barangolások a latin-amerikai
irodalom és művészet határterületein*) ■ 99

BÉRES KÁROLY:

Démoni átirat (Bogdán László: *A démon Berlinben*) ■ 101

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

História a hetyke huszonnyolcasról (Térey János: *Káli holtak*) ■ 104

TALÁLT VERSEK

ARTHUR RIMBAUD:

Világváros; Reggel (Somlyó György fordításai) ■ 109

NÉVJEGY

CSABAI LÁSZLÓ ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

RÓZSATÁNC

KITÖRNI A KÖRÉNK ZÁRULÓ HELYZETEKBŐL

„Kik zajonganak?” – érdeklődött Jellasics.
Valóban a hírhedt horvát bán távoli leszármazottja volt.
Nagynénje valaha méltán népszerű szakácskönyvéből
fél Magyarország tanulhatott főzni. Ők is ették meg.
„Nem tudom, valami maszkúrák, állat álarcokban.
Van medve, róka, farkas, párduc, sakál.
Mindenféle állatmaszk.
Akkor éppen felhők között bujkált a hold.
Nem tudtam megfigyelni őket.
Állandó mozgásban voltak, táncoltak, kornyikáltak,
mintha be lettek volna rúgva, de azt sem tudtam
megállapítani, milyen nyelven énekelnek?
Tűzijátékokat hajigáltak a magasba.
A fények is elvakítottak, de amikor az egyik
színes katrincás cigánylány megérintett,
lekaptam rókaálcát, kiderült, nincsen arca.
A többiek körülvettek, vihogva kezdtek tapogatni,
mintha hullók érintettek volna!
Kétségbeesetten hátráltam, egy fának ütköztem,
erre hirtelen tűntek el, csak letépett álarcok,
murokrok, szénszemek, állatmaszkok
maradtak a helyükön!
Amikor meg akartam vizsgálni őket,
semmivé foszlottak a kezemben.
Mi lehetett ez az egész? Vagy ez is illúzió volt?”
„Nem tudom – suttogja. –
Én soha nem jártam ezen a tisztáson.
De most majd kiderül.
Tiszta vizet öntünk a nyílt kártyákba!” – kacag.

De nem derül ki semmi, a kántálók távolodnak.
Hagyd! – nyugtat meg. – Majd jönnek, ha akarnak.
Emlékszel, amikor a Moszkva téri garzonomban
meglátogattál, milyen nyugodtak voltunk mindketten?
Ez már a változás után volt! Rátok esett a szabadság,
Fejtegetted, és nem tudtatok mit kezdeni vele.
Te is megszabadultál valamitől, de nem ilyen lovat akartál.
Hazánk egyszerre veszítette el az emlékezetét
és az eszét, mondogattad. Elővettem egy üveg tequilát.
A dél-amerikai portyázásainkról meséltem,
hogy kiragadjalak a bezáruló helyzetből.
Minek emlékezni, legyintettem.
1989. december 21-ével megkezdődött az új időszámítás.
Összpontosíthatunk a nagy terveinkre.
Megalósíthatjuk mindazt, ami eddig gomolygott bennünk.
Kitörni a ránk záruló helyzetekből. Ez a feladat!
44 éves vagy, én 42. Minden előttünk van még!
Utazhatsz te is. Igen, 1990. január 2-án már
Ausztriában voltam, meredtél tequilás poharadba.
Utána hosszabb tanulmányúton a szétesőben lévő
szovjet birodalomban, miközben te Ausztráliában
koncerteztél, ismét felléptetek Erikával.
A Szent István-templomban gyertyát gyújtottál halottaidért,
de nem Bécsről, nem is a szuzdáli kolostorokról meséltél.
Komoran mondtad el egy versed.

ADVENT BÉCSBEN

Pislákkoltak a gyertyák a Szent István-templomban.
Forralt bort ittunk, utcán, eldobható pohárból.
Éreztem az Úristen közelségét. Vacogtam.
Jöttek az árnyak egyre, és az adventi mámor
megszédített, a gyertyák lobogó lidércfénye,
orgona búgó hangja, jézus-fehér virágok...
Régóta voltam úton. Imádkozni is kéne!
Elvesztem dadogtam. Nem tudtam, mire várok.

Meggyújtottam egy gyertyát. Talán ha az ábécét
mondom, úgymint megérti, akihez most beszélek.
„Gondolj rá – így az angyal. – Idézd fel nevetését,
alakját, mozdulatát, emlékezz, ez a lényeg!
Kiért gyújtottál gyertyát? Érte, ki balesetben
halt meg? Kit nem feledhetsz? S nem hozhat vissza Isten?”

A RÓZSATÁNC

Gyönyörű, mondtam, de nem folytattad, legyintettél.
Engem faggattál Machu Picchu váráról,
ahova te még nem jutottál el!
Te ezt irigyelted tőlem, én tőled a szuzdáli kolostorokat.
Összpontosítottam, és a tisztáson lebegve megjelent a vár.
Ködben úszott az Urubamba völgye.
Elbűvölten figyelted. „Te is tudsz illúziókat teremteni?”
„Én sem tudtam. Eddig nem is próbáltam.
Kinek teremtettem volna *ott túl* illúziókat, és miért?
Nem vagyok tisztában a képességeim határaival.”
Megkérdezted, mi volt a legnagyobb élményem
egymásra csúszó latin-amerikai portyázásaim alatt?
Indián dalokat hallgattunk, sok magnófelvétel bizonyította,
hogy érdeklődésem az indián folklór iránt nem csökkent.
Téged is elbájolt a dalokból sugárzó hihetetlen vitalitás.
Fényképeket mutogattam a várról, az Urubamba völgyéről,
a hegyekről, tavakról, vízesésekről, az indián faluról.
Egy őserdő szélén álló piramis romjairól.
A táncoló, fehér ruhás indián lányokról.
Néhány dallamot furulyán is eljátszottam,
majd elővettem a gitárom. Elvarázsoltak a vidám
indián dallamok. A tequila megbízhatóan fogyott.
A holdfényben villódzó tisztáson megjelentek
a ráncos arcú, fogatlan öregasszonyok,
s fáradhatatlanul mondták meséiket, énekelték dalaikat,
melyekből akkor egyetlen vak hangot sem értettem!

De nemcsak a szövegekből, kezdtem mesélni
egyik megdöbbentő élményem.
Amikor partra szálltunk Tapicban –
a nem is olyan távoli Guadalajara volt utazásunk célja,
ott léptünk fel hatalmas tömeg előtt –,
a kikötőben különös mulatságnak lehettünk szemtanúi,
amit sem akkor, sem később nem tudtunk értelmezni!
S a helyiek sem voltak hajlandók felvilágosítani
a valószínű rituális táncok mibenlétéről.
Az erősödő esőben színes ruhás lányok, indiánok
és maják, álarcos figurák kerengtek egy körtáncban.
Elhaladtunk mellettük, nem is vettek tudomást rólunk.
Amikor órák múlva visszatértünk, a nagy téren
változatlan intenzitással folyik a mulatság.
Váltunk jelen időre, így legalább láthatod te is.
A tisztáson fehér ruhás lányok táncolnak,
rózsacsokrokkal a kezükben, színesre pingált arcú
indiánokkal és álarcos férfiakkal, nedves ruhájuk
testükhöz tapad, látni engedve alakjukat.
Mellbimbóik szinte kiszúrják a kelmét,
ágyékuk háromszöge hívogatóan sötétlik,
bizonyítva, hogy nem részesítik előnyben a fehérneműt.
Egyik kezükben a karmazsinvörös rózsacsokrok,
másikkal táncosuk nyakába kapaszkodnak, már-már
csüngenek rajtuk! A férfiak keze derekukon, szorosan
egymáshoz tapadva, kéjesen vonaglanak az esőben.
A férfiak nedves vászonnadrágja kidudorodik,
kezük táncosuk fenekére csúszik. Kiszámíthatatlan,
hogy mikor csap át az egész tánc egy elvaduló orgiába.
Néhány leányzó már táncosára csimpaszkodik!
Combjuk összeszorul a hörgő férfiak derekán.
Elképzelhető, látni, hogy mire készülnek?
A rózsatánc, mondja barátom, Erik átszellemülten.
Vajon mit ünnepelnek, mire megy ki ez az egész?
Elmegyünk Guadalajarába, késő éjszaka térünk vissza.
A kikötőben még mindig folyik a mulatság.
A lányok, táncosaik nyakába csimpaszkodva,
fáradhatatlanul táncolnak, és vörös rózsák

továbbra is feltartóztathatatlanul hullanak a levegőből.
Elképzelni nem tudom,
kik dobálhatják őket, honnan és miért?
Az álarcos maszkurák ránk merednek.
Egy lépést tesznek felénk, mintha meg akarnának állítani.
Később a hajóhídról távcsővel nézzük a mulatságot.
A fehér ruhás, fáradhatatlanul táncoló lányokat,
az álarcosokat, az égből hulló rózsákat.
Megjönnek a matrózok is bordélyokból.
Ők is távcsővel nézik a mulatságot.
Furcsa figurák vannak itt, jegyzi meg Erik, s mutatja.
Egy sasorrú idősebb maja egyágú messzelátón át nézi
az Andromédát, tekintetünk egy pillanatra összevillan
a távcsövekben. Meg akar támadni? – kérdezem.
Nem, kacag, csak egy kíváncsi maja. Tetszik neki a hajó!
Mi is tetszünk neki. *Mások* vagyunk! Idegenek.
A kikötőben szól a zene, önfeledten forognak
a fehér ruhás lányok álarcos partnereik körül,
de most nincs rózsacsokor a kezükben.
Körülöttük kettős kört formálnak az állatmaszkokat
öltő férfiak, mozgásuk egyre fenyegetőbb.
Valami különös szertartás folyik itt,
merednek ránk a matrózok, aminek változatlanul
nem értjük a lényegét? Maguk értik?
Most nem videóznak. Nem akarjuk, hogy
megint megtámadjanak, suttogja lemondóan Erik.
Láthatólag nem szeretik, ha idegenek videózzák
vagy fényképezik őket. *Idegenek* lettünk? – kacagnak.
S nem mondhatom el nekik, hogy nekem ez az érzés nem új.
Egész eddigi életemben idegennek éreztem magam.
Lesétálunk a kikötőbe, a két leváltott matróz megindul
a kuplerájok irányába, mi még megállunk.
Bámoljuk a táncolókat, hallgatjuk az egyre agresszívebb zenét.
Bekapcsolom a táskájába rejtett magnót.
Felveszem, magyarázom, érdekel, valamire jó lesz ez is!
Amikor egyre idegesebben fordulnak felénk
az állatmaskarákat viselő indiánok,
megértjük, hogy jelenlétünk felesleges.

Feladjuk és visszasétálunk a hajóra.
Jellasics feláll, keresgél a tekercsek között.
Felhangzik a valóban vad, fenyegető zene.
Visszahallgatom a néhány perces felvételt.
Leülök, jegyzetek kottafüzetembe.
Készül a tepici aranyfantázia, vigyorog Erik.
Ha már nem láthattuk a tatározás miatt zárva levő
múzeumot, maradjunk valamivel. Itt vannak a videók is.
A fotók is, legyintek, majd holnap, a hajón
végignézzük őket, hátha rájövünk, mi volt a célja
ennek az egésznek, ami mindig más volt.
A nappali táncok, amikor még rózsák is hullottak az égből,
kik dobálhatták, honnan és miért, teljesen más volt,
mint a sokkal vadabb éjszakai! A félhomályban pörgő
rituálékban volt valami nem is olyan burkolt fenyegetés.
És állandóan azt hittem, annyira erotikusan mozogtak,
hogy előbb-utóbb átcsap orgiába az egész.
De nem tudjuk meg soha, csóválja a fejét, hogy miért is
nem csapott át, s azt sem, hogy mire ment ki a rituálé?
Az volt megírva a sors könyvében,
hozza ki a toscanai borral tele kancsót Erik, és töltöget,
hogy mi ne jussunk el soha abba a Néprajzi Múzeumba.
Ott se tudott senki felvilágosítani, legyint az elsőtiszt.
Mi voltunk ott, kérdezősködtünk, de úgy tettek,
mintha nem is értenék, hogy mit akarunk tudni.
Vagy ők se tudták volna, ami azért elég különös,
nem gondoljátok? Vagy nem akartak felvilágosítani,
mondja a tiszt, valamiért titokban tartják.
De ti miért nem jutottatok el abba a Múzeumba, bámul ránk.
Tegnap, amikor ebéd után végre elindultunk, esni kezdett.
Egy kiskocsmába menekültünk be, ma már zárva volt!
A táncosok eltűnnek, a zúgás erősödik,
de nem tudja elnyomni a zenét. A rózsák hullanak.
Két bagoly is elhúz felettünk. Indulhatnak vadászni.

A VIZEK SZÉTVÁLASZTÁSA

Anyám, név szerint Kismargit, nem sokat gondolkodott, akármiről is legyen szó, a helyzeteket nem mérlegelte, nem vonult vissza, és nem zuhant magába, egyszerűen kiállt az utcaajtóba, s kiabálni kezdte a nevem, tudván, hogy bárhol lennék szerte a világon, kiáltása, akarata így vagy úgy, előbb vagy utóbb eljut hozzám, utolér, megérint, és megváltoztatja addigi helyzetemet, állapotomat, kizökkent magamból, és irányváltoztatásra sarkall.

Nem is történetelt ez másként, elvégre a legtöbb esetben ott voltam valahol nem messze, vagy Kiskarcsiéknál vagy Vajdamarival vagy, ami a legvalószínűbb, a Kiséren Pintyetibivel követtem a német különítmény legújabb mozdulatait, ami, akárhogy is néznénk, és mondjon bárki akármit, nem kis feladat volt, lévén, hogy a németek, s ebben nem is volt vita köztem és Pintyetibi közt, a világ legjobb katonái voltak, képesek bármire, győzni tragikusan egyenlőtlen harcban, láthatatlanul előrenyomulni az idegen és ismeretlen területen, és valójában most is erről volt szó Pintyetibi szerint, igen komoly volt a helyzet, erre még a Vajdamari se mondhatta volna azzal az idegesítő hangsúlyával, hogy nanemondd, a németek ott voltak, ott bujkáltak tökéletes álcában végig a Kiséren.

Remek hely volt az erre, a falun keresztbe, a Kerezsből árvíz esetére lecsapolt ér sűrű nádasban veszett el, hosszú, száraz nyarakon teljesen, különös mértani függvényformákban összeroppedezett, száraz almot hagyva ilyenkor maga után, a legtöbb esetben azért marad egy vékony csík, hínár és moszat zöld burokban, apró, ijedt szemű békákkal az átforrósodott ujjnyi lepedékben, tavasszal aztán földuzzadt, beterítette a víz a nádaszt, beszívárgott a vakondtúrásokba, egyre feljebb, följött a kertek aljába, aztán lassan, óvatosan, ahogy egyre melegebbek lettek az esték, apadni kezdett, óriási riadalmat keltve a Kerezsből átevickélt halak között, szokatlan izgalomba hozva az embereket is ilyenkor, akik aztán tömegesen, a falu minden zugából megjelentek a partján, a nádas szélén, mindjárt a Kerezs tövében, két kézre markolva a feneketlen, fonott vesszőkosarakat, és valóban, a tömegpszichózis eme módját fenekezésnek nevezték, egyébként roppant egyszerű művelet volt, nem kellett hozzá semmi szakismeret, folyórted a nad-

rágot térden felülre, a víz ekkor már sehol sem volt annál magasabb, és a kosarat csak úgy egyszerűen, de bizonyos körülményekkel a vízbe suvasztottad, figyelve az imigyen felerősödő nyüzsgést, úszó- és farokcsapkodást, potykák, kárászok, de még harcsák is, kis bajuszos fenevadak próbáltak meg menekülni eszeveszetten, persze, minden esély a te oldaladon maradt, mást sem kellett tenned, minthogy belenyúl a kosárba, kellő elhatározottsággal, nem a harcsák miatt, aprók voltak ahhoz, hogy igazán veszélyesek legyenek, még csak nem is a rákok miatt, bár ezek között már voltak egészen jól kifejlett példányok, kemény, karcos ollóik bizony valódi veszélyt jelenthettek, mégis a határozottság a halfélék sajátos síkosságára és elevenségére vonatkozott, arra egészen pontosan, hogy ha nem fogtad meg ügyesen és eltökélten, szempillantás alatt kifickándoztak a markolásodból, mire a többiek a partról hangosan és csúfondárosan kinevettek, önbecs kérdése volt a határozott fellépés, a biztos mozdulat, amelynek végén előbukkan a kosárból az ezüstösen vagy zöldes-barnán verdeső hal, s amely aztán, egy íves karlendítéssel folytatódva, kidobja a még nedvesen puha és befogadó fővényre a zsákmányt, még pontosabban kosármányt, hogy egy gyenge etimológizálástól sem visszariadva, tökéletesen elvégzett feladatod biztos tudatában, megelégedetten körülhordozhasd tekinteted a többiekben.

Kár, hogy ez csak egyszer volt évente, egyébként az ér elhagyatott volt a kerteket szétválasztó szűk medrében, a nádat sem innen szerezték be az emberek, voltak arra jobb helyek a Sóstó környékén, a gyerekek se jártak ide, csak Pintyetibi meg én, mivel az ő kertjük terült el leghosszabban az enyhe lejtőn, onnan lehetett a legjobban megközelíteni, amúgy meg Tibi özvegy vagy elhagyott anyjával élt egyedül, bátyja, nála jóval idősebb, valahol egy meghatározhatatlan nagyvárosban tanult, a kert gondozatlan, mindjárt az udvart követően, a szemétdombon túl volt egy kis veteményes, aztán fák, bokrok és gaz, óriásira nőtt útilapuk között haladtunk óvatosan az ér mellett a nádasban felépített kunyhóhoz, ahol Tibi szakszerű megfigyelőállást alakított ki, nem lehetett tudni, honnan szedett ilyeneket, hogy lóállás meg felfejlődés, kartács és keresztűz, talán titokzatos apjától, aki-ről nem sokat lehetett tudni, nincs kizárva, épp ezért, merthogy kapcsolatban állhatott valamilyen hadsereggel, erről sosem beszéltünk, valójában nem is érdekelt, honnan veszi ezeket, jó, hogy tudta, s bevezetett engem is a hátországbeli hadviselés fortélyaiba.

Mert ez volt a titok, a kettőnk által ismert nagy misztérium, amúgy teljesen természetes és kézzelfogható és megmagyarázható a hely különleges voltával, s annak ellenére, hogy történelmi ismereteim nem beszéltek né-

metekről, itt a magyarok vonultak vissza, a németek épphogy átszaladtak az elején a szerbek felé, de, amikor megemlítettem ezt, Tibi csak legyintett, elnézően és igazának biztos tudatában, a németek ott voltak mindenhol a háborúban, az egyenruha nem számít, különben is a magyarok rohamsisakja egy az egyben német mintára készült, és ezek nem közönséges harci alakulatot képeztek, nem a Wehrmachthoz tartoztak, hanem speciális kiképzésben részesültek, kimondottan hátországi feladatokra, és valóban, ahogy Tibi mindezt elmagyarázta nekem, az egész magától értetődőnek tűnt, mindenekelőtt az, hogy a németek az utolsó percig bíztak a győzelemben, hatalmas harcászati és technikai fölényük biztos tudatában meg sem fordult a fejükben, hogy elveszíthetik a háborút, ez nem is történhetett meg másként, mint ahogyan megtörtént, áruházzal, nem csoda tehát, hogy mindvégig ettől féltek, s erre képezték ki a speciális egységeket, amelyeknek legfontosabb feladata éppen hogy az áruházzal leleplezése és megakadályozása volt, ehhez pedig a beépülés volt a legjobb megoldás, de nem akármilyen, hanem tökéletes kaméleonszerű idomulás az ellenséges közegehez, ezek a katonáknak alig nevezhető harcosok beszélték Európa összes nyelvét, kiválogatva is úgy lettek, hogy bármilyen környezetben el tudjanak merülni, butaság ezért arra gondolni, hogy magas, szőke, kék szemű germánokból álltak az alakulatok, toboroztak mindenhol és minden népből, egy feltétel volt csupán, a rendíthetetlen hűség és a halálmegvető bátorság, legtöbben németek voltak, nyilván, de mindenféle német, és azok pedig nemcsak szőkék, voltak magyarok, csehek, lengyelek és oroszok, igen, oroszok is, pár román, viszonylag sok bolgár és szerb, és természetesen voltak angolok, franciák, de még amerikaiak is, nyilván, japánok nem, erre nem volt semmi szükség, viszont a japánok megcsinálták ugyanezt Ázsiában a kínaiakkal, koreaiakkal és vietnamiakkal, más szóval, ezek, ha már itt vannak, és ehhez kétség sem férhetett Pintyetibi szerint, semmiben sem különböznek tőlünk, tökéletesen beszélnek magyarul, ugyanúgy öltözködnek és viselkednek, mint mi, de ez csak a látszat, tökéletesnél tökéletesebb, mégis látszat csupán, és van egy gyöngye pont az egészben, egy rés, amely a felfedezés veszélyét nagyon is valóssá teszi, és minél hosszabban telik az idő, annál inkább.

Sebezhetőségük pedig abban áll, hogy teljesen nem épülhetnek be, nem vehetik át a környezet összes tulajdonságát és szokását, meg kell maradniuk annak, amik, partizánoknak, gerillaharcosoknak, folyamatos edzésben és készenlétben, s ehhez rejtékhelyekre és titkos raktárakra, gyülekezéshelyekre van szükségük, na már mostan, Pintyetibi szerint a Kisér egy ilyen

hely, és ő ezt most már bizonyítani tudja, nincs kétség tovább, nem kis munkájába került, de végül sikerült túljárnia az eszükön, egy horogkeresztes kar-szalagot hagyott a kunyhóban, és az eltűnt, nem vihette el senki más rajtuk kívül, elvitték, nehogy ez hívja fel rájuk a figyelmet, kockáztattak, mert úgy gondolták, egy gyerekről van szó csupán, nagy hibát követtek el, a harcos legnagyobb hibáját, és Pintyetibi, miután ezt leszögezte, nézett rám erősen, és kivárt hosszasan.

Mit, kérdeztem én suttogva végre, ilyen dolgokról nem lehet nagy hanggal, ordibálva beszélni, aztán meg úgy éreztem, Tibi vizsgáztat, felméri, megbízhat-e bennem, képes vagyok-e felnőni a feladathoz, egyben rádöbben-tem, a helyzetem kritikusan veszélyes lett most, miután elmondta nekem mindezt, s teszem azt, rájön, hogy hibáztam, nem bízhat meg bennem, annyit már én is tudtam, hogy ilyen esetekben akár drámai megoldások is születhetnek, izgatottan lestem ezért Tibi választát, s nagyon megkönnyebbültem, ahogy az megérkezett szintén suttogva: alábecsülték az ellenfelet.

Ezt első hallásra nem értettem, forgattam magamban, közben figyeltem nagyon Tibi sápadt, keskeny arcát, hátha mond még valamit, ami tisztázna, ki itt az ellenfél, és hogyan becsülték alá, nem mondott semmit, csak nézett rám szigorúan, nem vette észre tanácstalanságomat, lefoglalták saját roppant fontos gondolatai, maradt időm, hogy megértsem végre: vagyis őt becsülték alá, róla gondolták, hogy gyerek lévén, nem jön rá a dologra, de most ennek vége, tévedésüket korrigálni fogják, s elteszik Tibit láb alól, és azt sem lehet kizárni, hogy engem sem kímélnek, miért tennék, jó, lehet, hogy kisebb vagyok nála, de azt mégis megfontolják, mennyit tudok, és ezek nem szórakoznak, itt élet-halálról van szó.

A torkom kiszáradt, gyomrom helyén megjelent az a nagy rángatózó semmi, és ebből pontosan tudtam, hogy félek, hogy be vagyok szarva, gyáva kis féreg vagyok, semmirekellő beszari senki, valamit tennem kellett, hogy szabaduljak a semmiből támadt rettegéstől, szerencsére végre megszólalt Tibi, mint aki követte gondolataimat, Tibi a mindentudó gondolatolvasó: gyerekeket ezek nem bántanak, s előbb-utóbb rájönnek, tőlünk nincs mitől tartaniuk, valójában szövetségeseik vagyunk, viszont fel nem fedhetik magukat, még így sem, de én már tudom, hogyan lessük ki őket, kitá-
láltam még tegnap, s ez egy biztos dolog, ennek nem tudnak ellenállni.

Még nem tudtam követni a gondolatokat, kúsztam utánuk zavartan, kisé megnyugodva, de nem teljesen, mert, ami az eddigiekből világosan ki-
derült, épp az, hogy sohasem lehet tudni, az ember ilyen helyzetekben so-
hasem lehet biztos a dolgában.

Mit találtál ki, kérdeztem két gyomorszorítás között, majd elmondom, mikor eljön az ideje, szögezte le komoran Tibi, s ebből kiderült, hogy most magára kell őt hagynom, ezek a gondolatok és elhatározások komoly összpontosítást igényelnek, s a magány, a méltóságos és titokzatos visszahúzó-dás, mint csiga a házába, erre a legjobb megoldás, az egyetlen tulajdonkép-pen, de egy szót se, bocsátott el Tibi.

Nem is mondtam aztán már semmit, kimásztam négykézláb a kunyhóból, óvatosan, nehogy hozzáérjek valamihez, és ezzel megoldhatatlan feladatok elé állítsam Tibit s a német különítményt, azért a lábamat belevertem a kunyhó közepén trónoló üllőbe, nem volt vészes, de fáj, kint voltam végre, megyek, mondtam, Tibi nem válaszolt, akkor majd szólsz, próbálkoztam a másik végéről, szólok, hát, köszönt el a rend kedvéért, mert világos volt, hogy már nem volt ott, vagy még pontosabban, én nem voltam már ott, ahol ő volt, nem egyszerű ezeket az árnyalatnyi különbségeket tisztán megfogalmazni. Hagytam a zavart és a feszültséget, maradjon a nádasban, felegyenesedtem, pár lépés után már szaladtam a pálmafa nagyságú útilapuk között, majd hirtelen megálltam, körülnéztem, hátha követnek, nem láttam semmit az akácbokrokon kívül a kert nagyon távoli végében, s lent, magam mögött, a vékony, de sűrű nádgallért a völgynek alig nevezhető fordított hajat hosszában, a kunyhót már nem, elnyelte a nádas miatt kiszélesedett távolság, ám ez, most már bizonyos voltam benne, nem jelent semmit, ott lehetnek bárhol, az akácos beláthatatlan árnyékában, az útilapuk között a földhöz lapulva, beásva a laza, porhanyós földbe, elindultam most már lassan, tüntetően, kimerően és lazán, lássák, ura vagyok a helyzetnek, megbízható és hidegvérű, tőlem nem kell tartaniuk, nem ellenség, szövetséges vagyok, legalábbis jó lenne, ha ezt gondolnák, nekem főleg, elhaladtam így a szénás kert felét elfoglaló szemétdomb mellett, végigmentem az udvaron, elértem a téglából kirakott járdához, amely a ház mellett futott egészen a kocsiszínig, aztán onnan vissza a nyári konyhának használt kis házig tökéletes, nagy U betűt rajzolva így az udvar köré, nyitott felső végét a kapura meresztve, lépdeltem végig a ház melletti szárán egészen az utcaajtóig.

A téglák nem feküdtek egyenletesen és simán, volt, amelyiket szinte már teljesen elnyelte a föld, volt aztán olyan is, amelyik oldalára billenve próbálkozott fennmaradni, a legtöbb azért színen volt, és kisebb-nagyobb rést áthidalva ragaszkodott egymáshoz.

A nehéz, hatalmas kilinccsel ellátott ajtót kinyitni erőt igényelt, magamra húztam, mert befelé nyílt, éppenhogy rése nyitottam, annyira, hogy ki-

csúszsam rajta, miközben észrevétlenül alakultam át fenyegetettséget és fenyegetést egyszerre magán és magában hordozó gerillává, hátsorzági harcos lettem most, aki szakadatlanul figyel az idegen, ismeretlen terepet, igen, a hely nekik valójában terep, térképre és onnan az agyukra vésett táj, a terepen nem élsz, hanem mozogsz céltudatosan valami felé, amiről sohasem tudhatod bizonyosan, hogy valójában micsoda, tájékozódasz és megpróbálsz eltűnni benne, nem engedheted meg magadnak, hogy valaki előbb vegyen észre, mint te őt, az maga a csőd, a befellegzett vég, végső soron a halál.

Nem is vett észre senki, úgy gondoltam, ahogy elfordultam jobbra, miután visszahúztam a nehéz ajtót a helyére, azt nem tudhattam azonban, ki figyel az elfüggönyözött ablakok mögül, mindjárt szemben, a Milotaiék hosszú házának utcára néző ablakából észrevehetett a Milotaimari anyja, nem lebbent a függöny, ezt megúsztam, a következő ház a Felföldieké, az sokkal keményebb dió, három ablaka is van az utcára, az utcafrontra, ahogy apám mondja, s most valóban rádöbbszemtem a kifejezés katonai értelmére, a terepen frontok vannak, semmi más, mindenhol frontok és két lehetőséged csupán, hogy szemben vagy háttal légy, más előfordulás lehetetlen, az öreg Felföldiné ott ül mindig a nagyszoba ablaka előtt, az lenne a legjobb, ha most gyorsan átszaladnék az utca északi oldalára, ahol a Felföldieké után következik Vajdamariék megint csak egyablakos háza, odáig guggolva mehetnék a falhoz lapulva, kijátszva az öregasszony éberségét, ennek viszont van egy óriási veszélye, hogy kiteszem magam Sándor bácsi éles tekintetének.

Odanéztem a lócára, és minden megoldódott, Sándor bácsi ott ült a ház előtt, a két akácfa közé illesztett korhadt deszkán, s nézett felém, már egy ideje várva közeledésemet, ez van, vége a játszmának, visszaváloztam hirtelen azzá, aki voltam a felnőttek felé, okos kisgyerekké, aki folyton hülyeségeket kérdez, és feléje indulva megpróbáltam úgy tenni, mintha a világon semmi sem történne, és egyáltalán semmi, ami más lenne, mint ami lehetne, a világ rendje megbonthatatlan, s ezt mindketten tudjuk és tudomásul vesszük, mellesleg, gondolhattam volna, hogy ott lesz, késő délután volt, nemsokára jön a csorda, arra minden este kiül, aprólékos figyelemmel követve, ahogy elsőként megjelennek a kecskék, néhány birka is köztük, poroszkálnak az utca közepén, meresztgetve lecsüngő szakállukat, patyolatfehér gidáktól körülugrálva, aztán, hogy legyen idő kiválogatni, betereelni őket, egy idő után felbukkannak az utca végén, befordulva jobbról, a Végátoldaltól, az első tehének, mintha nem is a csordához tartoznának, fejüket rázva, farkukat csapkodva, és ezzel egyszerre valami veszélyérzet is lebeg-

ni kezd az utca két oldalán, a házak előtt, ahol az asszonyok és idős emberek várják a porta tejellátóját, közöttük gyerekek mozognak izgatottan, és bennük ölt testet a veszély lehetősége, mert a tehenek hatalmasok és kiismerhetetlenek, nem úgy, mint az ártalmatlan, kedves, buta kecskék, akár meg is vadulhatnak hirtelen, nem tudni, miért, s vágatni, ügetni kezdenek, rúgni és ugrálni, mert nekik ez természetes, lehet, nem is rosszindulatból csinálják, hanem örömben, hogy megérkeztek, és érzik a friss széna illatát, egybekötve a nagy megkönnyebbüléssel, ahogy a gazda, akár ember, akár asszony, beül a hasuk alá, s megszabadítja őket az egész nap felgyült illatos, habzó terhüktől, de nagyok és szertelenek, korlátoltak, ez kétségtelen, nem úgy, mint a lovak, azok kifejezetten okosak, soha nem rontanának egy kisgyerekre, azért ez nem fordul elő gyakran a tehenekkel sem, ellenkezőleg, a lovak sűrűbben bokrosodnak meg, de ez náluk egészen más, a betört, nemes állat örök szabadságvágyának öntudatlan jelentkezése, és ezt minden jóra való ember számon- és tiszteletben tartja, nincs annál ügyefogyottabb, mint aki ilyenkor ellenkezik és veri a lovát, semmirekellők, Sándor bácsi szerint, szaremberek, akik az állaton bosszulják meg tehetetlenségüket, figyelni kell őket, megtanulni a nyelvüket, észrevenni, még mielőtt kezelhetlenné válik a szituáció.

Sándor bácsi élvezettel keverte beszédébe az idegen szavakat, hosszú előljárósága alatt elhallotta a városi uraktól a latinos és németes kifejezéseket, és valóban, az apró gyerekek meghúzódtak anyjuk szoknyája mellett vagy nagyapjuk, apjuk háta mögött, onnan lesték a csorda vonulását, nyáron a felvert porban, késő ősszel a cuppanó sárban, most egyelőre csönd volt, megálltam a lóca előtt, néztem Sándor bácsi tökéletesen kivikszolt bőrpucának határozottan domborodó spiccét, és vártam, hogy mondjon valamit.

Nem kellett sokáig várnom, keresett Mari, mondta Sándor bácsi, üzeni, ha előkerülsz, menj át hozzájuk, megyek mindjárt, mondtam én felkészülésként a kérdésre, amely rögtön megjelent bennem határozatlan formában, ahogy megláttam Sándor bácsit, maga látott németeket, találtam rá a legegyszerűbb formára, hát elég kétértelmű volt, viszont a németekre én csak katonaként tudtam gondolni, német és katona az egy és ugyanaz, már hogyne láttam volna, válaszolt Sándor bácsi, mint aki épp erre a kérdésre készült egész délután, az én időmben tele volt németekkel ez a világ, még itt nálunk is voltak, akik németül beszéltek, igaz, azok zsidók voltak, és szépen megtanultak aztán magyarul, de hát miért érdekelnek téged a németek, fordította vissza a kérdést Sándor bácsi, csak úgy, mondtam, és úgy

is gondoltam, és a német katonák, azok milyenek voltak, kanyarodtam vissza sunyin, hát, azok bizony kemény legények voltak, velük aztán nem lehetett kukoricázni, nade, nézett rám az öreg, mégis elveszítették a háborút, nem igaz, nem bírtak azzal a töméntelen sok muszkával meg az amerikai pénzzel, azzal bizony nem számoltak, azt hitték, hogy mindent elintéznek a blickriggel, ezt értettem, Tibi már elmondta, hogy a németek taktikája a blickrig, magyarul villámháború, vagyis meglepetésszerű lerohanás, és ez egyébként a leghumánusabb formája a harcnak, mivel kevés a veszteség, annyira gyorsan történik minden, hogy mire az ellenfél felocsúdik, le is van győzve, a baj ezzel csupán annyi, hogy nem működik bárhol, bárkivel és bármikor, pontos feltételek kellene, nagyon alapos tervezés és kivitelezés, ezt mind Pintyetibi fejtette ki, hát akkor jó, mondtam, megyek, megnézem, mit akar Mari, tettem még hozzá hanyagul, valahogy úgy, ahogy a férfiktól láttam, ahogy beszélnek egymás között, amikor nőkről van szó, azt jól teszed, a lányok nem szeretik, ha megváratják őket, helyeselt Sándor bácsi, s én elindultam rézsút egyenest Mariékhoz.

Pár lépés után már ott álltam a kapuban, amikor meghallottam anyám kiáltását, Kismargit ott volt mögöttem, az utcaajtóban állt, de nem is nézett rám, lefelé nézett a Végát felé, ahonnan érkezni fog a csorda, pedig ott álltam tőle pár lépésre az északi oldalon, a Vajdamariék kapujában, igaz, nem egészen szemben, mert ott Vilma néni lakott, a Gyöngyi nagyanyja, de majdnem.

Jövök mindjárt, mondtam egyenesen a Vajdamariék utcaajtójának, jaj, nem is láttalak, azt hittem, lent vagy a Végáton, hol voltál egész délután, rohant felém meleg és türelmetlen szavakkal anyám, Kismargit, hát, kezdtem, nézve a repedéseket a feketére kent deszkaajtón, tudom én, ne is mondd, na gyere, megint a Pintyetibivel voltál, ugye, én nem bánom, de apád ha megtudja, nem fog örülni, miért nem jáccol te veled egyidősökkel, Pintyetibi nem hozzád való, semmi bajom veled, de biztosan orrodnál fogva vezet, te meg amilyen bamba vagy, észre se veszed, hogy az van csak, amit ő akar, nem is igaz, próbáltam lagymatagon védeni Tibit, miközben éreztem, hogy belül, az ajtón túl valaki közeledik felém, nem volt hogyan és miért, én tudtam a magamét, Kismargit, az anyám, pedig a magáét.

Nyílt szemben velem az ajtó, megjelent Magdus, a nagylyány, Mari nővére, Mari már vár, azt mondta, mondjam meg, ha látlak, hogy már nem sokáig, mondta, s mint akit ez egyáltalán nem foglalkoztat, elindult Fel-földiek felé, a Kisbolt irányába, csókolom, Sándor bácsi, köszönt át aztán egy szuszra, szerbusz, nagylyány, köszönt vissza peckesen az öreg.

Jövök mindjárt, csak beszélek egy kicsit Marival, ismétetem meg hátra se fordulva, beszlisszanva a Magdus után nyitva maradt ajtón, már az udvaron voltam, a nagy eperfa alatt, még hallottam, hogy Sándor bácsi szól anyámhoz, hadd csak el, Kismargit, nem csinálnak azok semmi rosszat, csak játszanak. Nem tudtam, mire mondja ezt az öreg, rám meg Marira vagy rám meg Pintyetyibire, jólesett, akárhogy is lett volna, meg aztán tudtam, hogy ez lelohasztja anyámat, talán még arrébb is megy, és szóba elegyedek Sándor bácsival, s akkor észre sem veszi, mennyi idő múlt el közben.

Hátul van a szénáskertben, szólt hozzám Mari nagyapja, aki a gangon üldögélt vagy szöszmötölt, ezt nála sose lehetett tudni, ő volt a falu utolsó élő kádármestere, már nem dolgozott a kolhozban, nyugdíjazták, itthon munkálkodott, a gang végében volt egy apró műhelyféle, ahol a legjobb szerszámaikat tartotta, a dézsákat, hordókat az eperfa alatti fészkerben gyártotta, többnyire eperfából, a cefrének meg a gabonának, lisztnek, korpának a dézsákat, kisüstinek a hordókat, nincsen jobb az eperfánál erre, ezt mindenki tudja, bornak nem jó, annak keményfa kell, s az öreg Vajda azt már nem vállalta, na, mi van, úrfi, hallottam, még mielőtt mozdultam volna a szénáskert irányába, azt a bizonyos női hangot, az egyetlen, amely úrfinak szólított, mint az apám, ami azért egészen különös volt, hogy tudnám mire vélni.

Vajdamari anyja, Rózsa kérdezte ezt, ahogy kijött a gangra, és apja vállára tette a kezét, nem tudtam mozdulni, szólni, néztem csak rá, ahogy ott áll, és teljesen más, mint az asszonyok a faluban, gondolom, ezért mindenki, még a lányok is Rózsának szólították, egyszer meg is kérdezte, te miért nem mondasz úgy nekem, mint mindenki, Rózsa, nem tudom, válaszoltam kényszeredetten, és ebben ott rejtőzött alamuszin az igazság, mert valóban képtelen voltam úgy szólítani, buta vagy, mondta akkor, s megsimogatta a fejem, de úgy, hogy közben a keze megállapodott egy leheletnyit a tarkómon, és azt az érzést, a kezét ott a nyakamon még napok múlva is éreztem.

Amúgy nem volt Rózsában semmi titokzatos, legfeljebb annyi, hogy nem is voltak idevalósiak, valami Várad mellőli faluból jöttek, az öreg kádár meg a felesége és lányuk, Rózsa, és a két unoka, Rózsa lányai, a Mari meg a Magdus, legfeljebb annyi, hogy férj nem tartozott hozzájuk, a lányok apja mintha nem is létezett volna soha, elképzelhető, miért ne, elváltak, hallottam egyszer apámat az udvarról, amint a konyhában várta, hogy kész legyen a vacsora, mire anyám hangja válaszolt, lehet, de én úgy hallottam, hogy sose volt férje, te meg a hallomásaid, hallottam még apám valahogy kihátráló válaszát, aztán már nem tudtam kivenni, mi következett, de az

igaz, a két lány nem is hasonlítottak egymásra, Mari kerek volt mindenhol, mint az anyja, Magdus meg hosszú és vékony, ezért aztán idő előtt megnőtt csecseit úgy hordozta, mintha azokkal próbálná megtartani az egyensúlyát és pótolni mindazt, amit a természet megtagadott tőle, és ezt nem kell mindjárt a férfiak rosszmájúságára kenni, nincs abban semmi szégyen, hogy szeretik a dúsan kerekded női formákat, legyen rajta mit fogni, hallottam itt-ott nem is egyszer, amikor úgy adódott, és egy ideje kezdtem észrevenni magamon, hogy egyre inkább hajlok igazat adni ennek a falu férfiai között általános, de számomra egyelőre eléggé másodlagos nézetnek, megyek Marihoz, mondtam, mint valaki, akinek nem ezt kellene mondania, és előrefordítottam a fejem, nehogy azt higgye, őt bámulom, miközben nagyon is tudtam, hogy kétsége sincs efelől, menj csak, szólalt meg azon a hangon, amelyet az esti meséből ismertem, de az egy színésznőé volt, aki valamiért mindig megkérdezte a gyerekektől, hogy ágyban vannak-e már, mentem hát, Isten hírével és Rózsa kibontott hajával a lelki szemeimbe égve, a szénáskertbe, ahol inkább szalma volt szerteszt, mintha az öreg kádár megalmozott volna emlékeinek a szabad ég alatt, majd erre tengerikóróból számtalan wigwamot rakott volna, mentem egyenesen az utolsó kórósátorhoz, előtte leguggoltam, és benéztem a résen.

Mari ott ült törökülésben, néztük egymást egy ideig, nem szóltunk, figyeltük a másikat, egyikünk sem szeretett volna mindjárt az elején hátrányba kerülni, nem voltunk összeveszve, csak kapcsolatunk egyik magázó-önöző szakaszában, megpróbáltam ravasz lenni, hátha ezzel egy csapásra megoldom a helyzetet, hogy vagy, mondtam neki, nem hatott, nézett rám tovább visszafogott jelentőségteljeséggel, aztán egy idő múltán, akár egy örökkévalóság is lehetett volna, ha akkoriban éppen nem abban éltünk volna, megszólalt, drága uram, mondta, mint a francia színész nő magyar hangja, szeretném, ha kérdéseimre őszintén válaszolna, miért hazudott nekem tegnap.

Erre nem nagyon volt mit mondanom, át kellett volna gondolni egész életemet, elérkezni a tegnaphoz, s kiválogatni azt az egy hazugságot, amelyre Mari gondolhatott, megoldhatatlan feladatnak tűnt, az is volt, ezért csak annyit válaszoltam, én tegnap nem hazudtam magának, aztán gyorsan kijavítottam magam, Önnek, mert eszembe jutott Gerard Barry magyar hangja, amint azt mondja a bárónőnek, Ön tökéletes biztonságban érezheti magát mellettem, madame.

Marival nem lehetett ezt játszani, Ön most is hazudik nekem, és ez elviselhetetlen, jelentette ki hűvösen a kórókunyhóból, bámultam rá, és a bűn-

tudat kezdett elhatalmasodni bennem, leültem ezért a szalmaalomra, egyik lábamat begörbítve és magam alá húzva, ott ült előttem Rózsa kicsiben, és ahelyett, hogy megsimogatná a nyakam, úgy bánik velem, mint madame Pompadúr, ha elmondom, kicsúfolsz, próbálkoztam személyeskedni, de nem, nem működött ez sem, Mari valóban haragszik rám, de most vajon miért, Ön nem válaszolt, és ez elviselhetetlen, folytatta tovább a kínzást, Ön kifogásokat keres, és ez több, mint elviselhetetlen, nem tudom, mire gondol, asszonyom, mondtam megadva magam, esetleg ha megmondaná, válaszolhatnék.

Ön megígérte tegnap, hogy ma délután megnézzük *A fekete tulipánt*, egész ötig vártam, mindhiába, Ön a délutánt a Kiséren töltötte, és azt is tudom, kivel, le voltam leplezve, megsemmisülve néztem Mari nagy, kerek szemeibe, ez már nem volt vicc, nem csúfolódott, nem ugratott, valami csillogott a szeme sarkában, tekintetében egyszerre ott volt a homály és a mélység, és akkor megrettentem, úgy szorult össze a gyomrom, mint ott a másik kunyhóban, amikor arra gondoltam, mi lesz, ha a németek lecsapnak rám és Tibire, de ez mégis más volt, itt csak egy nálam jó évvel fiatalabb kislánnyal ültem szemben, valójában nem fenyegetett semmi veszély, igaz, Mari legalább olyan erős volt, mint én, és jóval gyorsabb, fürgébb, de ezt csak arra használta, hogy elszaladjon előlem, amikor csúfolt, és én úgy tettem, mintha meg akarnám fogni, miközben valójában nem akartam, mert tudtam, hiába is akarnám, úgyse tudom.

A fekete tulipánt láttuk már kétszer, mondtam hát félrevezetőn, teljesen mindegy, vágott közbe mademoiselle Pompadúr, Ön nem tartotta be a szavát, és ez számomra elviselhetetlen, Ön mélységesen kiábrándított engem, aztán, kiesve egy pillanatra a szerepéből, saját hangján hozzátette, kapcsolatunknak vége, majd egy gyors mozdulattal, mint egy apró függőnyt, leeresztette közénk a csíkos törölközőt, amely zárta a nyílást.

Néztem még egy darabig a kopottas szőtttest, foltok és apró perzselések nyomaival itt-ott, aztán tragikusan sóhajtottam és felálltam, onnan fentről a dolgok egészen más fényben jelentek meg, aztán, mert most már valóban éhes voltam, annyit mondtam, mielőtt elindultam volna az udvar felé, te tudod, Mari.

Pár lépés után szaladni kezdtem, nem akartam látni, mi történt közben az udvaron vagy a gangon, azt mégis észrevettem a szemem sarkából, hogy Rózsa már nincs ott, az öreg viszont ugyanabban a pózban nézi a naplementét.

Kirohantam az ajtón, az utcán nem volt már senki, a csorda után nem maradt még por sem, jobb kéz felől, ott, ahol a nap lement az égről, alvadt vér szivárgott az akácok fölé, olyan csönd volt körülöttem, mint a karmester beintése előtt a koncertteremben, vártam lélegzetvisszafogva, biztos voltam benne, hogy az éj muzsikusai készen állnak, s csak akkor szaladtam át az utcán a házukhoz, miután rázendítettek a tücskök.

Eszteró István

SZONETTÜL SZURKOLÓ

ESZELŐS SZURKOLÓK

Hol síppal, dobbal, nádi hegedűvel
sámánarcú bércek kelnek táncra,
kanyargó szerelvény DNS-lánca
sárkány tűzű lobogókat tűz fel,

ha szurkolunk a taccsvonalon túli
kirekesztettségnek, mi, dühöngő dőrék
pályát átíró ítéletidőért,
amíg csak tart az úri ramazúri,

kétes jogbírók, drogbárók, partjelzők
bukására számíthatunk csupán,
hogy hátba döfők, gázolva előzők

lebögnék a szétrugdosott kupán,
s vuvuzela helyett hős harsona, tuba
állít strázsát a világkapuba.

SÁRGÁT, PIROSAT

Ki labdába se rúgtál vért izzadva,
de driblizók útjában félszegen
drukkoltál jónak, s túl a félszeken
illúziókat kergettél igazra,

ha zsibbadt lelket felkapó hiány
zöld áramú levegőn vitorlázva
kaput hurrára hozott vidor lázba
gólzáporos fantazmagórián,

mindmáig futsz, keringsz a bűvös pályán,
kaphattál sárgát, pirosat nem egyszer,
ültél a kispadon intésre várván,

amely méltó megbízással tesztel,
és holdkráterbe becsapódó gólon
is túl lendül a mellet nyomó ólom.

GOMBFOCI

Tandori Dezsőnek

A gombfocizók kabátkája tárva,
tét asztalán letépdesezt pár gombjuk,
hajszálerekekkel kap utánuk gomblyuk
szakítani nem képes cérnaszála,

brazil kapitány, olasz, spanyol kétrét
becsülne fel rongyára büszke gombot,
gólt lövöldözve kapuhálót ront ott
aranycsapat *az jó hírért, névért,*

de, jaj, jobbszélsőnek, ki balra passzolt,
Achilles-sarka, körme körbetört,
hozzák már a hirtelenragasztót,

s újrázhat kaput törve pörge kört,
amerre jó a gomb- s a csillagállás,
s egy gombnyomásra gombház népe hálás.

SZIGETVÁRI MÉRKŐZÉS

A várvédők már két tűz közé fogva
az utolsó rohamra vetemedtek,

parázsló labdák pályát betemettek,
ám túlerőből nem futotta góltra,

egyetlen kapura ment ki a játék,
halálmeccsre sorsolt válogatott
mutatott be égő áldozatot,
s hazává hamvadt szívverés, halánték,

de dicstelen pokol és menny között
a partvonal Tejútja, kapu szétfolyt,
ki lesben álló mezbe öltözött,

már csillagokkal labdázik a félhold,
a mérkőzésnek akkora a tétje,
spirálist gyűrűz semmibe sötétje.

HAJLÉKTALANOK VILÁGBAJNOKSÁGA

Hajléktalanok világbajnoksága?
De hát van-e olyan világpályájuk,
melynek kapuja nem szívárványán lyuk,
s ha gól esik, nem hullna pocsolyába,

ahol pislákoló viharlámpásnál
kerget sorslepkét kétségbeesett
önzés, s ha esélye térdre esett,
tuskóvá merevül iramváltásnál,

s a bírót, ama hajléktalan Istent
lilára fagyott cserepes ajakkal,
ki veszi meg, hogy orkánt kerekítsen

játékost, szurkolót pillepalackkal
csavarva cselező forgószeél lyukba,
hová a rongylabdát utánuk rúgja?

SERÉNY ÉVÁK

Ha hapsi hímez-hámoz, főz szakmányban,
amazon, hajadon ne futballozna?
érmét *bombázó* érmes suttja hoz ma,
virágzó hőskort szurkolók kasztjában,

bár, irgalom, üres kaput se vesz be
sok *laszti (baszki)*, s csapat siheder
lazázhat velük, – bármit kihever
imázsuk bűbájorgiát bevetve

kupát kupára koccintó show-tornán,
gyep bársonyán eksztázist szító élmény
füstgránátos betontribünt sokkol már

botlásra éhes ádámság szemében
játéktereket Édenre cserélvén
serény Évákkal alma szüretében.

GALAXISOK TALÁLKOZÓJA

A kozmosz meccsét fénypercen belül
kezdik is ellipszis formájú fejjel
sorakozó űrsztárok, nem közhellyel
kínál *fellátó* szurkolót, ki beül

a feje fölött összecsapó végzet
döntőjére, hogy ki fia az Úr,
nefelejcsét kinek hinti azúr
naponta, hála jár-e még evégett

hossannaletétbe, mely csak ürül,
azért cikáznak lézerszemű lények,
s pirosat pulzár pulzálva füttyül

a mágneses tér roskadó hevének,
hol végtelenek forgalmi dugója
repülő csészealjzat önt ufóra.

A FOCIMÁNIÁS

A ganajtúró is focimániás,
ám labdája óriás galacsin,
riválist átverni csak a csín,
egy csele fölülír bármi mást,

hat lábbal gurítja, görgeti feszt
nyakába zúduló göröngyös pályán,
nem köp ki, szitok se fröccsenne száján,
már millió félidőn teszi ezt...

ó, és a gól, az a mennyei gól
pókhálót tépő borzongással löve
bogárpáncélon visszhangozva szól

a föld alatti lelátókon körbe,
hol ujjongani nagyon nagy erő,
s nincs lélekben egyetlen szarevő.

SIVATAGI PÁLYÁN

Pár túlélő maradt még délutánra
tüzet lehelő sivatagi pályán,
izzó labdájuk homokhamut hányván
lobban a délibáb félvonalára,

ha minden mindegy, ki ellen, mi végett,
nincs szem hiúság, nyerő, bukó éra,

korty ásványvíz felszálló buboréka
diadalt túlszárnyaló igézet,

míg homokórában a homoktenger
örvénybe gyűr üvegre tapadt pályát,
a görbült tér hálójából az ember

nem látja már a kidúlt kapu fáját,
s ha füttyentene *játékvezető*,
se tudja, hogy más az, és emez ő.

A HÁROMLÁBÚ KUTYA

(Nem ismer kegyelmet, és nem fél a kereszttől.)

Aki hazavágyik, nézzen az ablakra!, szólt a parancsnok, és az ajtó fölötti sötét üvegre mutatott. Egyszerre néztünk az ablakra valahányan, és kiki látott, amit. Én akkor még semmit nem láttam. Mellettem csöndben föl-szisszent Paprikajáró Axinte, talán ő látott valamit, ám legtöbbünk tekintete jobbára üres volt, nehogy kicsenjk onnan az otthont. Rögtön ezután kap-tunk egy-egy géppisztolyt. Nem ismer kegyelmet, és nem fél a kereszttől. Ezt mondták.

(Annak érdekében, hogy a munkásosztály forradalmi megvalósításainak védelmezőjeként a legteljesebb mértékben elláthassa feladatát, a katona köteles ismerni és hozzáértően kezelni a nép által rendelkezésére bocsátott fegyvereket és haditechnikát.)

Szétszedtük a fegyvert, összeraktuk a fegyvert újból és újból, persze, reggel előbb szertartásosan átvettük, majd takarodó előtt ugyanúgy leadtuk minden nap, mintha csak először és utoljára történe mindez. Talán emiatt tűnhetett szállásunk irdatlan váróteremnek, mely előtt az ember letörli a lábát, bemegy, odabiccent a már bennlévőknek, leül, gyökönt pár percet, és jönnek az álmok, mennek az álmok, ha érkeznek egyáltalán, majd kimegy, és ég veletek, indul a vonatom, de az csak egy álltában is dübörgő marhavagon, ujjnyi résekkel deszkái között, egy dühösen összegyűrt tervrajz szerint épült rendezőpályaudvaron, mely fölött természetesen valamely örökkévalóság csimbókos esőfelhői himbálóznak előre-hátra, akár egy hülyegyerek, vagy a jóisten mutatóujja, mikor ejnye-bejnyézik, aztán jön valaki, valakinek a tányérsapkás rokona, és csikorgó fehér krétával egyik felső sarokba kaparja: tranzit, és hogy végállomás X. Vagy talán Z. Nem kívánt kényelmesen belefeküdni átmeneti sorsába senki. Mintha rögtön föl kéne pattanni, máshová ülni, más kenyerét enni. Majd dolgozni vittek, tettük, amit egy szőlőtermő vidéken tenni lehet ősszel. Meg téglákat pakoltunk. Az egyszerűbb volt, mert a téгла minden évszakban téгла. Aztán néztük az ablakot reggel, este.

(Örülök, hogy veled maradtam. És nézd: minden gondunk eltűnik.)

Október közepére már én voltam az egység festője. Zöld ruhámon festékfoltok tarkállottak, és sétáló mezőként őgyelegtem az ösvényeken, hatalmas jódogomban. Szinte kicsurrantak belőlem a zsír meg a népdalok. Meg is írtam a szüleimnek: szar helyen vagyok, de én lettem a ganajtúró. Közvetlen főnököm Hanke kémelhárító őrnagy lett, az egység cseistája, az én dolgom pedig az volt, hogy hatalmas acéltáblákra fessek a párt legfrissebb ajánlatait. Műhelyt is kijelölt számomra, a parancsnok irodájától alig tíz méterre. Ősz volt még mindig.

(Az ifjú nemzedék képzésének egyik lényeges eszköze: a szabadidő.)

Azokban a napokban patakokban folyt a bor, a cujka, disznócombok tünedeztek el a raktárból, esténként teli torokból énekeltünk harmonika- és gitárkísérettel, Csinom Palkó, fecskemadár, a kutyák is szépen híztak a kázház körül, mert az volt a multságok színtere, nem hiányzott egyetlen sötét ablak sem az ajtó fölül, és nem láttunk felhőket sem előttünk, se jobbra, se balra. Pedig ott voltak azok. Rögtön a huncutság mögötti fekete tóban. Akár a kiskacsák. Otthoni nevekre kereszteltünk épületeket, utakat, fákat, a kutyáknak is szép hosszú neveket adtunk, közös megegyezéssel, csupán a háromlábú kutya névadásánál veszünk kicsit össze, mert Bélelt Jakab a Tripitakát, én meg a Hermész Triszmegisztoszt véltem megfelelőnek, aztán Lajos, a fűtő döntötte el a vitát: legyen csak Hermész, a trisz meg mit tudom én, mit, oszt odasejtjük. Különleges kutya volt ez a Hermész. Háromlábú, de csonkot nem láttunk hiányzó lába helyén, nem is sántított, és ha futni kellett, több négylábú társát megelőzte. Sötét szemével a régi ismerős nyugalomával méregetett minket, és többszörösen tükröződtek bennünk a világosabb dolgok: az arcaink, a poharak, a felhők szövevénye. És mintha mindig mosolygott volna. Van ez így. Állatnál is, embernél is.

(Az emberen belül a legfelső jót a gonoszság mértéke korlátozza.)

Valamikor novemberben épp kifelé sétáltam a „műteremből”, amikor meghallottam főnököm, Hanke kémelhárító hangját, amint azt mondja a parancsnok irodájában: „elvtársak, mához egy hétre van szerencsém meghívni önöket egy kávéra Budapesten”. Akkor nem értettem, miről beszél. Másnap megértettem, és meg az egész egység. Ott álltunk a laktanya mö-

götti eperfa-sétányon, mellünkön géppisztoly keresztben, teletömve éles lőszerrel. Mi, páran magyarok, kissé arrébb a többiektől, egyik eperfa mögül leskelődtünk. Sudár volt a fa és hideg. Hol volt már akkor annak feketén bólogató lombja...

A tévé elmondta a maga igazságait, és megtudtuk: nem a magyarok támadnak, „csupán” kitört a forradalom. Valamivel később az is kiderült, hogy nem a Kárpátok Génuszát kell védenünk, eskünk szerint, hanem a népet, és ezentúl a tisztak urak, az ellenség a szeku, és hogy a demokráciáért küzdünk. Bármit is jelentsen az. A legelső éjszaka volt a legnehezebb. Csak fegyverek szítálása, semmi más. Többször is kellett pisilnem, de nem mertem fölállni, féloldalra fordulva eresztettem el, ott csorgott le az orrom előtt, mert lejtett az a nyavalyás beton. A társaim is így tehettek, láttam, mindenik fejénél ott feketéllett a csík, akárha főbe lőtték volna őket.

Aztán karácsonyra megváltozott a táj. Lehullott a hó, hogy járjunk rajta, kifehéredett a szürkésbarna mező. Arkaink, mind, frissen vetett ágyak, és szívesen dőlünk a ropogós dunyhákra. Vödreink alján megfagyott a bor, és ami eddig fodrozódott benne, arcaink, az ég egy darabkája, most kisi-multak, majd ki-ki fogta jobb vagy bal kezében a maga darabját, és mentünk újabb adagért. Legyen bor, mert világosság van. Szenteste aztán nyomjelzőkkel tömtük tele a tárat: egy piros, egy zöld, egy sárga, és megint, és megint, majd mindenki fellődözte saját kincstári karácsonyfáját az égre, és ez valamiféle kielégüléssel töltött el, mintha csak bosszút állnánk ez ég sújtotta világ minden nyomoráért. Főleg a miénkért, persze. Később kikászálódunk gödreinkből, hogy meginduljon bennünk a vér, és előbb csak egy páran, majd egyre többen és többen, végül az ároklakók mind, hógolyókkal dobálóztunk, mindenki, mindenki ellen, egymás ellenségeiként, vadul hajigáltuk a jeges golyókat, és jólesett, ha itt-ott eltaláltak, nem fáj, nem éreztük, nem érdekelt, teljesen mindegy. Hó volt, jég volt, víz volt az csak. Megtalan sár, homok, trágya. Ez mind, mind csak föld.

(A föltámadás mozdulatlan.)

Ismét a laktanyában alhattunk, végre. Tévéztünk, újraolvastuk a leveleket, a Bélelt még csámcsogott is az élvezettől. Az egyik szereplő épp átölelte a másikat, mikor kicsapódott a háló ajtaja, és a küldönc elhadarta, hogy azonnal menjek a parancsnokságra. Lerohantam. Maga a parancsnok várt, azt mondta: „Most hozták meg Bukarestből Visan konstancai közlegény holttestét. Egy kételtű lövésze volt. Azért kellett meghalnia, mert el-

felejtette kivágni a címert a zászlóból. A mieink kilőtték a járműt, ő bennégett. Csak az alteste. Most hős. Post mortem.” Kissé bajtársiassá lágyult hangon folytatta: „Az a helyzet, fiam, hogy holnap jönnek a szülei a holttestért. Viszik haza a fiukat. Addig a koporsót le kell zárni, érted? Na most már, az a szokás, hogy a hősi halottal adunk egy kis képet. Szépen berámázzuk, és rátesszük a koporsóra, mivel ők már nem láthatják a fiukat. Most azt mondd meg nekem: lemész a koporsóhoz rajzolni, és ha végeztél, zárjuk le, vagy elég lesz a 2x3-as igazolványkép?” Rögtön rávágtam, elég lesz, bár tudtam, hogy nem. 2x3? Egy ismerősről is kevés. Még hozzáfűzte: „Itt rajzolsz az irodámban. Innen el nem mész, amíg nem végeztél. Kapsz itt mindent, ami kell. Hajnalra meglegyen!” Nézegettem a fényképen Visan közlegényt. Szabályos arc, átlagos vonások. Kaptam az asztalon egy nagyítót, azzal kinlódtam óráig, míg valahogy sikerült úgy-ahogy elfogadható rajzot készítenem. Halott volt az is. Már éjfél múlt jóval. Kitettem a lapot az asztal sarkára, visszaültem a parancsnoki székbe, és elaludtam. Amire fölébredtem, már kisütött a Nap. Nem hittem neki.

(A mozgások sokfélék és eltérők, és a testek sem egyformák, mégis egyetlen állandó sebesség rendeltetett mindeneknek.)

Többé nem festhettem táblákra a párt ajánlatait. Hanke cseista eltűnt. Már nem nyekezolt ittak a tiszték, hanem valódi kávé. Hogy szerette volna... Új főnököm, az egység kulturális felelőse kikalapáltatta velem a golyó lyuggatta táblákat, és egy papírlapot nyomott a kezembe, rajta költők, írók, filozófusok mondásai. Utasított, hogy ezentúl ezekből válogassak. A régi műhelyem már nem volt meg, de sebaj, befészkeltem magamat a kultúrházba, ami azzal az előnnyel járt, hogy onnan nyílt a könyvtár, és a könyvtáros kisasszony, ő is valami tisztfeleség, mindnyájunk álmának legalább egyszer vendége volt. Most pedig én voltam a kisasszony gyakori vendége, nyakra-főre kölcsönöztem ki az ismeretlennél ismeretlenebb könyveket, melyeknek aztán csupán az első és utolsó mondatait olvastam el, a köztük lévő úrt a kisasszony töltötte ki, mindenféle lenge ruhákban meg anélkül. Ismét lefestettem a táblákat fehérre, igaz, a régi írások vörös festéke minduntalan átütött a rossz minőségű alapozón, de miután ráírtam a soron következő idézetet, már egyáltalán nem volt zavaró. Sőt, mintha készakarva, különös, titokzatos textúrába ágyaztam volna minden bölcs mondás testét, ezáltal is hangsúlyozva a szavak mélyebb értelmét. Tetszett is a kulturális felelősnek, azt mondta, ilyen furfangot ő nem is sejtett.

Aztán csak teltek a napok, hónapok közös megegyezéssel, néhány kisebb-nagyobb botrány még fölvidített vagy elkeserített, csupán az idő nem akart gyorsabban elénk jönni, így mi léptünk párat feléje kedvenc időtöltésünkkel, az alvással, bárhol és bármikor leheveredtünk, ha lehetőségünk nyílt rá, mert az álom színeivel nem vetekedhet egy idegen nyár. Majd álltunk ismét a kapuban, már frizuránk is volt, ott voltak a kutyák és ott volt Hermész, az örök mosolygó, társaitól kissé távolabb, szinte lefitymálva őket, mintha csak tudná, hogy egy síkot amúgy is három pont határoz meg. Hallgattuk a parancsnok szónoklatát, hogy maradhatnánk, vannak új altiszti állások, és mi, ugye, meg vagyunk keresztelve a tűz által is, keveseknek adatik meg ez a lehetőség és kiváltság, és az ellátás bőséges, a ruha ingyen van, ingyen a cipő is, meg aztán lesz szolgálati lakás, igazán megéri maradni, de addigra a mi ablakainkban már más képek ültek. Hermész, mintha csak érezte volna, hogy búcsúzunk, még egyszer megszimatolt óvatosan, majd elügetett folyton fölborítva és újraalkotva a jelenlét síkjait.

———— Nagy Zsolt

EGY ÖKOSZISZTÉMA VÁLTOZÉKONYSÁGA

(HOMOKSZEM)

kezdetben te voltál a sivatag, a sivatag
pangeánál volt és pangea volt a sivatag te
voltál kezdetben pangeánál, a homokszem
a gépezetben pedig ő volt az egyetlen sors
a széttöredezés, tengerek tavak nyílt sebként
tátongnak azt mondják az idő mindent
begyógyít de jól tudod özönvíz várható

(SODRÁS)

úgy távolodik mint hajó a kikötőből hiába
vagy te a tenger hát nem parancsolsz csendet
a szélnek nem leszel partfelé sodrás felköhögöd
a sós váladékot ígеред gyomrodban tartod
az örvényeket ha bámulja a vizet nem
nézel vissza rá csak az ájult sirályokat
felfordult halakat vizsgálgatod nehezen
érted meg mi okozza a vízszennyezést

(ZARÁNDOKÚT)

büszkén szólsz a sasokhoz a te hegytetőd
még senki sem tudta meghódítani a sasok
azt kérdik miből gondolod hogy egyáltalán
meg akarják hódítani vagy sem, irigyled
a zarándokutakat neked választanod kell ég
és föld között, lenézel az emberekre az ő
hiánya forrásként tör a felszínre vége van
már az özönvíznek így könnyebb dönteni

(GAZDATEST)

a beléd ültetett őserdő hatalmat gyakorol, rég
nem éreznek rajtad emberszagot csak a döglött
halakét szájúregedben kiszáradt meder epédben
mocsár májadban kígyók mérge, ahogy rothad
az életigenlés úgy szaporodik el két kezeden
a tövis úgy vastagodík torkodon a kéreg, mert
emésztőrendszeredben a katakombák pillangóit
vékonybeled fojtogatja indáival amíg fel nem
veszed a tenyésztett szervezet bioritmusát és
meg nem hajolsz a természetes magány előtt

DZSUMBÓ

Soha senki nem firtatta, hogy Dzsumbó magával hozta-e ezt a nevet, vagy azután ragadt rá, hogy a céghez került, ezért aztán mérnököcskénk sem tulajdonított ennek jelentőséget, akkor különösen nem, amikor a hat hónapos, kötelező katonai szolgálata letöltése után munkára jelentkezett Basánál. Még arra is, hogy Dzsumbó létezik, csak a főnök önelégült kijelentéséből következtetett: „Na, végre teljes a létszám, már nem panaszkodhatnak oda-fent, hogy mellőzöm a képzett műszaki élkádereket. Jánosi Miklóssal meg veled együtt immár két valódi technológust foglalkoztatok.” Hogy Basának volt-e egyáltalán fogalma, mi lehetne a technológusok feladatköre a legbanálisabb építőanyagokat gyártó vállalatnál, ahol a huszadik század utolsó harmadában még mindig olyan módszerekkel dolgoztak, amelyek az igazi, nemhogy modern, de legalább félmodern technológiát kivéve mindent elvártak a termelőktől, arról mérnököcskénknek élő és eleven kétsége volt, Basát ugyanis bizonyítottan nem hatotta meg semmilyen szaknyelv, az agyagon, a kövön, a meszen, a cementen, a vízen, a gázon, a szenen kívül – a nemesvakolat volt ez alól az egyedüli kivétel, de ez a Nyárádtőn kevert száraz kotyvalék, amúgy tényleg hasznos anyag a házukat kívülről díszíteni akarók számára, igen jól illett az egykori kőművesegéd szótárába – nem kevert semmilyen szofisztikált fogalmat a napi rendszerességgel vagy alkalmanként adott utasításaiba, így aztán nem volt, nem is lehetett fogékony még a legkézenfekvőbb újításokra sem. A „ragadjuk meg a dolog szarvát, elvtársak, s toljuk, hogy menjen!” elvet vallotta, s mivel ez a környezetében, amelynek jóformán egyedura s így parancsolója volt, többé-kevésbé bevált, hajlott arra, hogy el is higgye a maga állította s a mindennapokban tökélyig beválónak bizonyuló eszmerendszert: „Ha egy lakatosinas a kellő időben megtanulta, hogy a szakmájában kerülendő a reszelőzsír használata, akkor élete végéig tudni fogja, hova kell leadnia az izzadságcseppekkel öntözött reszelt vasat, s hova kell munkaidő végeztével besepernie a használhatatlan reszeléket.”

Mérnököcskénknek a dolgok ilyen irányú megközelítéséről volt már közel kétéves tapasztalata, de Dzsumbónak nem volt honnan tudomást szereznie róla, született temesvári lévén, a törzsvárosában ragadt diplomázás után, s három éven át minden dolgos hétköznapjában az AZUR festék-

gyár vegyelemző laboratóriumában – álmodozás-rohasztó rutinmunkaként, de igazi vegyszereket használva –, hetente váltott fehér köpenybe öltözve mutatta ki a kimutatnivalót, vagy mérte a mérendőt. Az ott megélt merő unalom vezette rá, hogy Vásárhelyre költözésük után – az anyja volt idevaló, s az apja korai halála után egyetlen rokon, semmilyen kötelék nem maradt odaát a bánsági nagyvárosban, a Fabrikban eladott ház árából futotta egy kövesdombi kétszobás tömbházlakásra – már a kezdet kezdetekor felbuzogjon benne a vágy a másságra. Eltökélte tehát, hogy az új helyén valami zseniális, korszakalkotó ötlettel a feje tetejére állítja mindazt, ami két évtizede az elvtársak által megszabott terv szerint mindenki által elfogadottan működött. És hiába csitíttatta Gyuszi, aki közvetlen főnökeként rá tudott hangolódni a zsörtölődéseire, hogy „nyugi, Miki, nyugi, a terv teljesítése és a fizetésünk nem attól függ, hogy te ezt vagy azt miként csinálnád másképpen!”, Dzsumbónak nem lehetett letörni a lendületét, jóformán naponta valami új, bizarr, elméletileg csakugyan megalapozott ötlettel állt elő, azzal nyaggatván Gyuszit, hogy azonnal beszélje meg Basával, mert megéri minél előbb bevezetni a javaslatát, mert ő kiszámolta, egy év alatt megtérül a befektetés, azután tiszta hasznot hajt. Gyuszi néha bátorkodott is említést tenni Basának a Dzsumbó egyik-másik, a jobbítás hevében fogant, általa is megvalósíthatónak tartott ötletéről, de a Basa üzenetét, hogy „mondja meg annak a hülye dagadtnak, üljön le a seggére, amíg jól van dolga!”, soha nem adta át a címzettnek, mert félt attól, hogy a nyilvánvaló sértést követően tettelegességre kerülhet sor, s bár Basa sem volt filigránnak mondható a maga százhusz kilójával, a Dzsumbó kalapácsvetésből kitermelt izmaira rárakódott életörömmel együtt úgy száznegyvenet nyomó impulzus-együtthatójával szemben ki tudja, milyen következményeket lett volna kénytelen elviselnie a drága igazgató elvtársnak, ha egymásnak esnek.

Mire mérnököcskénk ismét belerázódott volna a boldog, békés, tervteljesítő életbe, kiderült, hogy Basának alig két hónap elteltével jócskán és megemészthetetlenül a begyébe rekedt Dzsumbó, s ebben, amint azt Gyuszi egy igazi nyílt pillanatában a csapat tudomására hozta, főleg az játszott közre, hogy a fiatal mérnök úr egy nyáradszeredai harmadik félidő alkalmával nem volt hajlandó versenyt inni a mindenható főnökkel, ami még megbocsátható lett volna, de ő az éppen fakszniból fogadott absztinenciája jegyében tüntetően a szájával az asztalra fordította a sörrel teli poharat, amelynek tartalmát a legjobb indulattal maga Basa töltötte belé. Nos, ez a Basa szempontjából maga volt a megbocsáthatatlan bűnök monteveresztje, úgy vélte, a gesztus nem lehet más, mint arcátlan szembeszegülés, amely egyenlő

az ő jól megérdemelt, mert kitartó vezetői munka révén kivívott főnöki státusának semmibe vételével, azaz egy hibbant alattvaló nyilvánvaló kihívása a jó sorsa ellen. „Takarítsa el innen ezt a semmi emberszemetet, nem akarom, hogy bármikor is a szemem elé kerüljön!”, mondta másnap Basa Gyuszinak, s amikor látta szegény termelésirányítója feszélyezettségét, kényes tanácsalanságát, felvilágosította, hogy felőle használhatja alkalmi személtádnak bármelyik vidéki gyáregységet. Így aztán Gyuszi, valahányszor a városon kívülre ment a gyártást ellenőrizni, mérnököcskénk helyett immár minden alkalommal Dzsumbót vitte magával, Szikárnak, a jó öreg GAZ terepjáró vezetőjének nagy bánatára, mert a kocsí az egyenetlen súlymegoszlás miatt alaposan és folyamatosan félrehúzott a vidék nem éppen eszményi, a legtöbb szakaszon makadám útjain.

Am ahogyan minden rossznak van valami jobbféle visszaütése, Dzsumbó szempontjából ezeknek a kényszerű „vidékezések”-nek is meglett a maguk esélyt teremtő eredménye. A Basa által is gyakran használt, a kivénhedés küszöbén álló GAZ a tervezettnél előbb beadta a kulcsot, s a főnök nagy bosszúságára a szétszedésénél kiderült, hogy nemcsak a motor szorult tisztességes felújításra, teljes főjavításra, de a kasztni is jóformán szétrohadt. Ennek kapcsán támadt Dzsumbónak az az ötlete, hogy az öreg terepjáró valamennyi, az időjárás „kegyetlen” viszontagságainak kitett fémfelületét örök érvényűen megtámadhatatlanná kell tenni. Került is erre hirtelenjében néhány jobbacská elképzelése, de nem akart önkényesen dönteni, nem akarta – mert tudta, nem is volna esélye – kisajátítani magának a dicsőséget Basa előtt, ezért bevonta az ügybe Vitus Egont is, a vegyészt, akinek valami megmagyarázhatatlan módon – az apja ugyanis kiváló asztalos lévén, de a kor rendjével ellentétben saját műhelyt működtető, alkalmazottakat is foglalkoztató magánzóként nem volt éppen aszúrban a főnök konokul kommunista elveivel – állandó szabad bejárása volt a mindenhatóhoz, így aztán együttesen ötölték ki a korszakalkotó megoldást: a megfelelő savas oldattal, ami egyben zsírtalanít is, megtisztítani a rozsdától az acélalkatrészek felületét, majd foszforsav alkalmazásával egy vékony, jóformán molekuláris foszfátréteget vinni rá, ami a környezet által örökre megtámadhatatlanná teszi, lévén a vasfoszfát az egyik legellenállóbb anyag, azonkívül, hogy semmilyen hétköznapi vegyszer, még maga a királyvíz sem képes benne kárt okozni, ráadásul igen kemény és kopásálló is, a teljes biztonság érdekében pedig, hogy a felület ne legyen annyira merev, petróleummal vagy gázolajjal hígított kátránnyal bekenni, ami fokozatosan rászáradva, túl azon, hogy

egy bizonyos tamponrugalmasságot is biztosít a kezelt felületnek, még külön óvja is azt.

Basa, bár semmit nem értett abból, amit Egon mesélt neki a rendkívüli eljárásról, ráharapott. „Hadd lám, mit akartok!”, mondta, s előrehozatta a garázsból az irodaház melletti udvarra a terepjáró szétszedett kasztniját. Szikár aktív, valamint Basa szemlélődő asszisztenciája mellett a Dzsumbó, Egon meg a kontárként, „segédnek jó lesz” mérnököcskénkből összeállt alkalmi triumvirátus alig több mint három óra alatt lekezelte az első sárvédőket, a küszöböket, s minden egyebet, ami terepjárón le- és visszaszerelhető volt. „Kész?”, kérdezte Basa, aztán a szerény igenlésre nagy nehezen lehajolt, és gyanakvón megkopogtatta, majd egy csavarhúzó sarkával megkarcolgatta az egyik, gyanúsán kékeszöld színűvé átvedlett sárvédőt. A cipője orrával emelgette, forgatni igyekezett, hümmögött hozzá, de aztán úgy látszott, elnyerte a tetszését, erre nemcsak a „jónak néz ki” megjegyzéséből lehetett következtetni, hanem abból is, hogy – jó vezetőként előre gondolkozva – kijelentette, ezt másoknak is meg kellene csinálni jó pénzért, és szokásával ellentétben nem mutatta, hogy rossz szájjal maradt, amikor Egon megmondta neki, hogy nem lenne rá igény, mert az eljárás a viszonylag nagy költségei miatt nem gazdaságos. „Jó, hogy az én autóm úri kezelést kapott”, jelentette ki méltóságteljesen, s ebben benne volt önmaga dicsérete is, hogy lám, milyen eszes, képzett emberekkel vette körül magát.

Hátramaradt még a kátrányozás, ami egy kicsit több időt vett igénybe, a garázsban ügyködő melósok kezét rendesen összekoszolta, amint a darabokat ide-oda rakosgatták, volt is morgolódás emiatt, mert nehezen tudták lemosni a kotyvaszt, de Dzsumbó arra is talált megoldást, hogy ezt a kézkoszolást a továbbiakban kiküszöbölje, begyújtatott a garázs cserépkályhájába, s amint az kimelegedett, az oldalának támasztotta a darabokat, amelyekről a kátrányt hígító petróleum elég hamar elpárologott, így aztán másnap délelőtt Szikár egy örökre megújult járgánnyal állt elő, hogy elfurikázza az eredménnyel igen elégedett Basát az éppen esedékes úti céljaihoz.

Dzsumbó a következő hét elején olvasta az *Előrében* a nagy és rendhagyó hírt, hogy Kolozsváron, a szamosfalvi repülőtér közelében újonnan épített, nemrég átadott kiállítási központban a következő hét keddjétől szombattig hatalmas, vásárral egybekötött kiállítás lesz, külföldi cégek részvételével, amelyre várják a romániai vállalatokat is a maguk új termékeivel, technológiáival. Csak úgy érintőlegesen megemlítette Egonnak, hogy „mi lenne, ha?”, aki azonnal lelkesen magáévá tette az ötletet, bekérezkedett Basához, s előadta, hogy az általuk a sárvédőkön meg a kasztni egyéb felületein alkal-

mazott foszfátózás komolyabb gyárakban, üzemekben is használható megoldás lehet a korrózió meg a felületkopás megelőzésére, s mi lenne, ha a vállalat is bérelne egy szerény kis kiállítóstandot a vásáron, ahol az eljárást bemutathatnák, de Basának az volt a véleménye, hogy: „Baszhatják azt a pénzt, amit én erre kiadok! Hová jutunk, ha az ország érdekeit, a szocialista ipar fejlődését önzetlenül szolgáló okosoknak fizetniük kell azért, hogy bemutathassák, mennyire a lelkükön viselik az ügyet?!” A véleménye tehát egyértelmű, így a határozata is az volt: fogják kedden reggel Szikárt, pakoljanak fel rá mindent, ami szükséges, és „mutassák meg a sok nagyokosnak, hogy a koronkai téglagyárban is terem hozzájuk hasonló ész, sőt...”

Közös megegyezéssel a vásár első napján reggel már hat óra előtt mindhárman bent voltak, Szikár befarolt a lakatosműhelybe, beraktak a terepjáróba hús, különböző vastagságú, előző napon szabályos méretre felszabott rozsdás acéllemezt, két kisebb, vékony alumíniumlemezt is – ez mérnököskénk ötlete volt, mert sohasem lehet tudni, kit érdekelhet éppen az alufelületek foszfátózása –, a szükséges vegyszereket, mindeniknek egy vado-natúj üvegtálacskát, két nagy kannában vizet is, mert hátha a helyszínen nincs, s akkor hogyan mossák le a zsirtalanított, rozsdátlanított felületet az aktív anyag alkalmazása előtt, úgyszintén négy jó széles festőecsetet. Hétkor már úton voltak, hogy a tizenegykor nyíló vásárnak egy pillanatát se szalasszák el. Még arra is felhatalmazást kaptak Basától, hogy ha megy a buli, s látják, hogy nem érnek haza idejében a másnapi prezentációhoz, megaludhatnak valahol Kolozsváron valamelyik nem túl drága szállodában. Szikár nem kímélte a GAZ-t, de így is jó három óra volt az út, alig valamivel tíz után meg is érkeztek, a nagy jövés-menésben kerestek egy üresebb sarkot, ahova kipakoltak. Furcsa társaságnak tűntek a maguk sokatmondó egyszerűségével, a manualításra ítéltetve kiríttak a környezetből, ezért felkeltették a figyelmet, s amikor egy idősebb, aszkéta képű pacák megállt mellettük, hogy mit kínálnak, ők meg egymás szavába vágva elmondták, az illető kérésére meg az egyik rozsdás lemezen be is bizonyították, mire képesek, egyre többen gyűltek oda, álltak körül őket, a pacák közben odahívott egy másik, kövér, szemüveges, öltönyös, nyakkendő, fehér inges muksót, akinek elejétől a végéig újra el kellett játszani a bizonyító jelenetet, majd, miután az acéllemezt alaposan megszemlélte, kérésére meg kellett ismételnük az egyik alumíniumlemezzel is. A kövér mindenfélét kérdezett tőlük, amire ők gyanútlanul, őszintén válaszoltak, még arra a kérdésére is, hogy véleményük szerint lehet-e ezt ipari léptékben is alkalmazni, amire lelkesen igent válaszoltak, akkor a kövér olyan sokatmondóan nézett az aszkéta képű pa-

cákra, hogy az, mintha megszegényítették volna, lesunyta a tekintetét, s nem lehet tudni, mi lett volna a bemutatójuk jótékony következménye, ha oda nem tolakszik a körülöttük állók elé egy igencsak szigorú képű, kefe-frizurás, szürke öltönyös ember azzal, hogy ő itt a rendezvény fő felügyelője, rájuk kérdezvén, melyik vállalatot képviselik, s hol van a standjuk, mire ők elmondták, hogy honnan jöttek, de standjuk nincs, akkor az illető a legparlagibb hangnemben rájuk förmedt, hogy „ia, măi băieți, luați-vă șandramalele și ștergeți-o repede de aici!”, vagyis szedjék a sátorfájukat, s gyorsan tűnjenek el onnan. Valaki a körülállók közül beszólt, hogy talán nem kellene kirakni őket, ügyes fiúk, de a főfelügyelő úgy hordozta meg a tekintetét az illetőn fentről le, aztán letről fel is, hogy annak torkára forrott a mondanivaló. Összecsomagoltak hát, vissza mindent a terepjáróra, rászóltak Szikárra, hogy nyomja, ahogy tudja, szót sem ejtettek hazáig, csak Dzsumbó eresztett meg egy cifrábbat, hogy bassza ki Basa két lejért a kecskéjét a hegyre, ettől Szikár még jobban rákapcsolt, s közvetlenül a munkaidő lejárta előtt, fél négy táján be is futottak a vállalat udvarára, hátra a műhelyhez, hogy senkivel ne találkozzanak. Ám pechükre Basa éppen ott ágált a műhelyek előtt, így nem kerülhették el a kérdést, hogy miért ilyen hamar itthon, de még mielőtt Dzsumbó újból megeresztett volna egy még cifrábbat, Egon békülékeny, alázatos hangon tájékoztatta a főnököt a történetekről, amire Basának csak annyi megjegyzése volt, hogy „lehet akármilyen okos egy ember, ha beszari, annyi neki”.

Nekem annyi, mondta másnap reggel Dzsumbó mérnököcskénknek, de te csipkedd magad, mert új főmérnök előbb-utóbb kelleni fog, Farháznak kifelé áll a szekere rúdja. Mérnököcskénk visszakérdésére, hogy „miért nem te csipkeded magad, Miki?”, igyekezett gúnymosolyba burkolózni, de volt a próbálkozásában valami szívet szorító kényszerűség, aztán, mert maga is érezte, hogy hiteltelen, amit produkált, csak legyintett, s attól kezdve heteken keresztül csak ült egyik helyről a másikra, arra vigyázva, hogy egyetlen pillanatra se kelljen találkoznia Basával. Ahhoz elég jó flórje volt, hogy elkerülje, Gyszi mellé is szóttanul ült be a terepjáróba, valahányszor szólt neki, hogy magával viszi valamelyik külső egységhez, útközben egyetlen alkalommal sem lehetett megszólalásra bírni, a helyszíneken sem szólt hozzá semmihez, bármilyen helyzet adódott, bármit kérdezett is Gyszi, nem nyilvánított véleményt, csak a vállát vonogatta, s ha valaki nem törődött belé, ha tovább nyaggatta, legfennebb annyit fűzött hozzá: „nem vagyok én elég okos ehhez”.

Az új igazgató, Stratulat beiktatásának, Basa hatalmas „bukta”-jának, azaz a főmérnöki tisztségnek megfelelő műszaki vezetőként való kinevezésének másnapján érződött Dzsumbón először az előző esti túlfogyasztás „illata”, ami attól kezdve elég gyakorivá, úgy két hét elteltével pedig napi-rendszerűvé vált. Gyuszi várt, tűrte néhány hétig, hátha csak átmeneti állapot, de amikor meggyőződött, hogy nem az, mert Dzsumbó egyetlen napot sem hagy ki, s már maga a belőle párolgó szag is olykor elviselhetetlen, szóvá tette, hogy ez nem méltó egy komoly, intelligens mérnökemberhez.

„Kiről beszélsz, Gyuszikám?!”, kérdezte tőle Dzsumbó, és kényszeredetten felröhögött. „Mi lesz így belőled, Miki lelkem?”, gondolkodott hangosan Gyuszi, és kétségbeesetten, segítségért esedezve nézett mérnököcskékre. „Hát főmérnök ebben a budiban biztos nem”, erőltette tovább Dzsumbó a röhögést. „Nem így kellene hozzáállnod, Miki, de te tudod”, zárta le Gyuszi, és annyi szomorúság volt a hangjában, hogy mérnököcskénk tiszta szívből megsajnálta.

Dzsumbó, hogy láthassa mindenki, az ilyen Gyuszi-féle zsíroskenyér-szövegek nem lehetnek hatással rá, még aznap késő délután, alaposan beállítva, visszatért délelőtti időtöltéseinek színhelyére, megvárta a téglások délutáni műszakjának a végét, leszólította a mindenki mindenését, Fincsó Margitot, hátravitte a kollergang mögé, s a kupacba gyűlt, a műszak lejártával már felhasználatlanul maradt nyers palarakásra fektette. Amikor Gyuszi másnap kora délután megtudta Rókaitól, a gyáregység vezetőjétől, hogy Margit a műszak kezdetén mindenkinek azzal dicsekedett, milyen rendesen megdöngette őt Dzsumbó mérnök elvtárs az este az agyagágyon, s igazán jó volt, csak a palarögök nyomták kicsit a seggét, ultimátumot adott Dzsumbónak, hogy ha nem fogja vissza magát az itallal, s nem hagy fel a konok, tüntető semmittevéssel, kénytelen lesz szólni Basának is, Stratulatnak is. „Ki a faszt érdekel, Gyuszikám, hogy kinek szólsz, vagy kinek nem szólsz?!”, vigyorintott rá kihívóan Dzsumbó, a főnöke arcába tolva a képét. „Engem”, válaszolta neki Gyuszi halkán. Ettől az egy szótól Dzsumbó úgy meglepődött, hogy belesápadt. Szótlanul kiment az irodából, hátra az udvar végébe, s még a munkaidő lejártával sem került elő. Másnap reggel munkakezdekskor egyáltalán nem érződött rajta az utóbbi időben szokásos, mármár elviselhetetlen kimaradás-szag. És a következő két hétben nemcsak hogy állandósult a józansága, de munkatársként is újra teljesen beszámíthatóvá vált, túl azon, hogy elvégezte a kötelező feladatát, vagyis minden gyártóegységnek kiadta a termékekre lebontott fajlagos anyagfogyasztást, s a hónap leteltével ellenőrizte a jelentésekben azok betartását, azzal kezdte

a napot, hogy rákérdezett Gyuszira, nincs-e szüksége rá, tud-e neki valamilyen segíteni. És ha Gyuszinak volt olyan ügye, amit rábízhatott, rá is bízta, mert biztos lehetett benne, hogy Dzsumbó a legjobb tudása szerint megoldja.

Közel négy hónapig tartott a teljes absztinenciája, akkor is csak annyi időre függesztette fel, amíg megünnepelte a huszonnyolcadik születésnapját. Előre szólta Gyuszinak, hogy másnap nem jön be, mert ezúttal kirúg a hámból. A Görbe utcai Sípos-féle vendéglőben foglalt asztalt, s meghívta az egész nagy csapatot, azaz Gyuszin és a mérnököcskénken kívül Jenőt, a munkavédelmist, Suncit, a geológust, Gézát, a beszerzőt, Lajit, az eladót, Anti főgépészt, Egon vegyészt, Fazékot, a laboránst, még Nácit is, a tervosztály folyton némát játszó főnökét is, a vidéki egységvezetőket is mind, csak Ételkával, a pénzügyissel volt egy kicsit dilemmában, ahogy mondta, nem azért, mert ő volna az egyedüli nő a csapatban, hanem azért, mert, ahogy ismeri a Síposék berendezését, amekkora az ülepe, nem férne el egyetlen széken. Mindenkinek elmondta aznap a munkaidő lejárta előtt, hogy annyi flekkent ehet, ahányat akar, tíz kiló nyakaskarajt pácoltatott be a séffel, de van fehér karaj is, ha valamelyik éppen azt kívánná, azt ihat, amit akar, s annyit, amennyi belefér, ne szégyellje magát senki, neki nem lesz ideje vendéglátósdit játszania, szomorú ügy, de végre csak saját magával akar foglalkozni, mert ez egyben legénybúcsú is, három hét múlva elveszi azt a kis elvált asszonyt, akivel nemrég ismerkedett meg, boldog férj és családapa is lesz, még a gyereknemzés nehézségeivel sem kell kínlódnia, mert egy kilencéves fiúcskát is kap az asszonnyal, micsoda szerencséje van, hogy ráakadt valakire, aki képes őt elviselni, és amekkora ő, akkora bulit csapjanak, elhívta Bámbó Karcsiékat is, hogy mindenkinek azt húzzák, amit hallani szeretnének. És valóban csak annyi időt szánt a meghívottaira, amíg át nem vette tőlük a közös erővel vásárolt ajándékot, egy VEF táskarádiót, egy kis pohár pezsgővel elkoccintotta mindegyikükkel az „Isten éltesse”-t, aztán leült az asztalfőre, odatette a keze ügyébe a fél literes ZAREA konyakot, egészen közel húzta az alumíniumvödröt az öt palack vörös Murfatlarral, amit csak magának rendelt, és belekezdett az eltervezett rítusba: megivott egy deci konyakot, megevett rá egy adag fatányérost, megivott utána egy palack bort, s ezt megismételte ötször. Az utolsó rund előtt kért a pincértől egy üres sültes tálat, s amikor befejezte, szólta, hogy további jó mulatást, mindent eltolt maga elől, odahúzta a jókora tálat, ráhajította a fejét, és rajtaütésszerűen elaludt. Félóra elteltével Gyuszi megpróbálta felkölteni, de Dzsumbó csak nyögött, nem nyitotta ki a szemét. A társaság ennek ellené-

re jól elvult, Bámbó Karcsiék kitétek magukért, semmit nem fogadtak el a danászni vágyóktól a rendelésekért, azt mondták, minden előre rendezve volt. Éjfélhez közeledett, amikor Gyuszinak sikerült egy kis életet ráznia Dzsumbóba. „Hívj egy taxit, Gyuszikám, s küldj haza anyámhoz”, nyöszörögte. Gyuszi meg is tette, de nem küldte, hanem mérnököcskénk segítségét is igénybe véve, hazakísérte. Ahhoz képest, hogy a kabátot odabent a vendéglőben nem sikerült ráadni, nem is volt szükség olyan nagy támogatásra, Dzsumbó maga szállt be a kocsiba, egyedül szállt ki, csak a tömbház liftjébe érve sápadt el kissé, de a csengetést követő ajtónyitás után már egy huncutra vett mosollyal próbálkozott az éppen csak eladagolt „szerusz, anyu” mellett. Gyuszi és mérnököcskénk nem akarták megvárni a Jánosi néni kitörni készülő rosszallását, ezért gyorsan elköszöntek, s igyekeztek mielőbb leliftezni a földszintre. Ott, a lépcsőházi bejárat előtt érte őket utol Dzsumbó anyjának a segélykiáltása: „Jaj, jajjaj, Gyuszi drága, jöjjön gyorsan, Miklóska vért hányt!” Vissza a liftbe, fel a nyolcadikra, be a lakásba. Dzsumbó ott feküdt az előszoba linóleumpadlóján, mellette jókora sötét tócsa. Nyögött ugyan, de ez láthatóan, hallhatóan a megkönnyebbülés jele volt. „Nem vér az, Jánosi néni, hanem vörösbor”, mondta Gyuszi, miközben szégyenlősen lehajtotta a fejét. „Jaj, lelkem, hát miért hagyták, miért hagyták?!”, sopánkodott a néni, de azt már meg sem várta, hogy válaszuljanak neki, ment serényen a fürdőszobába a felmosórongyért, veder vízért. Ők csak álltak ott ketten a nyitott bejárati ajtóban tanácstalanul, arra gondolva, hogy segíteni kellene, mert ki fogja Dzsumbót ebben az állapotában ágyba fektetni. De amint a víz a csapból erős sugárban folyva elkezdett nagy harsányan belezubogni az üres műanyag vederbe, Gyuszi ránézett a linóleumpadlón nyugodtan alvó emberre, aztán mérnököcskénkre, majd egyértelműen intett a fejével, tudomására adva, hogy ők itt már fölöslegesek.

Jó három hét múlva, advent első vasárnapja előtti szombat délelőtt Gyuszi, Jenő, Vitus Egon és mérnököcskénk egy nagy csokor virággal megjelentek a házasságkötő teremben, hogy megtiszteljék jelenlétükkel Dzsumbó boldogító igenjét. Koccintottak az ifjú pár egészségére, megpuszították Karolát, a kissé molett, de kívánatosan arányos és szemrevaló új asszonykát, kezét rázták Dzsumbóval, aki – mindegyiküket külön-külön megragadva – baráti szeretete jeléül majdnem kiölelte belőlük a szuszt, mérnököcskénk akkor érezte először, mekkora erő van benne. Amikor Stratulattól engedélyt kértek, hogy munkaidőben két-három órára eltávozzanak, megmondván, miért, az igazgató a maga rutinmosolyával megkérte őket, tolmácsolják Jánosi mérnök elvtársnak az ő személyes jókívánságait is, de Gyusziban volt annyi

tapintat, hogy ezt nem tette meg, mert látszott Dzsumbón, hogy őszintén boldog, s egy pillanatra sem szerette volna akár a név említésével is beárnyékolni az embere heveny boldogságát.

Dzsumbó ugyanazzal az elégedett, sugárzó mosollyal az arcán jelentkezett munkára egy hét elteltével, amelyet a jókívánságok közepette, kocintáskor is láttak rajta, s amikor tudatosult benne, hogy lerí róla az öröm, csak annyit fűzött hozzá, hogy „Gyuszikám, megfogtam az Isten jobb lábát, nekem jutott a legcsodálatosabb nő a világon”. „Akkor becsüld is meg”, mondta neki Gyuszi. Érdekes volt, ahogy mondta, annyi természetesség volt benne, hogy mérnököcskénk még csodálkozott is, mert sem az okoskodásnak, sem a kioktatásnak nem volt abban még a leghalványabb árnyalata sem. Dzsumbó is ugyanezt érezhette, mert a következő három hétben láthatóan valamennyi idegszálával azon volt, hogy mindenben és mindennek a legtökéletesebben megfeleljen.

Aztán mégiscsak történt egy kis malőr, mégpedig a vállalat szokásos év-búcsúztató multságán. Az egész kollektíva jobban szerette volna, ha a Síposba mennek, azt remélve, hogy az a hétköznapibb környezet több közvetlenséget sugall, de Stratulat is, meg Basa is azon a véleményen voltak, hogy a jó eredményeket igazi jó helyen kell megünnepelni, ragaszkodtak hát ahhoz, hogy a főtéri „fényest”, a Maros vendéglőt foglalják le január 3-ra a célból. A terem végében terítettek nekik, U alakban tolták össze az asztalokat, negyvenketten voltak, rajtuk kívül még legalább három nagyobb társaság ünnepelt aznap este, egyikük, a hozzájuk közelebbi más nyelven hangoskodott, de érdekes módon nem zavarta őket, végül is jól érezték magukat, jó volt az étel, az ital, egymás szavába vágva mesélték a különbnél különb, jobbára csak a mesélő szempontjából érdekes történeteket, a hangulat fokról fokra, az elfogyasztott itallal arányosan emelkedett, de így volt ez jól, azt Szikszai, a fényes főnöke is érzékelte, és kedveskedni akarván vidám vendégeinek, kivétette a hűtőből a szilveszteri multságáról megmaradt, akkor díszként a főasztal közepén átéjszakázott, szép pirosra sütött jókora disznófejet, még a citrom is a szájában volt, és elismerő ajándéka gyanánt a legjobb indulattal odatette Basa elé. A társaságba belefagyott a hangulat, mert látták, hogy Basa belesápad, de a következő pillanatban aztán már minden megoldódni látszott, mert Basa Szikszai után kiáltott, hogy „főnök, eltévesztette a címzettet, tegye ezt a disznófejet Jánosi mérnök elvtárs elé!”, majd amikor látta a Szikszai tétovázását, egyértelműen az asztal túlsó vége felé intett, ahol Dzsumbó ült. Szikszai tétován toporgott a disznófejes tállal a kezében, de Dzsumbó megmentette a helyzetet, felállt, odament

a vendéglőfőnökhöz, kivette kezéből a tálat, visszament a helyére, maga elé tette, majd leült, szembefordította, és komoly arccal, némán nézte. Komolysága néhány másodperc múltán kedves, kamaszos mosolyba oldódott. „Úgy nézel rá, mintha szeretnéd”, jegyezte meg Jenő. „Bolond az, aki nem szereti saját magát”, válaszolta Dzsumbó, aztán felállt és kiment. Két perc múltán jött vissza, Szikszaival az oldalán, kivágott az asztalra két százast, ami jóformán kétnapi fizetésének felelt meg. „Főnök úr, itt vannak ezek a bankók költségtérítésként, csomagoltassa be a disznófejet, hívjon egy taxit, küldje el a Csukás utca tizenkilencbe, nyolcadik emelet harmincötös lakás, mondja meg a taxis a feleségemnek, hogy hazajött a drága kicsi férjecskéje.” Szikszai tétovázott ugyan egy keveset, de mert a vendég óhaja szent, intézkedett. Dzsumbó mindaddig állva maradt, amíg Szikszai be nem csomagoltatta a disznófejet, s át nem adta az üzenettel együtt az asztalhoz oda-parancsolt taxinak. Akkor leült, rendelt két félliteres, szalmaszálás lengyel vodkát, s amikor a pincér kihozta, egyetlen szájhozvitellel kiitta az egyik üveg tartalmát. „Nem lesz ez így jó, Miki kedves”, mondta neki rosszállón Gyuszi. „Kuss legyen!”, förmedt rá Dzsumbó, miközben olyan vészjóslóan mosolygott, ahogyan sem Gyuszi, sem a többiek soha azelőtt nem látták. Benyakalta a másik üveg tartalmát is, felállt, megrázta magát, és elindult az asztal túlsó vége felé, ahol Basa ült. Basa, mintha megérezte volna a felé tartó végzetes veszélyt, elkerülni igyekezően a kiszolgáltatottságot, fel akart állni, de nem tolta eléggé hátra a székét, így beleakadt a térde az asztalba, visszazuttyant a székére, az a kezdeti lendülettel pedig feldőlt, s ő hanyatt esett. Nem üthette nagyon meg magát, mert a padlószőnyeg tompította az esést, mégis fájdalmasan eltorzult arccal szegezte rémült tekintetét a lassan, de határozottan közeledő Dzsumbóra. A Basához közelebb ülők közül hárman is ugrásra feszültek, mert bár megérdemli a szarházi, de azért mégis... ám Dzsumbó, mintha észre sem venné a padlón fekvő, rettegéstől eltorzult arcú Basát, zsebre tett kezekkel ellépdelt mellette, majd, igyekezően az irányt a liter tömény alkohol hatása ellenére is méltósággal megtartani, kísértelt a helyiségből. Az ő távozta meg az, ahogy utána Basa négykézlábra fordulva, majd az asztalra támaszkodva egyedül nagy nehezen feltápáskodott, a vállalati buli berekesztését jelentette.

Basa az eset másnapjától egy hétig táppénzen volt. Aznap, amikor visszatért, alig egy óra elteltével hívatta Gyuszit. Nem teketóriázott, elmondta neki, hogy az első útja Stratulathoz vezetett, mert bármennyire is megveti, meg akarta dumálni vele, hogy rúgják ki Dzsumbót, de az a nyusziféreg olyan gyáva, hogy nem meri vállalni, mert nincs semmi ürügy rá, mi lesz,

ha Dzsumbó bepereli őket, s neki kell majd kifizetnie a ki tudja, hány havi bérét, keressen rá Basa elvtárs okot, s akkor semmi akadály, de hát holmi szar anyagfogyasztási normákkal nem lehet fogást találni rajta. Azt találták ki Stratulattal, hogy ezentúl ez a hájfejű helyettesíti majd a vidéki egységvezetőket, amikor azok kiveszik a rendes évi szabadságukat, s nem léteznek, hogy a nagy hórúkkok közepette folyton oda tudjon figyelni, és ne kövessen el valami olyan baklövést, ami miatt ki lehessen rúgni, mondja meg neki, hogy készüljön, mert hétfőtől megy három hétre Jobbágyfalvára, de ha akar, már holnaptól beállhat tanulni a főnök mellé, a lényeg, hogy ő itt a központban többet ne lássa.

Gyuszi nem is tudta jóformán, hogyan közölje Dzsumbóval a Basa üzenetét, szokásától eltérően ekegett-mekegett, kerülgette a lényegét, de Dzsumbó keményen rászólt: „Hányd csak ki, Gyuszikám, nem a magadét hányod!” Akkor Gyuszi elmondta, hogy amióta ő itt dolgozik, ilyen még nem volt, de mostantól lesz, s ő csak annyit tehet, hogy vigyáz arra, Basa ne találjon majd rajta fogást.

És Gyuszi állta a szavát. Pedig Basa folyamatosan szekírozta Stratulatot, hogy éppen ide vagy oda menjen, mindig akkor s oda, amikor s ahol Dzsumbó helyettesítette az egységvezetőt, de Stratulatban nem volt meg a kellő spiritus, hogy rajtakapja a delikvensre menendőt, mondta is Basa mindegyre Gyuszinak, hogy az a fatökű még erre sem alkalmas, így aztán jó két év telt el, a Basa szempontjából eredménytelenül, mire Dzsumbó visszakerült a központba, azt sem Basa rendezte így, hanem a szükség.

Az történt ugyanis, hogy Jenő váratlanul felmondott, és Stratulat, bármennyire is ellenkezett Basa, felkérte Dzsumbót, hogy vegye át a munkavédelmet és tűzrendészetet, ő meg, bár tudta magáról, hogy képtelen lesz a Jenő szintjén megoldani a beosztással járó feladatokat, már csak a Basa csesztetésére való tekintettel is elvállalta, tudván, hogy a beosztás miatt közvetlenül az ő fennhatósága alá tartozik majd. Bármennyire is utálta Dzsumbót, Basának bele kellett törődnie, néhány napi fortyogást, dühöngést követően mégis örült ennek, mert fokozatosan életre kapott benne a remény, hogy majd csak adódik megfelelő alkalom. Arra nem számított, hogy maga Dzsumbó is alábecsülte a saját képességeit, mert, mint kiderült, Stratulat jobb munkatársat nem is választhatott volna erre a tisztségre, és helyes döntésének nyilvánosan hangot is adott: „Jánosi mérnök elvtárs egy valódi Schuszter Jenő elvtárs.” Így aztán bármennyire is törekedett Basa, továbbra sem talált fogást Dzsumbón. S amire ennek eljött az órája, neki már nem volt meg hozzá a kellő hatalma ahhoz, hogy megsemmisítse, mert

a vállalatot egy hónap múltán feloszlatták, és a termelőegységeket más-más vállalathoz csatolták, őt pedig ezúttal felfelé buktatták, a megyei pártbizottságnál lett aktivista.

Pedig annak is eljött az órája, hogy Dzsumbó nagyot, majdnem végzeteset hibázott. Az év augusztusának elején – noha tudta, hogy szeptember végétől már megszűnik a munkaköre – felment a Cserepesre a kőbányába a szokásos munkavédelmi rutinellenőrzésre, ott tudta meg, hogy másnap-tól október közepéig, a szarvasbőgés lejártáig felfüggesztik a bányában a ki-termelést, mert a környék vadőrei láttak arrafelé, valahol a hegy háta mögötti „Asztal”-nál egy monumentális agancsú szarvasbikát, amit azonnal jelenteniük kellett, s a legelsőbb titkár utasításba adta, hogy a fejükkel fel-elve vigyázzanak rá, amíg ő puszkavégre nem kapja, így aztán minden zaj-forrást be kellett szüntetni a környéken, nemcsak robbantani nem volt sza-bad, de még a rakodógépeket, a szállítóeszközöket használni sem egy húsz kilométer átmérőjű körzetben, ahol a vadőrök a halálraítéltet a bőgésig, ami-kor a kilövés megtörténhet, mindenféle csalival joltartották. Dzsumbónak támadt az az ötlete, hogy a munkavédelmi jelleggel a barakk vöröskeresz-tes ládájában bezárva tartott, viperamarás esetére értágítás, vagyis a gyilkos mérég felszívódásának lassítása céljából használandó kávét – kétnaponta kellett frissen főzni – a termoszból igyák meg, mert úgyis kárba menne, s az ugyanolyan célból kötelezően tartott liter konyakot is fogyasszák el, egy ideig úgysem lesz rá szükség –, a megoldást két évvel előbb vezették be, mert az addig kötelező viperamérég elleni szérum hirtelen drágábbnak bizonyult bármely emberéletnél –, másnaptól csak a bányász marad fent, az csak nem lesz olyan hülye, hogy óvatlanul rálépjen valamelyik, kövön napozó kigyócs-kára. Jól is érezték magukat, nyolcan voltak a kávéra, heten a konyakra, mert Szikár nem ivott, de Bajkó Karcsi, a furgonos, aki a kőfaragókat vitte-hoz-ta naponta, igen, azt mondta, nem hagyja ki, majd fent alszik a többiekkel, került egy-egy harapás szalonna, még a Mezőhavas egyik közeli esztená-járól hozott friss gomolya is. Már alkonyodott, amikor beereszkedtek Szó-váta felé a Sebes-patak völgyén le a szerpentes makadámon.

Másnap déltájt telefonáltak a szovétai kórházból Stratulatnak, hogy a vállalat Bajkó Károly nevű alkalmazottja élet és halál között lebegve várja Isten döntését, az ok: viperamarás a Cserepesen a kőbányában. Dzsumbó, Gyuszi és mérnököcskénk, Szikár sokéves rutinjának köszönhetően, egy óra múltán ott voltak a kórházban. Úgy tűnik, van remény, mondta a fő-orvos, egy fél-, de lehet, hogy negyedórán múltott, mert nagyon gyorsan felszívódott a mérég, vénát ért a harapás, egy idős ember jött vele, valami

Fülöp, mondta, hogy ő bicskával megvágta az eret, kicsorgatta a vért, elég hamar le is értek, és szerencsére, maradt még nekik dugiban egy adag ellen-méreg. Azt a főorvos nem tudta megmondani, hogyan történt, mert mire megkérdezte volna, az a Fülöp már elment. Mondták Szikárnak, hogy induljon, felkaptattak a Cserepesre, a faragókat, az öreg Fülöp kivételével, még ott találták, ültek egy rönkön, sápadtan, elesetten. Ugyanígy ültek három órával előbb is, odébb, a verőfényen, a régi fejtés tövében, csak sokkal vidámabban, kicsivel későbbben keltek a szokottnál, nem akarták túlzásba vinni a munkát az utolsó, fent töltött napon, megkopogtattak, megspicceltek, elhasítottak két-három tömböt, aztán leültek tízórazni, hamar elfogyasztották, ami az estéről maradt, szép napnak indult, Bajkó Karcsi hátracsapta a karjait, hogy a telt hasára egy jót nyújtózkodjék, akkor ugrott neki az a bugyuta hulló, látták mind a fogak nyomát a jobb karján, az öreg Fülöp meg is szívta, de azt mondta, semmi nem jött ki, fogta a bicskáját, bele a Karcsi alkarjába, rendesen ömlött a vér, hiába jajongott Karcsi, az öreg lefogta, hagyta, hogy folyjon, akkor a zsebkendőjével elkötötte a könyökén felül, s mondta, hogy be a furgonba, de Karcsi egyre sápadtabb lett, az öreg ült a kormányhoz, pedig jogosítványa sincs, azt mondta, annyira csak jó, hogy levigye Szovátaig, ott majd megkér valakit, hogy vezesse el a furgont a kórházig, remélik, időben beérnek, és Karcsi megússza.

Dzsumbórol másnap reggel visszaköszönt az elviselhetetlen kimaradás-szag. És attól kezdve minden nap. Gyuszi tudta, hogy hiába is tenné szavá, mégis megpróbálta.

„Ne erőlködj, Gyuszikám! Én lettem a saját magam Basája! Majd a jó-isten, ahogy eddig is...!”

NE TAGADD,

azért állsz előttem
ebben az idétlen lakkcipőben,
szakadt frakkban,
hogy kikényszerítsd nevetésem,
és fog-billentyűimen
lejátszhasd
legújabb rám írt
szerzeményed;
csakhogy
hiába pózolsz, drágám,
nem ejthetsz át,
régóta tudom,
hogy a dilettánsok közé tartozol,
ráadásul pocsék a billentésed.
Szinte előre látom
– ez is rád vall –,
ahogy a bukott koncert után
kudarcod indoklásául
a nyilvánosság előtt
foghíjaimmal takarózol.

HA BELEGONDOLOK,

nem vagy más,
mint tudatomban tenyésző
holografikus értelem,
dekoratív neuron-füzér,
agyhullámlovas.

sejtjeimben visellek,
vigyázom lánc-léted,
ha kell, újrafűzlek,
feltámasztalak.

Ha belegondolok,
mindez csak fontoskodás;
inkább ünnepeljünk,
Húsvét van,
az asztalon nárcisz,
s bárányvérben festett
pirostojás.

TÉLUTÓ

Ereimben jégzajlás,
féktelen tódulás,
csak ki ne öntsön
egy éjszakán,
vörös szökőárral
le ne sodorja
Noé bárkájáról
albérleti szobám.

A félelem túlcsondul
testen, láthatáron,
csenddé özvegyül
a kiáltás,
a lélekmély üzen:
Noé emeli a lakbért;
késő van,
jőjj utánam,
lányom lángol
a bíbor-vízen.

JÖVŐRE MAJD...

Maratont fut a lázam,
pulzál a mennyezet,
cidrizik az ágyam,
szavak mélyén
szarvakkal pózol
az értelem;
szabadalmaztatott
magán-apokalipszis;
új rekord dőlt ma is,
pezsgő durran
az ingerküszöbön –
fásulok,
fázom,
harapós a levegő,
elfogyott a tüzelő;
fejszét ragadok,
jobb híján
felvágom az életfám,
nem kár érte,
évről évre csökken
fűtőértéke,
jövőre majd
újat ültetek,
egy helyett hetet,
egész életfa-ligetet.

MÉRKŐZÉS

Eladtam családi házunk,
belerokkant:
cserepét hullatja,
vakolatát ontja;
a kertet, az udvart eltemették,
sírhantjuk puccos sportpálya,

fejfául két otromba
futballkaput állítottak;
a temető épp fölöttünk, a dombon;
szüleim konok visszajáró lelkek,
nem vesznek tudomást a változásról,
éjszakánként hazasettenkednek.
– Elültetem a paradicsomot –
kezdi anyám.
– Ugyanmár, hová?
– inti le apám.
– Inkább focizzunk, állj a kapuba;
anyám kelleetlenül vánszorog a pályán,
szorít egyet fejkendőjén,
védőállásba görnyed;
apám fürgén vezeti a labdát,
s néhány cseles mozdulat után
kapura rúg.
– Góóóó! Góóóó! –
kiáltja torkaszakadtából;
anyám kötényébe zokog,
sohasem tudott veszíteni.

HOSSZÚ ÁRNYÉK

A leMBERGI állomás előtt már fél napja áll a szerelvény. Mile Ágostonék két hét alatt tették meg az utat a Bajkáltól idáig, de már elinduláskor voltak, akik bizonygatták: bolsevik átverés ez is, mint annyi minden, csak egy új lágerbe mennek, és azért hazudták nekik a hazatérést, hogy ne lázadozzanak. Most, majdnem-karnyújtásnyira a magyar határtól, a sok lágernyik a vagon réseire tapadva szívja tele magát Lemberg képével. És a síneken túlra elképzelik saját városukat. Ami nem nehéz, mert a nyugat-ukrán (korábban persze kelet-lengyel) város ugyanúgy a kettős monarchia eklektikus stílusában épült, mint Krakkó, Bécs, Budapest, Debrecen, Kolozsvár vagy éppen Nyárliget.

Késő délután megnyílnak a vagonajtók, és a hadifogoly-elítélteket áttelelik teherautók platójára, a ponyvája alá. Pár perces zötykölődés után megérkeznek a 4-es barakktáborba. Mely épp olyan, mint amelyet Pervijplánban, a burjátföldi kisvárosban két hete elhagytak.

Viszont a csajkájukat megtöltik puliszkával, s erre még egy kupac konzervhús-tokány is kerül. Húst egyszer sem kaptak Szibériában! Míg az áprilisi fénytől már erősödni kezdő fűben guggolva falni kezdenek, egy MGB-s (ez az NKVD új neve) őrnagy szózatot intéz hozzájuk. Oroszul beszél, amit nagyjából mindenki ért, hiszen a szibériai lágerben az orosz volt a tizenkilenc nemzetből érkezett elítélt sereg közös nyelve.

– Magyarok! Mindenekelőtt szeretném átadni nektek a Szovjetunió kormányának és a nagy Sztálinnak az üdvözetét. Vezetőink és az egész szovjet nép nagyra értékeli azt a munkát, amit országunk újjáépítésében végeztetek. Ezzel jóvátettétek azt a pusztítást, amit a Hitlerrel szövetséges horthysta Magyarország katonái államunknak okoztak. Nincs már bennünk harag irányotokban. És bizonyára ti is megtapasztaltátok, hogy egy idő után a szovjet állampolgárok, legyenek azok lágerőrök, katonák, munkások vagy parasztok, hogy ők is egyre inkább barátként, a proletár világforradalom leendő harcostársaként kezdtek már rátok tekinteni. Szovjetunióbeli feladatokat most véget ér. De ami hazátokban rátok vár, nem lesz könnyebb. Meg kell szilárdítanotok fiatal népi demokratikus államotokat, munkásként, kolhozparasztként kell bizonyítanotok, hogy a kommunista politikai és gazdasági viszonyok a legfejlettebbek a világon. Nekünk húsz évbe telt lerakni

az új társadalmi rend alapjait, ti viszont már támaszkodhattok a mi tapasztalatainkra, erkölcsi és anyagi támogatásunkra. És ha majd virágzóvá tettétek a Magyar Népköztársaságot, gyertek vissza hozzánk turistaként, tárt karokkal várunk benneteket. És addig se felejtsetek el az orosz nyelvet, mely olyan zsenik anyanyelve, mint Lomonoszov, Puskin, Gorkij és Lenin.

Szórványos taps érkezik.

– Az itteni táborban három hetet fogtok eltölteni. Kicsit felhizlalunk benneteket, ne mondhassák azt a még bujkáló ellenforradalmárok, hogy a Szovjetunió nem viselte a gondotokat.

Egy hónap múlva Mile Ágostonék már Debrecenben, a Nyárligeti úton lévő laktanya alakulóterén állnak. Fertőtlenítették őket, hadifogoly- és utazási igazolványt kaptak.

Böő Károly, ÁVH-ezredes lép a mikrofonhoz. Megvetően néz végig a tömegben, mielőtt beszélni kezd.

– Na, gazemberek, ezt megúsztatok. Megérdemeltétek volna, hogy halálra dolgozzátok magatokat, amiért annyi embert meggyilkoltatok, annyi kárt okoztatok a Szovjetuniónak. De a nagy Sztálin és a szovjet kormány megkönyörült rajtatok. Íme, már ez is bizonyítja a bolsevik erkölcs magasabbrendűségét. Sztálin elvtársék úgy gondolták, kapjatok még egy esélyt a hazátokban, bizonyítsátok be, hogy értékesek lehettek a népi demokrácia számára. Garantálom, lesz alkalmatok bizonyítani. Bányában, építkezésen vagy a szövetkezeti gazdaságokban. Még tisztos bért is fogtok kapni. Nem éhbért meg sovány kommenciót, mint Horthy alatt. Csak aztán a munkán legyen az eszetek! Nehogy lázítani, pofázni kezdjete! Ami a Szovjetunióban történt, arról kuss! Senkinek, még a családtagoknak sem beszélhetek róla! Kivéve, ha valami jó gyakorlatot sajátítottatok el egy szovjet üzemben. Arról beszámolhattok a vezetőiteknek. Értve vagyok?! Piszkos banda!

Mile Ágoston kettőezer-száznyolcvanhét éjszakát töltött el a lágerben, s álmában mindannyiszor otthon járt. Hogy annál fájdalmasabb legyen a reggel, a valóságra ébredés. Munka közben aztán milliószor képzelte el, hogyan fog hazaérkezni, mit fog először mondani feleségének, fiának, lányának. Most mindezt elfelejtette. Csak áll a Honvéd utcai kapu előtt. Végül benyit, de ereje ezzel el is fogy. Leül a favágótuskóra.

Rend van. A gyalogjáró frissen söpörve. Látszik a cirokszálak nyoma. Az ágyások felásva, bevetve, a karókon üres vetőmagtasakok: mutatják, hová mi került. A galambok turbékolnak. Ez különösen megörvendezteti. „Vajon

Teréz vagy Sanyi viselte a gondjukat?” A szárítókötélen hófehér ruhák. Feleségének szoknyái, blúzai. És egy férfi nadrágjai, ingei. Ágostonnak felszikkázik dühében a szeme. Aztán eszébe jut, hogy Sanyi közben húszéves lett, ő a férfi. A konyha előtt Bolhás, a puli. Bár pofáját nem látni a bundájától, nem tűnik öregnek. Lassan jön a régi gazdájához. Messziről szagolgatja. Aztán elnyúlik a lába előtt, és boldog-fájdalmasan nyüszíteni kezd. Ágostonnak kicsordul a könnye.

– Bolhás te, hol a fenében... – lép ki Teréz a konyhából. Kezében csirkebél. Amikor meglátja urát, kiesik a kezéből.

– Hát megjöttél végre... – suttogja. De valahogy hangosan suttogja, mert Piroska és Sanyi is megjelenik az ajtóban. Hárman nézik az érkezőt. Aztán rohannak hozzá.

A csoda nem a halottak feltámadása. Az Isten világos, jól megfontolt műve. A csoda nem a magyarok szenzációs szereplése a londoni olimpián. Az egy sorsverte nép dacos élni akarása. A csoda: sült tyúkvéres rántottát enni. És rumos teát inni hozzá. Meg nyárligeti édes vinkót. Utána meg pipereszappant szagolgatni, habot verni belőle, s végre tisztességesen megborotválkozni. És nézni, ahogy Sanyi mesterien szedi szét és rakja össze az órákat (ez lett fia szakmája), Piroska pedig az öreg Singerrel kattog, majd a kész ruhát magára kapva manökenként hajlong, pózol. És figyelni, ahogy Teréz keze alatt csapódva, szakadva szaporodik a tészta, majd belepi a házat a szalonnás lebbencsleves és a paprikás csirke mámorító illata. Ágoston ül, mosolyog és végtelenül boldog, hogy túlélte Szibériát. „Bár soha nem múlna el ez a nap!”

Este gyermekei moziba mennek.

Felesége pedig levetkőzik, és hanyatt fekszik az ágyukon. Remeg. Mint ahogy mindig tette. Sovány mellei mintha csak gyűrődések volnának a bőrén. Ágoston megérinti. Szinte összekoccannak Teréz csontjai. A teste pedig hideg. Olyan hideg, mint a leves nélküli bádogcsajkák a lágerben. Ágoston káromkodik magában.

Ágoston a málenkij robot előtti két évben a Kemence csárdában pincérkedett. Irigyelt, borraivalós állás volt felszolgálónak lenni, de a háború alatt sok pincért besoroztak: csicskások lettek a törzstisztek mellett. Ezért lehetett segédpincér, majd pincér Ágoston.

Balogh úr, a tulajdonos idejében elásta a boroshordóit, így a háború után nagyot kaszált. De épp ezért kezdődött Nyárligeten az ő csárdájával

a vendéglátóipari üzemek államosítása. („Nacionalizálás” – így nevezték.) Baloghot, hogy ne legyen láb alatt, Recskre vitték követ bányászni. Utódai sorra megbuktak. Erre visszahozták igazgatónak. A városi tanácselnök javaslatára. Az elnök megnyugodott a csárda sorsát illetően, mivel tisztában volt Balogh szakértelmével. Azzal viszont nem volt tisztában, milyen hatással járt Balogh gondolkodásában a tulajdonváltás. Korábban ez lebegett a szeme előtt: magukkal a kiváló étkekkel reklámozni a céget, és minden alkalmazotti lopást azonnal megtorolni. Most viszont legfőbb szándéka lett minél többet kilopni az étteremből. Közben persze belépett a Pártba. Kell a védelem és a támogatás. És a Párt lassan megnyerte magának a lelkét. Legálábbis egy részét. Mert lopni lopta tovább az állam vagyonát.

Balogh kezét fog Ágostonnal, majd röpké gondolkodás után átöleli volt alkalmazottját. Aki munkát kérni jött.

– Felveszlek, mert mindenütt, nálunk is krónikus munkaerőhiány van. Rengeteg embert igényel a... az építés... az építése a népi demokratikus gazdaságnak. Viszont tudnod kell, hogy alaposan megváltoztak itt a dolgok. Étteremként már csak este hat után üzemelünk. Addig ebédet főzünk kiszállításra három üzemnek, meg vacsorát a fémipari szakiskola kollégiumának. Szóval nem pincérre van most elsősorban szükségem, hanem árubeszerezőre, ételkihordóra, ételkiosztóra.

– Nem baj, vállalom bármelyiket.

– Ezt a három munkát egy embernek kell elvégezni.

– Úgy is.

– Lovakkal tudsz bánni? Mert a kiszállítás stráfkocsival megy.

– Tudok.

– Akkor holnap hétkor kezdhetsz. Mondd csak, pontosan hol is teljesítettél te újjáépítési szolgálatot?

– Micsodááát? Ja, hogy lágerbe hová vittek? Szibériába. A Bajkál-tó mellé. Hat évre.

– A hat év alatt hányszor hagytad el a tábort?

– A munkát általában a lágeren kívül végeztük.

– Mit dolgoztatok?

– Fát vágunk, aztán vontattuk lóval meg emberi erővel. És fűrészeltük is. Fenyőtobozt gyűjtöttünk. Az ott olyan, mint itt a szőlőszüret. A fenyőmag finom. Vajas íze van. Exportálják a szovjetek.

– Még mit dolgoztál?

– Utat építettünk. Meg gátat a Szelenga partján. Alapot ástunk iskoláknak, bérházaknak. Takarítottuk a várost. Egyszer egy rénszarvastenyésztő kolhozba vezényelték. Ott kicsit szabadabb volt az élet. Bár ha nem volt meg a norma...

– Tehát elmondható, hogy megismerkedtél a szibériai állat- és növényvilággal.

– Egy kissé.

– Milyen növények vannak ott?

– Növények? Van ott mindenféle. Miért kérded?

– Hobbibotanikus lettem – hazudja Balogh. Valójában azért kérdi, mert a szemináriumokon folyton az esetleges szabotőr-ellenforradalmárok leleplezéséről van szó. Akik vendéglátóhelyen megmérgezik az ételt. Leleplezésükre a szemináriumvezető szerint a célját el nem áruló, ártatlannak tűnő beszélgetés a megfelelő módszer. Akinek rejtegetnivalója van, az hosszú ideig nem bírja azt magában tartani. Kikotyogja a titkot, vagy legalább mond valamit, ami azzal kapcsolatos.

– A láger a sztyeppe és a tajga határán volt. A sztyeppen van rengeteg fű. A tajgán meg sok fa. Sokféle fenyő. És fűz, szil, hárs. És bogyós bokrok. Ilyen jagoda meg olyan jagoda. Nem tudtam megjegyezni mindnek a nevét, lehet, magyarul sem tudnám. A leggyakoribb az áfonya. Csernyika. „Feketécske” magyarul. És van sokféle szmorogyina. Azok leginkább a ribizlihez hasonlítanak. Meg sok virágos növény.

– Teát főznek ezekből?

– Igen. Főleg, akinek nem jut valódi teára. A fenyőtűket is leforrázzák. Olyat mi is kaptunk a barakkban.

– Vannak ott mérgező növények?

– Bizonyára. De egyet sem ismerek.

– Nem? – kérdi Balogh, és olyan fürkészőn néz a másik szemébe, hogy az rögtön rájön, mire ment ki a játék.

Mile Ágostont berendelik a rendőrségre. A nyomozók unottan kérdezik ki az életéről, látszik, nem tartanak tőle, csak a kötelességüket teljesítik.

A rendőrség (és az ÁVH) Bujtos utcai épületétől Ágoston Honvéd utcai lakásáig a legrövidebb út a Pázmány téren, majd a Debreceni, az Eötvös, a Csillag s végül a Róka utcán át vezet.

A Pázmány (vagyis hivatalosan már Béke) tér vadgesztenyefáin hangszórók. Munkaversenyre buzdító szólamok és mozgalmi indulók váltják egymást. Egy féllábú hadirokkant szerint ugyanaz buzdít most is, aki a front

szovjet oldaláról azt üzenete a magyar bakáknak, hogy fordítsák meg a fegyvereiket, és ne az orosz, ukrán, grúz és örmény munkásemberek, hanem saját kizsákmányolóik ellen harcoljanak. Ágoston viszont tudja: ez a kellemes, vidám hangú rádióbemondó akkor éppen itthoni munkatáborban volt.

A Debreceni utcán „Egyes számú állami cipőbolt”-tá vonták össze az öt egymás melletti suszterájt. Az üzlet nagy. A választék kicsi. Minden lábméretre csak egyfajta cipő kapható. Vastag gumitalpú. Nincs külön férfi és női fazon. A háború előtt itt ért véget a korzó. Ahol az urak egymást, a prolik és a tirpák (vagyis tót) gazdafiúk meg az urakat bámulták. Ők nem zavarták az urakat. Annál inkább a koldusok. Mert hiába voltak kitiltva innen, azok folyton oda telepedtek le, ahol módos polgárok jártak. A szegények ritkán adakoznak, és akkor is keveset. A gazdagok is ritkán adakoznak, de a szívük választottjának tetszeni akaró úriúruk néha egy egész pengőt dobtak a kopott kalapba. Most nem látni kéregetőket. A rossznyelvek szerint azért, mert mindenki úgy le van rongyolódva, hogy a koldusok elvegyülnek köztük.

Az Eötvös utca japánakácain gerlék búgnak. Sok gerle van Nyárligeten, pedig mindig csapdázták őket. Régen a kölykök, és kutyáknak adták a zsákmányt. A háború alatt meg néhány család gerlehúson húzta ki a '44-es telet.

A Csillag utca szép polgári házai előtt kellemes sétálni. A házakat nem érte kár a bombázás alatt, viszont itt szállásoltak el egy román ezredet. A Róka utca egy kicsiny köz. Nincs járda az épületek előtt, és egyszerre csak egy irányból érkezhetsz jármű. A diófák ágai összehajolnak az utca felett. Élvezetes (és célszerű) lenne Ágostonnak ezen az utcán hazamenni, de a Csillag–Róka sarkon nem fordul be. Nem bír befordulni. Topog, vakarja a tarkóját, izzad. És még mindig nem tud. Helyette lassan elindul tovább, az Ócskapiac felé, hogy a Salamon-pékség előtti háznál megálljon. Körülnéz. Meghúzza a kis harangot. Nem jön ki senki. Vár. Sokáig vár. Már esteledik, mikor lógó orral elmegy.

Otthon leül a konyhaasztalhoz, és pálinkát tölt magának. Az asszony pirított levest tesz elé, de nem szed belőle. Evett a csárdában paprikáskrump-li-maradékot. A nő nézi, aztán megvonja a vállát, és elkezd csiszolni a spartheltet. Furcsán mozog.

– Megsántultál, Teri? – kérdi a férj.

– Nem. Miért?

– Ahogy úgy a jobb lábad húzod... Tegyéél csak egy kört!

A nő engedelmesen elmegy a konyhaajtóig, majd vissza. Ágoston üvölteni szeretne a bárgyú szolgálalkúság láttán.

– Húzd a lábad. Biztos. Gyere ide!

Ágoston megmutatja, hol fordul ki természetellenesen a láb. A nő megvonja a vállát. Erre Ágoston ráüt Teréz csípőjére. Az felszisszen. De nem mérges, csak nem érti az egészszet. Visszamegy a sparhelthez. Sántítva.

Ágoston hamar beleszokik új munkájába. Pakol, fuvarozik, porciózik, a konyhán segít. Helyettesítő konyhát visznek. Hagyományos cukor helyett melasszal vagy nádsziruppal édesítenek. (A gyapot és a gumipitypang mellett a cukornádat tartja a népi demokratikus agrártudomány a jövő növényének.) Viszont cukorrépat használnak néhány zöldség helyett. Cékla közé keverve vagy a hamisgulyásban senki nem veszi észre. Nyárligeten a háború előtt a módosak rizskását ettek, a szegények kölest. A rizst most burizsszel, a kölest kukoricadarával helyettesítik. Ezek kerülnek a hurkába is. Hús helyett régen a szegények főtt tojásból csináltak pörköltöt, most hagymapörkölt kerül a főzelékre. A bor kevés és drága. Helyette van sör és csövidinka, egy kukoricából főzött silány borutánzat. Étteremben nem szabad árulni, de Balogh belekeveri a valódi borba. Jó nyolctojasos házi tészta helyett olaszbúzából, tojás nélkül készült spagettit használtak. Dió helyett pirított árpát. A feketekávé viszont valódi. Sokat kávéznak a csárda esti vendégei. És a dolgozói. Meg sok proli is. Úri dolog volt ez régen, ki kell élvezni, hogy legalább ez elérhetővé vált most mindenki számára. Egy kávényit előrement a világ a nagy hátramenetelben. Igaz, a darált kávé háromszor gőzölik át. Balogh kijelentette: a vendég az első gőzölésből kapjon. De mindig a harmadikból kap. Ennek örül Balogh. Mert ezzel a disznósággal az önző és mohó alkalmazottai besározódnak, amit ellenük lehet fordítani, ha azok esetleg a főnöküket támadnák az ő disznóságai miatt.

A Kemence csárda a Gárda utca elején található. Nem messze a Honvéd utcától. Csak a Gólya, Serház, a Csillag és a Róka utcán kell végigmenni.

Egy délután halott ló fekszik a Gárda utcán. A stráfkocsit már eloldották tőle. A fuvaros pedig boldog-boldogtalannak magyarázza, hogy Szultán, a herélt igavonó még nem töltötte be a tizenötöt, puhán járt, nem őszült a pofája, tehát azt lehetett hinni, ereje teljében van.

A nyárligeti lovaknak amúgy befellegzett. Felváltják őket a teherautók. Lassan már csak a magánfuvarosok használják őket. De a magánfuvarosoknak is befellegzett. A tervek szerint pedig húsz év múlva már teherautók sem lesznek. Csakis autoheliomobilok. Ezeket a földön, vízen és levegőben is közlekedni képes járműveket robotok fogják vezetni, így az utasok nyu-

godtan pihenhetnek, sőt!, italozhatnak utazás közben. És a Föld legtávolabbi pontjaira is pár óra alatt el fognak tudni jutni. Határok természetesen nem lesznek, mert addigra mindenütt győz a proletár világforradalom. Legalábbis ez a terv.

A Gólya utcát a pörkölődő napraforgómag illata tölti be. Eladásra készül a szotyola. Holnap a tirpák Nyárliget örök ellenfelével, a cívis Debrecennel mérkőzik meg a stadionban. Kinn lesz a fél város.

A Serház utcán már nem működik a serfőzde. Van helyette két szikvíz-üzem. Még magánkézben.

A Csillag utcán felgyorsítja Ágoston a lépteit. A baptista imaháznál már fut. Azonban még a Róka utca előtt lefékez. A Salamon-féle sütöde mellett egyszerű, dísztelen, de magas mennyezetes polgári ház. Megrángatja a jelzőharangocskát. És most végre kinyílik a kapu.

Diákegyenruhás lány jelenik meg. Végigmérik egymást a férfival.

– Mi tetszik? – kérdi hetykén a lány.

– Én... Erzsit... Májér Erzsébetet keresem. Jó ismerősöm volt nekem.

– Májér Erzsébet az anyám. Én a lánya vagyok, Májér Stefi.

– Nem tudtam, hogy van neki lánya.

– Nevelőszülőknél éltem. A háború után jöttem Nyárligetre.

– Értem. És Erzsi... Erzsit... Erzsébetet mikor láthatnám?

– Tatabányán dolgozik. Bányász.

– Bányáász? Hiszen nő... – hüledezik Ágoston, pedig a Szovjetben is voltak női bányászok és kohászok.

– Nő. De nem gyenge nő. Ott kapott állást.

– Mikor jön haza?

– Havonta, kéthavonta szokott. Nem tudom, mikor fog legközelebb.

– A címét megkaphatnám?

– Nem tudom a címét. Nem ír levelet. Minek? Elmondja majd személyesen, amit akar.

– Legalább azt tudod, hogy munkáslakótelepen vagy...

– Megkérdezhetem, ön kicsoda?

– Elnézést, Mile Ágoston vagyok.

– Ismerős a neve. Anyám talán említette.

– Mit mondott rólam?

– Arra nem emlékszem. Nézze, anyámnak voltak férfiismerősei...

– Igen, tudom, nekem ezzel... ehhez semmi közöm, ez az ő dolga...

– Ahogy mondja. Szolgálhatok még valamivel?

- Szeretnék vele találkozni.
- Nézzen be vasárnaponként. Mászt nem ajánlhatok.

Nyárliget népi demokratikus vezetői kitalálták: nem jó az, ha az emberek munka után maguk alakítják a szabad idejüket. Elindult a szeminárium-mánia. De a kényszer-beszervezettek szökdöstek és átkozódtak. Ekkor váltottak: a sport lett a varázsszó. Sportverseny, sportest, sportnap, sportbál, sportfarsang, sportvásár, sportkiállítás, sportfelvonulás. Mozogjon a munkás a műszak után is, vagy legalább nézze, ahogy mások mozognak. Szerdán a Nyárligeti Spartacus II, pénteken a Nyárligeti Vasutas II, szombaton a Spartacus I, vasárnap a Vasutas I csapata mérkőzik meg ellenfelével a rohammunkával felhúzott stadionban. Ide már szívesebben megy a nép. Pláne, hogy minden érkezőnek koromfekete, keserű, de erős sört csapolnak. Ingyen! A meccs után folytatódik a sörözés. Két forint egy korsó. A vezetők ilyennek képzelik a prolik álmát. És sok proli vágya tényleg ez.

– A Debrecennek mindig nagyobb volt a füstje, mint a lángja! – jelenti ki Varga Bandi, exrendőr éjjeliőr, és nagyot húz a korsóból.

A Nyárligeti futballistákat dicsérni hálás feladat, ettől már csak egy dolog arathat nagyobb tetszést: a Debrecent, vagyis a cíviseket szidni. Most is élénken bólogat Mile Ágoston, Kovács Béla, a sztahanovista masször és Pillingner Sebestyén, a villamosvezető.

– Ha a cívisek Nyárligetre jönnek, már egy hónappal előtte megy a nagy nyilatkozgatás, hogy ők mindenütt nyerni akarnak, és nekik az idegen pálya nem hátrány, sokkal inkább előny, mert otthonában megverni az ellenfelet, az az igazi dicsőség. De ha megnézzük a nyárligeti szerepléseiket, mit látunk? Alig minden második meccset nyertek meg ellenünk! Majdnem annyi döntetlen is született! Egyszer pedig mi nyertünk!

– '41 november 9-én! – mondják kórusban, mert ennek a triumfálásnak a dátuma úgy beleégett a nyárligetiek elméjébe, mint március 15. vagy október 6.

– Persze, a cívisek szájtaltak, hogy a három ellenük megadott tizenegyes közül legalább egy igazságtalan volt, de én csak azt mondom: a folyton bodicsekkező meg az ellenfél lábára rátartó debreceni mészárosokat csak így lehet megfékezni. Ami pedig Pocetnyik Misa gólját illeti... Az klasszis volt a javából.

Mind a négyen behunyják a szemüket, hogy újra átéljék a Liskányborkorból származó fiú megmozdulását.

– Egy csel jobbra, egy balra... – adja elő Varga a történeteket, s mindannyiuknak mozog közben a lába, mintha ők is labdát vezetnének. – Aztán futás előre. Majd megfordulás. Egy csel jobbra, egy balra, de már a saját kapuja irányába. A cívisek nem értik. A közönség nem érti. „Mi a fenéért távolodik az ellenfél kapujától?” Kuznyák, a debreceni kapus végképp nem érti, de agya nincs, nem gondolkodik, csak ösztönszerűen jön kifelé, örülve, hogy múltóban a veszély. Ekkor Pocetnyik egy mozdulattal megfordul és lő. A labda pedig szép ívben átrepül a kapus fölött. Aki nyújtózik, és el is éri, de csak megpöckölni tudja, minek következtében a bőr a felsőléc alját súrolva jut be a hálóba. De bejut! És ezzel 4:3 a Nyárliget javára. Világszenzáció!

Erre inni kell. Mindenki kiissza korsóját, s mintha ők lettek volna a történelemformáló gól elkövetői, mosolygós elégedettséggel néznek körbe. De Ágostonnak pontosítania kell:

– Remekül emlékszel a legapróbb részletekre is. Egyet leszámítva. A labda ugyanis nem a felső lécet, hanem a bal kapufélfát érintette.

Varga letörli szájáról a sörhabot, bólint, majd mégis megrázza a fejét.

– Nincs igazad. A felső lécet!

Ágostonban megáll az ütő. Hisz mintha tegnap történt volna, úgy látja maga előtt az eseményt. És maga előtt újra lejátszva, tizedmásodpercről tizedmásodpercre követni tudja a labda útját a bal kapufáig, s onnan a hálóba. „Csak tán nem hibbantam meg?” Különösen aggasztó, hogy Kovács és Pillinger buzgón helyesel Vargának. Ágoston rájön, hogy ezek itt hárman összeesküdtek ellene.

– Ha száz hülye bizonygatja, hogy a felső lécet érintette, a tény akkor is tény marad: a bal kapufáról...

A szomszéd asztaltól felugranak szétválasztani őket. Ez menti meg Ágostont az ütlegektől.

– Még csak szombat! – mondja Májér Stefi a kapuban állva. Ágoston meginog.

Erzsire gondolt ma egész nap, és észre sem vette, hogy nem haza, hanem a nő házához érkezett.

– Igaz. Szombat van. Elnézést.

De nem mozdul a férfi. Stefit nézi. Azon szűk nadrág és kötött pulóver van.

– Jöjjön be, ha már itt van – és a lány félreállva befelé mutat.

A kertben kevés virág, de azok szépen kinyílv. És szikladarabok. A férfi emlékszik, hogy ezeket Erzsi egyik csodálója küldte. Nem tudni, mit akart velük. Vagyis dehogynem!

A nagyszobában ülnek le. Rend van. A politúr és a tükrök ragyognak. A teraszablakon méhek másznak. Ágoston megrendül a kis szorgalmas állatok láttán. Szeretné megsimogatni őket. Pedig allergiás a méhcsípésre. Attól viszont, amit a szekrényen lát, meghökken.

– Nyúlászokodsz? – kérdi a felaggatott kis prémдарabkákra mutatva.

– Nem. Miért? Ja, azok nem nyülgereznák, hanem pészmapatkány bundák.

– Patkány? – s a férfi megborzong.

– *Pészmapatkány*. Nagyon értékes. Anyám kapta őket valakitől.

– El akarjátok őket adni?

– Nem. A moly ellen valók. Az egész lakásból kiűzi őket a szaguk.

– Én nem érzek semmilyen szagot.

– De a molyok igen.

Ágoston feláll, és megsimogatja az egyik bundácskát. És azt képzei, hogy Erzsi ágyékát simogatja. Majd azt, hogy Stefi ágyékát. Újra megborzong. De az már kellemes borzongás.

– Te lány, az anyád sokat jelentett nekem.

– Azt elhiszem. Ő sok férfinak jelentett sokat. Kér egy teát?

– Eljöttem, mert vasárnap van – mondja másnap Ágoston a lánynak.

– Igen. De nincs itt az anyám. Majd talán a jövő vasárnap jön. Vagy az azutánin.

– Innék egy teát.

Nem isznak teát, hanem szó nélküli üzenetváltással bevonulnak a hálószobába, és ott egymásnak esnek. A gyors vetkőzés közben repülnek a gombok.

Ágostont az élmény is úgy tarkón vágja, hogy az aktus után rendeznie kell magában a történetet. A lány profizmussal irányított. Még az anyja (és erre a gondolatra megremeg a férfi) sem volt ennyire gátlástalan. Ha behunyja a szemét és visszagondol, egy csupasz testű kígyó jelenik meg előtte. Körbenéz az ágyon. Nincsenek vérnyomok.

– Stefi, neked nem ez volt az első?

– Az kellett volna legyen?

– Olyan fiatal vagy még!

– Tizennyolc elmúltam. A háború előtt a lányok ilyenkor már férjnél voltak.

– Ez igaz. De hisz éppen ez az! Hogy ők férjnél voltak, te meg nem vagy. És mégis...

– Ó, érzékeny, igényes lélek! A lány várjon a közösüléssel a...

– Közösülés?

– ...várjon veled a nászéjszakáig? De akkor meg minek másztál rám?

– Mert férfi vagyok. Mohó. Meggondolatlan. Bűnt követtem el.

A lány megenyhülve folytatja:

– Ne vádold magad miattam! Legalábbis ne túlzottan. Felnőtt vagyok. Úgy döntöttem, lefekszem veled, és megtettem. Jó volt. Nem bánom. Hülye az, aki vár. A régi rendszerben ment ez így. Vagy akkor sem várt mindenki?

– Nem mindenki, de azért a többség...

– Rohadt egy rendszer volt az, nem?

– Az volt.

– Tűnjön el, mindenestül! Az erkölcsed legelőször! „Aki szereti a testi szerelmet: az kurva!” Fújj! Tiszta középkor.

A nyárligeti vasgyár valójában csak egy kis öntöde. Negyven személyre szállítanak ide ebédet Ágostonék. A mai menü: hamis gulyásleves és főtt gríz szilvaízzel. Jár két szelet kenyér is hozzá. A munkások hiányolják a húst, de azért kanalaznak szaporán. (Nyárligeten minden férfi gyorsan eszik.) A végén, már cigarettával a szájban, elmennek rágyújtani. Doktor Paulinyi, a kohómérnök marad. Segít összeszedni a tányérokat és kivinni az edényekkel teli ládákat a lovas kocsira. Paulinyinak, látszólag, nem dehonesztáló ez a munka. A megmaradt kenyérdarabokat a zsebébe csúsztatja.

– Miért csinálja ezt, mérnök úr? Éheznek? – kérdi Ágoston.

– Nem. De a lágerben koplaltam annyit, hogy képtelen vagyok elviselni a pocskolást.

– Szibériában vagy Auschwitzban volt?

– A Donbászban. Öt évet. A halottak combjáról lerágtuk a húst, úgy él-tük túl a teleket. Ezt az ukránoktól tanultuk. Nekik ebben '32 óta már gyakorlatuk volt. Ezeket a kenyérdarabkákat megszáritom és lereszelem. Egy kis olajon megpirítva és megcukrozva csemege. Legalábbis jobb, mint ez a vizes-lekváros gríz.

Ágostonnak nemcsak kellemetlen nézni a mérnök urat, hanem bosszantó is, mert Stefi elvárja tőle, hogy az ételmaradékot ő kapja meg. Vagyis Buksi.

– Hát ez nem sok – mondja a lány a zacskóban lévő két kenyérvégre.

– Ennyit tudtam szerezni. És szeretném megnézni Buksit. Ha már hozzájárulok a kosztjához.

– Menjünk! De ez titok!

A harmadik szomszédnál nyitva a kapu, egy másodperc alatt befordulnak az utcáról a portára. Tírpák hosszúház van rajta. Mint amilyenek a bokortanyákon szokásosak.

Szimcsák néni a tornácon ül, és zoknikat stoppol. Szimcsák bácsi újságot olvas. Ami nem tetszik neki benne, áthúzza.

A pitvarban és a nagyszobában unokák. Két kislány babázik, két fiú malmozik. Zavaró a csípős ürülékszag. A kisszobában Buksi. Felröffen a vendégek érkezésére. A kenyeret azonnal bekapja. Kenyéren él. Mivel sertéstápot nem lehet kapni. Minden nap más hozza neki. Szimcsákék nem etetik, mégis övék lesz a hús harmada, mert az elrejtésével ők vállalják a legnagyobb veszélyt. És nekik kell elviselni a szagát. De ha karácsonyra eléri a tervezett százötven kilót, minden sertésrésztvényes elégedett lesz. (Az érkereti hentes, ha hús érkezik, hús dekát ad egy családnak. És még így sem jut mindenkinek.)

– Milyen csodás állat a disznó! – mondja Stefi a kéjesen forgolódó Buksit szemlélve. – Mennyi csecsbimbója van! Egy tucat kismalacot tudna egyszerre szoptatni.

– Éz nem, mert kan. De a koca igen.

Visszatérve, a férfi Stefi mellét kényezteti. Aztán egygé olvadnak. Szétválva a férfi könnyezik.

– Mi van veled, Ágoston? – kérdezi a lány.

– Semmi. Csak úgy érzem, igazából most ért véget a láger.

Ágoston a házuk udvarán találja Sanyit. A fia előtt újságpapírral letakarva a nagysztal, azon alkatrészek, szerszámok.

– Hát ez meg mi?

– Szivattyú.

– Kutat akarsz fúratni?

– Nem. Csak tanulmányozom a szerkezetét. Nagy terveim vannak. Mert... ami adott, az adott. Változik a világ, és akár a vesztébe, akár egy

jobb jövő felé halad, nekünk is változni kell vele. Pontosabban: nekünk kell megváltoztatnunk.

– Hová akarsz kilyukadni?

– Az órás szövetkezetnél mindenkinek be kell lépni egy mozgalomba. A Párt és a DISZ is követeli. Százalékhajszoló sztahanovisták nem lehetünk, mert az órához, a finom szerkezetekhez idő kell. Hulladékmentesítő korbennikovisták sem lehetünk, mert nálunk szinte nincs hulladék. Az újító mozgalom való nekünk!

– Új órát akarsz feltalálni?

– Akár azt is. De miben igazán mesterek az órák? A kicsinyítésben! Az első mechanikus órák toronyórák voltak. Aztán kétszáz év múlva már hasonló elven működő, de egy zsebben elférő órákat készítettek. Manapság pedig akkorka karórák vannak, hogy jó szem kell hozzá, ha valaki le akarja olvasni az időt. Kicsinyítés! Ez a lényeg!

– És te ezt a vízszivattyút akarod lekicsinyíteni?

– Ennek egy részét. Az elektromos motort. Először akkorára, mint egy zsemle. Aztán, mint egy tojás. Aztán, mint egy gesztenye. Aztán, mint egy gomb.

– És ez mire lesz jó?

– Számptalan felhasználási lehetősége lesz. A legfontosabb az, hogy beépíthetjük a szívgyengeséggel küszködők szívébe. A gép segíteni fog a vér pumpálásában.

– Ehhez nemcsak mechanikai, hanem nagyon sok orvosi ismeret is kell.

– Beiratkozok az orvosi egyetemre. És párhuzamosan elvégzem a műegyetemet is.

– Csak ne olyan gyorsan! Még érettségid sincs. A gimnázium maga négy év.

– Nem kell gimnázium. A Párt és a DISZ ajánlásával két év alatt szakérettségit tehetsz.

Ágoston a következő látogatáskor egy kerékpárt talál Stefiék háza előtt, egy gömbjuharhoz láncolva. Fekete, felsőváz, vastag abroncsos férfikerékpár. Bár nők is járnak ilyennel, ez férfié. Ágoston érzi. És azt is, ahogy először hideg veríték lepi el a homlokát, majd szúrós düh hatol tüdejébe. „Hát kurva ez a kismadár! Persze hogy az. Különben nem adta volna magát olyan könnyen!”

Elhatározza, meglepi őket. Lábujjhegyre állva beles a kerítés fölé. Az udvaron nincs senki. Lenyomja a kerítésajtó kilincsét, s akkor nyikorogva

kinyílik a házajtó. Beszélgetés foszlányai jutnak el hozzá. Majd, ahogy azok kilépnek a teraszról, minden szót ért már.

– Nagyon aranyos vagy, Pali, hogy így aggódsz az érettségim miatt, de inkább magaddal kéne törődnöd. Én jeles voltam minden évben, te meg bukdácsolnál.

– A tételekre azért, gondoltam, szükséged lehet.

– Neked meg egy jó kufircolásra lenne szükséged. Így van?

– Hát lehet róla szó?

– Számodra ez a hajó már elment. Egyszer volt. Egyszer volt, hol nem volt, és annyi. Tudom, hogy rossz hírem van, de azért...

– Nincs rossz híred. Csak akit elutasítasz, az szid.

– És te is fogsz?

– Én? Miért tenném?

– Mert hogy nem lesz közöttünk már semmi.

– Nem lesz?

– Ezt mondom!

– Mit csináljak most?

– Tapadj rá Lujzikára! Nála van esélyed.

– Legalább még egyszer nem lehetne?

– Nem.

– Van valakid?

– Hogy van-e? Talán van.

Ágoston belép a pékség kapubejárójába, míg a fiú elkerekezik, utána viszont azonnal megrántja a harangocskát.

– Kihallgattam, mit beszéltetek az előbb – támad a lányra.

– Igen? És? Meg vagy elégedve?

Stefi olyan önérzetesen kérdi, hogy a férfi meginog abbéli szándékában, hogy lelkiismeret-furdalást keltsen Stefiben.

– Kiadtam az útját, nem hallottad?

– Végül is, igen, kiadtad.

A megcsaltság veszélye felkorbácsolja Ágoston érzéseit, s mint ragadozó veti rá magát Stefire. Aki, jó politikával, vállalja a leigázott szerepét. Háromszor is. Aztán, még jobb politikával, elhiteti Ágostonnal, hogy amúgy is inkább neki, a lánynak van félnivalója.

– Kifacsarlak, Ágoston, hogy más nőre ne legyen már kedved. És legfőképp erőd ne legyen.

– Nem akarok én mással kikezdeni.
– Azt mondják, annak a férfinak, aki egyszer megcsalta a feleségét, nem számít már, hányszor és hány nővel lép félre.
– Kik mondják? A mindentudó vénasszonyok? Rám ez nem érvényes!
– Ezt örömmel hallom. Na, gyere, újra megjött a kedvem.
Stefi ezt meztelenül hason fekve, a lábaival kalimpálva mondja. A férfi óvatosan alányúl, hogy megfordítsa, de a lány a fejét rázza.
– Nem, nem, most így fogsz belém hatolni.
– De hát...
És Ágoston elképzeli, hogy aktus közben nem a lány arcát, hanem annak fenekét látja, ami meghökkenéssel, majd addig nem tapasztalt izgalommal tölti el.

Az augusztus végi reggel már hűvös, a lóherés gyepen harmat. Fogja a cipő talpát. Teréz elképzeli, hogy ott fenn, az égben milyen hideg lehet. „Talán ott esik is. És emiatt nem nyílik ki az ernyő. És lezuhan Piroskám.” Az asszony gyermekként rendre bepisilt az izgalomtól. Most már tud vigyázni. Felkapja szoknyáját, leguggol, és úgy könnyít magán. Fia és férje között. Ágoston utálkozva néz rá. Pedig megéri felesége riadalmát, hisz elhúzott már fölöttük az An 2-es, látták is, ahogy kinyitják az ajtót, s abban, mint holmi gombostűk, feltűnnek a sisakok, de a dagadó selyemgombák nem. Aztán mégis. Sorban egymás után hat. Ágoston nagy lélegzetet vesz. És már szeretne fönn lenni ő is.

A Párt és a nép apja elhatározta: emelni kell az életszínvonalat. Hogy érezzék az emberek, érdemes volt megtenni a nagy lépést, győzelemre vinni a népi demokráciát. A határozatok szerint főleg az élelmiszeripart és a könnyűipart kell fejleszteni. Legyen mit enni, legyen mit felvenni. És nem is akármit. De hiába a bölcs vezérnek és az elvtársainak a vágya, ha a balkáni láncos kutya, Tito lepaktált a Nyugattal, s így az immár hátba támadhatja a proletár államokat. Így a magyaroknak is a véderőt kell növelni egyelőre, nem a jólétet. A Mohácson megkezdett vasmű építését leállítják, és újratekrik az egész a magyar nép nagy barátjáról Sztálinvárosnak átkelesztelt Dunapentelén. A gyárak pedig profilt váltanak. A konzervgyárak kézigránátot, a festékgyárak trotilt, az edénygyárak aknákat kezdenek gyártani. Piroskák konfekcióüzeme pedig katonai ejtőernyőket. Hiszen az igazi önvédelem a megelőzés. Előbb kell repülőgépekkel és ejtőernyősökkel felszabadítani a Nyugatot, mintsem hogy a sok megtévesztett nyugati lumpen

hozzánk leereszkeszhetnek. A nyárligeti varrónőknek két hét alatt kellett megtanulniuk az új anyaggal való munkát, az új szabásmintát. Piroskát pedig két hét alatt képezték ki minőségellenőrnek. Felelősségteljes munka. És nem veszélytelen: a meósoknak gyakorlatban kell kipróbálniuk az ernyőket. És íme: a hat ellenőr egymás után, dagadó ernyőkkel érkezik meg. „Azt a Trumantot biztos elfogná az irigység, ezt látván” – gondolja Teréz.

Piroskáék új ernyőket kapva ismét felszállnak. Ezúttal a repülőtér szélén, a Bercelre vivő út közelében érnek földet. Nagy a szél.

– Mi lesz, ha egy nagy szélvihar elfújja őket Afrikába? Vagy Amerikába. Vagy még messzebb – aggodalmaskodik az anya.

– Ostoba! Akármekkora a szél, ők ereszkesznek. Mert a föld vonzza őket. Gra-vi-tá-ci-ó! Naményig vagy Várdáig sem sodródhatnak el – mondja Ágoston a fejét csóválva.

De éjszaka azt álmodja, hogy a burjátiai láger udvarán figyelik, amint ejtőernyősök érkeznek. És a lágerben érnek földet. Magyar nők. A lágerőrök rögtön viszik őket fát vágni a tajgába.

Másnap ebéd után Ágoston kétszer is megrázza Stefiék harangocskáját. Izgatott. Szeretne legközelebb a lánnyal kettesben elmenni a repterre. Persze, megállnának a hangároknál, mások ne lássák őket, vagy legalábbis ne ismerhessék fel, ki az a pár. Lopott kiruccanas lesz ez, de jár nekik az, hogy ne csak a négy fal között találkozhassanak.

A kerítésajtó feltáru, és megjelenik... Májer Erzsébet. Aki Ágoston látványára egy lépést hátrál. Meglepődve. Ágoston Erzsi látványára két lépést hátrál. Ijedten. A nő viszont hamar magához tér.

– A lányom mondta, hogy keresett egy férfi. Tehát te voltál.

– Igen. Baj?

– Nem. Csak minden megváltozott. Nem lehet ott folytatni, ahol abba-hagytuk. De azért gyere be!

Ágoston ujjaival megfésüli a haját, míg beérnek a házba.

– Ó a lányom, Stefánia, látásból már ismered.

– Igen. Nagyon örvendek... Én Mile Ágoston vagyok – és kezét fog-nak. Közben mindketten lehajtják a fejüket.

– Stefániáról nem beszéltem neked annak idején. Nevelőszülőknél volt sokáig. Vagyis az én szüleimnél. Nem beszéltem róla, mert... az apjával za-varos volt a viszonyom... – s most Erzsi süti le a szemét –, úgysem tudtam volna magamhoz venni, akkor meg minek.

– Értem. Te Erzsébet vagy? – kérdi Ágoston. Rosszul. Mert semmi kétsége afelől, hogy Májer Erzsébet engedte be az előbb. Azt kellett volna kérdeznie: „te most már férfi vagy?” Ugyanis Erzsébet átváltozott. Eddig jelleme kissé férfias volt, a teste viszont gömbölydeden nőies. Immár fizikailag is a maskulin jellegek uralkodnak rajta. Válla széles, izmos. Arca szögletes, pórúdos. Borostás. Haja rövid. Mellei nincsenek. Felszívódtak. Munkásnadrágot és zubbonyt visel. Erzsébet előveszi bicskáját, vág a kenyérből, szalonnából, hagymából, és falatozik tovább. Azért csámcsogva válaszol a másik kérdésére.

– Erzsébet vagy-e? Az vagyok. Megváltoztam. Megkeményített a sors. A munka. Ül le, egyél velem!

– Nem vagyok éhes. Az előbb ebédeltem.

– Akkor legalább egy fröccsöt igyál! Jó Zöldszilvánit hoztam a tatabányai restiből. Stefi, csinálj neki egyet!

– Köszönöm. Azt elfogadom. És... rég láttalak... mi a helyzet?

– Zavaros minden, az a helyzet.

– Zavaros?

– Az ország újjáépült. És tovább épül. Bármerre mész, új gyárak, lakóházak. A burzsujok, földbirtokosok lapulnak vagy megszöktek. De a nép nem él jobban. Kiknek jó akkor ez az egész?

– Kiknek? Te tudod?

– Hm... Azt mondják, jön a sárga veszedelem. Azoknak kell.

– A sárga veszedelem? Vagyis az oroszok?

– Az oroszok nem sárgák. Amelyik közöttük sárga, az nem igazi orosz. Mint Rákosinak a felesége. Az kirgiz. Különb, azt mondják, rendes nő, jó útra akarja téríteni az urát. Ezért Tito megmérgezte.

– Rákosit?

– Nem. A feleségét.

– És kik a veszélyes sárgák?

– A kínaiak. Kik mások lennének? Elárasztják a világot. Már annyian vannak, mint minden más fajta együtt. Kommunisták lettek, de ez csak csel. Rávettek Sztálint, hogy segítse őket. Erre Sztálin parancsba adta: Magyarország lássa el szénrel Kínát! Hát ezért dolgozunk mi annyit! Ezért emelik a százalékokat. Kínába megy az összes szénünk.

– Ez lehetetlen. Kína óriási, Magyarország meg kicsi.

– Na és?! Sztálin azt is parancsba adta, hogy Albánia lássa el búzával Kínát! Az albánok ezért éheznek. Mi meg télen fagyoskodunk. De fogunk még éhezni is. A gyárainkat meg elveszik a sárgák. Ők lesznek az irányítók

és a jól megfizetett szakmunkások. Mink leszünk a kulimunkások. Magyarán mondva: rabszolgák.

Erzsi megtörli egy kendőben a bicskáját, majd bekattintja. Feláll, és elindul a hálósobába. A férfi követi. A nő ledobja ruháit. Mielőtt bugyiját is levetné, Ágostonban meglöbbsen a rémület: talán genitáliát is váltott. De nem. Ott nő maradt. Ez azonban semmi örömet nem szerez Ágostonnak.

– Mi van veled, Ágoston? Miért nem vetkőzöl?

– Semmi... csak... még alig beszéltünk. Én nem az ország sorsáról kérdeztelek, hanem hogy *veled* mi a helyzet.

– Velem? Semmi. Dolgozom. Reménykedek meg káromkodok. Mint mindenki. Na, mi a baj? Nem áll fel? Csak nem kaptál rá a lágerben a férfiakra! Gyere csak ide, majd én kezelésbe veszek.

A nő kezelése sikeres. Mivel Ágoston közben a meztelen Stefire gondol. Behatol a nőbe, Erzsi rándul kettőt, egy nagyot sóhajt, majd Ágostonnal nem is törődve, kimászik alóla, és öltözködni kezd. Rágyújt. Korábban nem dohányzott.

Erzsi egy bőr munkástáskába összekészíti kevés holmiját. Ez Ágoston számára is azt jelenti, hogy menni kell. Az anya megöleli lányát, megveregeti a hátát.

– Jövök majd.

– Viszlát, Stefi – mondja a lánynak a férfi.

Az utcán elindulnak az állomás felé. A lány egy ideig még nézi őket, aztán bemegy.

Erzsi ekkor megáll. Ágoston felé fordul, és megragadja annak gallérját.

– Stefinek szólítottad. Ilyen jóban vagytok?

– Kivel?

– A lányommal. Nincs köztetek valami? – és tomboló düh jelenik meg Erzsi szemében. És még ettől is nagyobb ijedelem.

– Ma láttam először. Vagyis eddig, csak amikor kerestelek...

– Neked nem lehet közöd *úgy* a lányomhoz! Érted?!

– Persze. Hogy is nézne az ki? Hisz én veled már... De engedj már el! Nincs mitől tartanod.

Erzsi fürkészve nézi a másik arcát. Aztán megnyugszik.

– Bocsánat. A lányomat el fogom vinni magamhoz. Csak egy jó kis irodai állást kéne neki keríteni Tatabányán. Majd elválík a dolog.

Ágoston az ölében viszi be a szobába Stefit, aki nevetve karmolja a férfi arcát. Az Erzsivel rosszul indult és rosszul végződött aktust feloldja és megsemmisíti a Stefivel való egyesülés. A lány liheg, mosolyog és Ágostont pofozza. Egy gerle az ablakban ezt értetlenül nézi. Ágoston sem érti, de olyan jó az, ami most van. Még ha nem is tarthat örökké. „Vagy igen?”

– Szennyes voltam, megtisztultam – mondja Ágoston.

– Szennyesek voltunk, és azok is maradtunk. De az élet ilyen. Mindenki ilyen. Nem is jó gondolni rá.

– Ha Erzsi... ha anyád dührohamot is kap, feleségül veszek. Elszökünk.

– Jó. Nem jó. Nem tudom. Ne beszéljünk most ilyen nehéz dolgokról. Egyébként vigyázhattál volna elköszönéskor.

– Igen. Kicsúszott a számon a Stefi. Persze hogy Erzsi észrevette.

– Járhattunk volna rosszabbul is. Ha Stefkát mondasz. Mivel anyám és nagyanyám, szóval akikkel a legbizalmasabb kapcsolatban vagyok, vagy legalábbis voltam, így szólítanak magunk között.

– Tehát Stefka. Az én keresztanyámat is így hívták: Stefka mama. Ő volt hozzám a legjobb. Saját gyermeke nem születhetett, engem babusgattott hát. Anyám meg nevelt. Tiltással, veréssel. Ahogy dukál.

– Engem ritkán vert nagyanyám. De egyszer alaposan. Egy május elsején, a tizenharmadik születésnapomon.

– És mi volt a bűnöd?

– Egy májusfa.

– Májusfát állítottál?

– Dehogy! Nekem állították. Nem is tudtam róla, mi készül. És máig sem tudom, kinek tetszettem. De nagyanyám szerint kurva lesz abból, aki már ilyen fiatalon májusfát kap. Talán igaza volt. Kurva lettem.

– Nem lettél kurva. Te magad mondtad, hogy éppen a régi világ volt erkölcstelen.

– Igaz. Nem vagyok kurva.

– A kurvádnál voltál? – kérdi a paszulyt fejtő Teréz a hazatérő Ágostont. A férfi jókedve azonnal lelohad.

– Igen. Nála voltam. De ő nem kurva.

– Hát persze hogy nem – feleli a feleség száraz hangon.

– Mi lesz most, Teri? Kidobsz?

– Miért dobnálak ki?

– A ház a te örökséged, a te neveden van. És Stef... azt a lányt nem tudom otthagyni. Még nem. Neked pedig milyen lenne az, hogy este másnak az ágyából jövök haza?

– Évek alatt hozzászoktam, hogy kurváid vannak. Megemésztettem a helyzetet. Könnyebben, mint Piroska és Sanyi.

– Hát ők is tudják?

– Te sem akarsz elköltözni?

– Én ide tartozom. Ide is.

– Akkor hát maradsz. Nem akarok neked rosszat. Mitől lenne az nekem jó? De egy szobában élni sem akarok veled. Meguntam. Meguntalak.

– Átköltözöm a konyha melletti kishálóba.

– Azzal más terveim vannak – és Teréz szemében fény villan. – Kiadom albérletbe. Sebő Ferinek. Kétszázat fizetne havonta. Jó pénz!

– Tehát Sebő Ferinek. Rendben – bólint Ágoston, pedig neki nincs már beleszólása ebbe az ügybe. S érzi, hogy lassan semmibe nem lesz már itthon beleszólása. „Talán nem is baj.” És a férfi tudja, miért fogadja olyan szívesen a nő Sanyi cimboráját, Sebő Ferit. Bár a fiú egy árva nincstelen, munkásszálláson lakik, viszont levelezőn főiskolára jár! Gépészmérnök lesz belőle maholnap. Egy gépállomás királya! Aki még a téveszelnőknek is parancsol. Igazán jó parti Piroskának.

– És én hol húzzam meg magam?

– Van a padláson az a lomtár. Az valójában egy manzárdszoba volt.

– Rendben. Még ma elkezdem a kitakarítását.

– Ha télen kevés lesz a kályhacső melege...

– Ki fogom bírni.

A lomtár ajtaján egy stetson kalap lóg. A két világháború között a nyár-
ligeti szocdemek is elkezdtek az amatőr színjátszást. De míg falun a nóta-
betétes népszínművek dívtak, városban inkább a nyugati polgári és munkás-
irodalom darabjai kerültek színpadra. Mivel azonban Ibsen, Büchner, Kleist
és Romain Rolland nehéz diónak bizonyult a nyár-
ligeti kisiparosok és mun-
kás emberek számára, a nyugati irodalomról átváltottak a vadnyugatra. Karl
May cowboy- és indiántörténeteit dramatizálták. Komoly eszmei tartalom-
mal: az őslakosokat és az Európából érkező telepeseket a gyárosok uszítják
egymás ellen, ők az igazi ellenségek.

Ágostonnak most eszébe jut, hogy mivel be kell lépnie az MDP-be,
hasznát vehetné a régi szocdem párttagkönyvének. Keresni kezdi. Nemrég
még veszedelmes volt a szocdem múlt, Kéthly-féle munkásárulással vá-

dolhatták volna meg, de újabban azt hangoztatják, hogy a KMP-hívek is MSZDP-tagsággal álcázták magukat, és bomlasztották – vagy, más nézőpontból szemlélve, építették – a munkásegységet. És főleg figyeltek. Készültek a világforradalmas hatalomátvétel nagy napjára. Ágoston egy vulkánfíber kofferben megleli a párttagkönyvét. A bóröndben van még az ipartestületi betegsegélyző tagsági könyve, az elsőáldozási emléklapja, a bér-málkozásra felkészítő imafüzete és egy Panni nevezetű lány hajtincse. Meg egy megvetemedett, de még romjaiban is figyelemre méltó gojzerverarott cipő. Ágoston első saját keresetéből vásárolt ruhadarabja. Akkor vette, amikor felszabadult az asztalosinasságból. A férficipő sorsa az, hogy vagy örökli a kisebb testvér, a fiúgyermek, vagy felszabdalják, és a darabjait lyukas cipők javítására használják föl. Ágostonnak megszakadna a szíve, ha szét-szednék ezt a csodás lábbelit. Megmarad emlékeknek. És van itt még egy emlék. A napló. A Panni nevezetű újságárus kisasszony írt naplót, s hogy neki imponáljon, ő is vett egy csatos könyvecskét. Örömet lelte az események és érzései rögzítésében, még akkor is, mikor az a Panni már rég nem volt aktuális. Most középen kinyitja a naplót, és beleolvas:

1931. június 11.

Ma a műhelyben Donner tulajdonos úr szivarokat osztogatott. Elbocsátott tíz régi szakit, akiknek a munkáját fele pénzért majd inasok végzik, mások fizetését a válságra hivatkozva csökkentette, de szivarokat osztogat. Pont az hiányzik most nekünk! Én amúgy sem dohányzom. Nem roncsolom a tüdőmet. Szívok elég lakkot meg festéket. Utálatos ez az egész műhely. Úgy elmennék boltosnak vagy pincérnek. Azok úri munkák. De ilyen helyekre csak kihalásos alapon lehet kerülni.

1931. július 2.

A Pázmány téren, a katolikus templom előtt, a miséről kijövet összeve-rekedett egy tüzérorrmester meg egy huszárormester: Ki tisztelegjen először? A huszár jobb szeme világa bánta. Ez a mi országunk. A gyáros utálja a prolit, a proli a gyárost, a ksigazda a nagygazdát, a nagygazda a ksigazdát, a béres a béresgazdát, a béresgazda a bérest, a pesztra a háziakat, a háziak a pesztrát, a tüzér a huszárt, a huszár a tüzért, a páncélos a gyalogos bakát, a baka a páncélost. És mindenki utálja a lovas tengerészt. Legalábbis a kocsmában azt mondja. Aztán mégis mindig újra megválasztják. Vagyis nem őt, hanem a miniszterelnököt. Egykutya. Kutya vezér, kutya nép.

1931. augusztus 4.

Nyárliget-Budapest légi összeköttetés! Emelvényt voltunk építeni. Donner úr kapta a megbízást a várostól, de neki csak annyi volt a dolga, hogy konyakozzon az urakkal, meg távcsővel figyeljék az érkező repülőgépet. A gép leszállt. Böhöm nagy szerkezet. Kattog, ugrál, pöfög, nehéz elképzelni, hogyan maradhatott fenn a levegőben, pedig fenn maradt. Látuk. Kiszállnak az utasok. Az egyik egy híres nyárligeti író. Azt mondják, a kommün alatt vörös lett, de már megbocsátottak neki. Az író beszédet mond. Ilyeneket: „Kétkerekű taligán, szilaj hámos lóval, a ló farkán ülő kocsislegénnyel mentem el egykor Nyárligetről. ... Most az első repülőgéppel térek vissza a Nyírségbe...”

1931. augusztus 12.

Bejelentették, hogy nem rentábilis az üzemeltetés, ezért beszüntetik a Budapest és Nyárliget közötti légi járatokat.

Itt Ágoston átlapoz pár oldalt.

1932. szept. 30.

Talán életem legfontosabb napja volt a tegnapi. Pedig milyen fájdalmasan indult! Előző nap nem sikerült befejezni a dísztribünt Kistelekiszlőben, ezért aztán egész éjjel dolgoztunk. Petróleumlámpa fényénél. Donner persze aludt a szekéren. Még vágatott maga alá puha szénát. Reggel kilenc-re éppen készen lettünk. Kezdődhetett a „városi pásztornap”. Mert, ahogy a polgármester mondta a beszédjében, Nyárliget régen pásztorváros is volt, sok ökröt, kecskét, de főleg birkát tartottak, és ezeknek a bőréből, bundájából sok cipő, ködmön készült. Világhíres volt a nyárligeti ködmön! És szeptember 29-én, a pásztorok nagy ünnepén, mivel ezen a napon terelik be az állatokat a nyári legelőről az akolba, felhajtottak Kistelekiszlőben a mindenféle pásztorok sok csordát, nyáját, gulyát. Aztán felvonultak a szűcsök, és mindegyiken ködmön volt, és még vittek is magukkal ködmönöket, subákat. Mutogatták. Aztán a városi altisztek levágattak pár ürüt, és megcsináltatták paprikásnak. A népnek fizetni kellett érte, de mi, mivel éjjel dolgoztunk, kaptunk belőle jutalomként. Prima volt. Elmentem utána egy fröccsöt inni. Tánc is volt már akkor, a honvédségi sátrak előtt. Oda bárki beállhatott. Nézelődök, mások előrelöknek, nekiütődök egy kisasszonynak. Kiosztom a lökdösődöket. A kisasszony megköszöni. Bemutatkozunk. Ő Májor Erzsi. Látásból ismerem, nem lakik tőlünk messze. Hímzésből él.

Mire észreveszem, már beszélgetünk. Mindig félttem lányokat, asszonyokat megszólítani, de most minden jól alakult. Én iszok két fröccsöt, ő egy fröccsöt és egy málnát. Felkérem. Táncolunk. Este hazakísértem. Egyedül lakik. Nála maradtam.

Ágoston felnéz az olvasásból. A férfivá változott Erzsi képe törlődött emlékeiből, újra azt a régit látja, aki először megismertette vele a testi szerelmet. És akibe ezért, hiszen természetes, bele is kellett szeretnie. Könyvek vannak a férfi szemében. Mert nem alakultak úgy a dolgok, ahogy kellett volna. Egy hónapig minden nap találkoztak, aztán két évig egyáltalán nem. Ágoston Pestre ment asztalosinaskodni, mert ott keresni is lehetett valamit. Szülei, testvérei nem éhezhetek. Amikor egy kis spórolt pénzzel hazajött, vizitált Erzsínél. És azon az éjjelen is nála maradt. És még sokszor. De Erzsi nem ment hozzá. Szegényként nem akart szegénnyel egybekelni. Ágoston elvette hát Terit. Nem volt ellenére ő sem, csak hát Teri nem volt az igazi. Ezért fél évvel az esküvő után megint elkezdett Erzsihez járni. Néha máshoz is, de leginkább hozzá. Ágostonból pincér lett. És még mindig járt Erzsihez. Míg '44 októberében el nem kapta egy szovjet járőrszakasz, akik málenkij robotra gyűjtöttek embereket.

Ágoston olvas tovább a naplóban:

1932. október 4.

Erzsi szerint én cigány vagyok. Mert hogy olyan fekete az arcom. Megrémültem. De megvigasztalt, hogy nincs semmi baj, épp ezért tetszem neki. Rántottát csinált. Én évek óta nem ettem rántottát. Az otthoni tyúkok tojnak szorgalmasan, de az mind megy a piacra.

1932. október 5.

Erzsi ma megvárt a műhelynél. Volt nagy elképedés. A mesterek és az inasok is csak meresztették a szemüket. Én nem is gondoltam, hogy Erzsi milyen szép. Nekem tetszik, persze, megvan mindene, melle, feneke, de hogy másnak is tetszik, azt nem gondoltam. Jó érzés.

1932. október 8.

Ma munka után rohantam a Búza térre, szombati nagypiac volt. Erzsi a hímzett zsebkendőit, párnahuzatait árulta. Harminc pengőt keresett egy nap! Nekem ennyi a heti bérem. Persze ő is dolgozott velük egy hetet. Ta-

lán még többet is. De hogy nő létére igazi pénzkereső, ez nagyon imponál nekem. Este lefeküdtünk az ágyába. Kérte, hogy vakarjam a talpát. Aztán ő vakarta az enyémet.

1932. október 10.

Anyám mérges rám. Mert azt a kevés pénzemet is egy riherongyra kötöttem. Anyámra mérges vagyok, de nem felelek neki, mert rossz a sora. Férje nincs, és a nyakán öt kölyök. De én már nem sokáig.

1932. október 12.

Megtudtam, hogy anyám az érkeri boszorkánynál járt. Nekitámadtam, hogy valljon színt. Bevallotta, hogy tanácsot kért, hogyan lehetne engem Erzsitől elválasztani. Mivel szerinte engem Erzsi megéttetett. A hajszeit belesütötte egy pogácsába, amit nekem adott. Ezért uralkodik rajtam. Meg akartam ütni anyámat. Aztán csak nevettem. Marhaság ez a megéttetés. Erzsi soha nem sütött nekem pogácsát. Anyám fenyegetett, hogy felakasztja magát meg az összes pulyát, ha nem adok haza több pénzt.

1932. október 13.

Erzsit elvittem a szocdem ifjakhoz. Előadás volt, én is szerepeltem. Tettszett neki. Aztán a többi ifivel együtt fröccsöztünk. És táncoltunk. Nem volt pénzünk cigányokat hívni, ezért énekeltük a nótákat, és úgy roptuk.

Erzsi szerint az a Hitler még veszedelmet fog hozni a világra. Nem tudom. Sokan reménykednek, hogy mivel Hitler nagyon támadja a trianoni békét, majd segít nekünk visszaszerezni Erdélyt. De Erzsi okos. Igaza lehet.

1932. október 16.

Ma lapcsánkat sütöttünk. Mondtam Erzsinek a megéttetést. Nevetett. Erzsinek a kertből van krumplija és mindenféle zöldsége. Szalonnát, kenyeret, fűszereket tud venni a keresetéből. Én viszek neki bort meg szódát. Ketten álljuk a költségeket. Nem szórom el Erzsire a pénzem, hiába mondja ezt az anyám. Keveset keresek, csak ennyi a baj. „Csak” ennyi. Nagyon keveset. Néha ezért szeretnék megölni minden urat.

1932. október 19.

Ma Erzsinek jó kedve volt. Dalolva mosogatott el, dalolva vetkőzött, dalolva húzott be engem az ágyba.

1932. október 28.

Ma Erzsinek rossz kedve volt. Nem evett, csak turkálta a krumplis tésztát. Kérdezte, el akarom-e venni. Mondtam, hogy ez minden vágyam, de nem most, mert még alig van keresetem. Ő bólintott. Igen, nem jó, ha két szegény összeáll. A férfi akkor férfi, ha már vitte valamire. Kérdezte, hogy szeretnék-e gyereket. Mondtam, hogy persze, majd. Főleg kislányt szeretnék. Mert azok olyan aranyosak. És Stefkának nevezném a lányomat, mert az a legszebb név, mert a keresztanyám, aki leginkább szeret engem, az is Stefka. Stefka mama. És...

Ágoston felugrik. Fejét beveri a lomkamra deszkatetejébe, de észre sem veszi. Érzi, ahogy eltávolodik magától, ahogy szennyos lelke kilép szennyos bőréből.

És már rohan. Stefihez.

- Tizennyolc éves vagy?! – ront rá a lányra Ágoston már a kapuban.
- Igen. Tudod jól. De mi van veled?
- Május elsején töltötted be a tizennyolcat?
- Igen. Akkor van a születésnapom. Ezt is mondtam már. Éppen ma.
- 1933. május elsején születted!
- Akkor hát! Igazán nem nehéz kiszámolni.

Ágoston lehajtja a fejét, még egyszer végigpörgeti, megszámolja fejében a hónapokat szeptember végétől, amikor először volt együtt Erzsivel, május elsejéig, amikor Stefi született.

- Hét hónapra születted?
- Miért születtem volna hét hónapra?
- Tehát nem?
- Nem.
- Biztos?
- Persze. Kilenc hónapra születik meg a gyerek. Mindenki tudja.
- *Általában* kilenc hónapra. De néha hamarabb. Nyolcra. Esetleg... hétre.
- Én kilence születtem. De miért kérd...
- Mondta Erzsi... anyád, hogy kilence születted?
- Nem emlékszem. Nem tudom. Minek mondta volna?
- Akkor honnan tudod, hogy kilenc hónapra születted?
- Kezdesz az agyamra menni! Tudom, és kész.
- De honnan? Honnan?!

– Az ég áldjon meg, hát... – és itt először elbizonytalanodik a lány hangja. – Nyilván kilencre születtem... mert mondta volna anyám, ha nem. Ami természetes, azt nem mondják. De ha valami rendkívüli, arról beszélnek. Nem vagyok koraszülött. Nem hiszem, hogy az volnék.

– Tehát *nem hiszed?*

– Nem hiszem. És most viszont már igazán kíváncsi vagyok...

– Olvastad, milyen gyenge marad később is a koraszülöttek tüdeje? – mondja Ágoston a mentő válaszként kínálkozó hazugságot.

– A tüdejük? Az elég baj.

– Most jöttek rá, hogy már általános lett a TBC-szűrés.

– Szegények.

– A helyedben elmennék tüdőszűrésre.

– Már voltam. És nem találtak semmit. Nem jó azt sem túlzásba vinni.

– Igazad van. Bocsánat a zavarásért.

– Most meg hová mész? Legalább ülj már le egy...

Ilyenkor, augusztusban, a Honvéd utca végében, a Maltheser-villa és a használaton kívüli transzformátorház között bukik le a nap. Most épp ott van. Onnan világítja be az utcát. Persze a napszálltához méltó bágyadt, tompa fénnel. A fák árnyékot vetnek. És Ágoston teste is. Mivel a horizonthoz közel van a fényforrás, hosszú ez az árnyék. Nagyon hosszú. Talán végigér az egész utcán. Talán sehhol nincs vége.

OSTOR

Csattogás vadítja a sötétet,
ostorra font hullócsillagok.
Futunk egyre, versenyt önmagunkkal,
pusztába szökött igás állatok.

VIRRAD

Éjmohaporzók a hajnali égen.
Lajtorjámat belepte a mérgező borostyán,
s az angyalok talán mind kihaltak.
Napközben ide jár a kertbe egy kígyó,
könnyezve kúszik felém, napról napra közelebb.
Néha rókák ugatnak.
Vérben fogant hársvirágok illatoznak mindenütt.

NULLFOK ALATT

Föld szigeteli el az égtől a mélységek kakofón lánnyelveit.
A szabadságot foglyul ejtik az anyag feltámadó rácsai.
Riadt tavak, jégvártyás szemgödrök mindenütt.

ESTE A FOLYÓNÁL

Egy szem csukódik most a partra,
a lombpillákon függ a fény.
Bimbózmagány, a sziget belső.
A Dunán parázs estikék.

NÓZIS

A tükör mindkét oldalán sötétség.
Születésünk az egyik, halálunk a másik éjszaka.
E kettő azonos.

Í Í Í

így vagy úgy, de mind elégünk
így vagy úgy, de mind kialszunk
így is, úgy is

FJORD

Cellánk közös, de lélegzetünk kihátrált egymásból.
A fjord teste tapintható kék. Innen már messze látni.

KÉT SOR 2018-BÓL

Elhagytam az országot, de az ország mégis fogva tart engemet.
Szétszórtam a mindent. Most már a minden van kívül is, belül is.

CSENDÉLET GYERTYÁKKAL

Árbócaink az évek.
Karcsul a tenger,
és egyre karcsúbb lesz az ének,
partra vetődő szélcsend.
Ki él, mind csonkig éghet.

UTAZGATNI, VILLAMOSOZGATNI

A vágy, az mind elillan,
az ágy, az megmarad,
ki él, az mind elalszik,
a villamos halad,
ki él, az mind felébred:
a város fénytelen,
a villamos halad,
kanyarban döccen egyet.

GYAKORLAT

Szegre akasztom fehér ruhámat,
égre függesztem istenem,
alá teszek egy meztelen tárgyat,
világban pácolódott tükörtestemet.

2019. JÚNIUS 26.

Ajtód vagyok fából és éjszakából,
ködös tükörben üveggyöngyjáték.
A tűzfalon rigó, úgy áll ott, mintha élne.
A közel is távol. A semmi kivirágzik.

KÉTSOROSOK

GYÁR

Kövek a szememen be.
Felhők a fejem búbján ki.

META

Víz helyén víz vagyok.
Hal helyén hallgatok.

GÜL BABA TÜRBÉJÉNÉL

Ó bektási, én mevlevi,
de a rózsza megengedi.

EPI

Még nyárnak a felhők, a nap bevilágít,
még tölgyül a kész arc a balta előtt.

AUTO

Megmondhatom, hogy ki vagyok:
szövegben betű. Egy vagyok.

ANDRO

És mi van, ha a vég végtelen?
Rabságban született madaram énekel.

ARBORESCENS

Ha megindulnak a fák,
nem használ semmi fék.

PALEO

Áll a hal, nem forog már tovább.
Kőbe mártott szavakból épül a víz körülötte.

ZÖLD

És zöld levél leszek, erdő, nem szomorú –
bár az időkan szíve egyre homorúbb.

A-VÍZIÓ

Hülyének néznek. Előfordul.
Micsoda tévedés látás nélkül!

KÉPESLAP A NYÁR UDVARÁBÓL

Egy hattyú araszol a földön,
forró szél tépdesi némaságát.
Tégy engem, mint gyűlöletet a te szívedre,
oda tégy engem, ahol a látás szakadatlan.

SÉTATÉR

Imre Eszter

ÉDESANYÁM RÓZSAFÁJA

ROMANTIKUS NEMISMERÉS

„Nem szeretem ezt az édeserdélyezést”, halljuk Török-Illyés Orsolya hangján az édesanyja, Illyés Kinga szavait. Az *Obiectiva Theodora*, az, hogy elkészült, és az, hogy mi meghallgathattuk, számtalan okból kifolyólag kiemelkedően fontos, és a megértése érdekében talán érdemes ettől az egészen apró mozzanattól, ettől az egy mondatától indulni. A következőket ugyanis határon innen és túl mindenki ismeri: tejköd mögül átsejlő dombok, méregzölden gyöngyöző fenyvesek, pipáló hegyormok, az őszi ezer színében pompázó erdők, szalmabálák alulexponált ég alatt, kedves öreg bácsik a szekéren, és Wes Anderson-i kompozíciókba rendezett Dacia 1100-asok: mindannyian láthattuk már Erdélyt így visszaköszönni különféle fotópályázatokon, rövidfilmekben, riportokban.

Erdély romantizálása (mint egyébként mindené) az ismeret- és a tudáshiányból fakad, és noha az ember hajlamos lenne azt hinni, hogy ma már nem így van, tapasztalhatja, hogy bizony ma is aktuális kérdés. Amikor 2018 nyarán visszaköltöztem Budapestről Marosvásárhelyre, az akkori barátom barátai azt kérdezték tőlem: „Marosvásárhely? Van ott egyáltalán valami, lesz, amit csinálni?” Értelmiségi család volt, tősgyökeres budapestiek. Ugyancsak ők kérdezték tőlem is egy-másfél évvel azelőtt, hogy ugye azért nem maradtam itthon, mert itt nem tudnék megélni. Majdnem egy évtizeddel korábban pedig, az ELTE-n azt kérdezték tőlem, hogy ha marosvásárhelyi vagyok, hol tanultam meg ennyire jól magyarul, nem románul tanultam tizenkét évig az iskolában? A sérelmek pár másodpercig akár jogosak is lehetnek, én legalábbis sosem vitattam el a hozzájuk való jogomat, ám azt a pár másodpercet követően nagyon fontos, hogy józanul feltegyük magunknak a kérdést – és tulajdonképpen a kérdezőnek is –, hogy miért gondolja így, miért az a kép él benne az erdélyi magyarságról, és Erdélyről,

amelyik. Miért tűnik úgy sokszor még ma is, hogy „odakint” egzotikumnak számít az erdélyi magyar értelmiség, és ahol már nem az, ott miért tűnik mégis sokszor olyan megközelíthetetlennek? A válaszok minden bizonynyal érdekesek, tanulságosak, és mindenekfelett: elengedhetetlenek az érdemi párbeszéd kialakulásához. A párbeszéd pedig, a kérdezés és a másik meghallgatása a megismerés legnagyobb lehetősége – keserédes ezt leírni, miután mindannyian, akik meghallgattuk Hajdu Szabolcsék hangjátékát, két óra erejéig egy szekuritátés ügynök bőrébe bújva időutaztunk több mint negyven évet, a hetvenes évek marosvásárhelyi értelmiségének életébe.

Már maga a műfaj is hátborzongató: szekus lehallgatási anyagokból készült hangjáték, azért ezt egy kicsit ízlelgessük. De Hajduék zseniálisan oldották meg. Arra, amit az *Obiectiva Theodorától* kaptunk, a hangjáték kétségkívül a legtökéletesebb, legalkalmasabb műfaj. A művészeteken az objektivitás hiányát/lehetetlenségét szokás a leggyakrabban számonkérni, pláne akkor, hogyha történelmi eseményeket dolgoznak fel. Nos, az öröktől fogva tartó vitában most üdítő fordulat következett be. Ennél tisztább objektivitáshoz eddig még nem volt hozzáférésünk. Nem elmesélésből ismerjük meg, hanem konkrétan látjuk (halljuk) mindazt, ami volt. Oda–vissza igaz ez: egy szekus lehallgatási anyag feldolgozására nincs alkalmasabb műfaj, mint a hangjáték, és a hangjáték műfajára aligha van alkalmasabb tartalom, mint egy szekus dosszié anyagai.

A hallgatása közben pedig visszatérő gondolatom volt, hogy a legjobb emberek kezébe került ez a lehetőség. A kényszeres magamutogatás és tabudöntögetés korát éljük, és nagyon könnyű lett volna félrevinni ezt az egészet; ehelyett Hajduék olyan felelősségteljesen és ízlésesen közelítették meg, hogy azt csak csodálni lehet. Ám az is igaz, hogy maga a hozott anyag feleslegessé tesz szinte mindent, ami rajta kívül áll: mi lehet arcpirítóbb és rettenetesebb, tabudöntögetőbb és kegyetlenebb, mint egy ember életének a 0–24-ben történő lehallgatása? A 3000 oldalas anyag megszerkesztése és a párbeszéd kiválogatása is felelősségteljes munkáról árulkodik: a kiválasztott részletek teljesen koherensen állnak össze egy olyan kerek egészé, ami még a lehetőségét is megtagadja bármiféle romantizálásnak. Magát a történelmet hallgatjuk anélkül, hogy bármiféle „nagy történelmi eseményt” vinnének a hallgatók elé. A mű tökéletesen ábrázolja azt a tényt, hogy a Ceaușescu-diktatúra nem a „nagy” események, hanem az emberek hétköznapjai mentén érthető meg. A megértést az egyéni életekben és a személyes történetekben kell keresni, amelyek mindegyike mögött egy egész életforma és számtalan, mára már elképzelhetetlen borzalom húzódik. A hangjáték-

ban feldolgozott események így önmagukban elvetik a stilizálás-romantizálás lehetőségét: egy ember és a körülötte élők életébe látunk bele. És nincs szükség semmi kiemelkedőre ahhoz, hogy igazán megrendítő legyen minden perce. Munka, szerelem, mindennapi döntéshelyzetek, beszélgetések, szülővé válás: ennyi az élet ma is, és ennyi volt Ceaușescu alatt is. Csak akkor a falnak is füle volt, és az egész rendszer abszurditása abszurdá tette az egyén életét és kapcsolatrendszerét is.

Az emberek, a beszélgetések

Miközben Illyés Kinga életét hallgatjuk, fültanúi vagyunk a marosvásárhelyi kultúrélet alakulásának. Mivel a „főszereplő” meghatározó személyisége a közegnek, nála találkoznak az emberek és futnak össze a szálak, megfordulnak lakásán színészek, rendezők, kapcsolatban áll az irodalmi élet fontos szereplőivel, és betekintést nyerünk a legkülönbözőbb emberi kapcsolatokba, sokszor zavarba ejtő részletességgel. Nem lehet nem észrevenni a párbeszéd minőségét. Mai füllel hallgatva olyan, mintha forgatókönyv szerint zajlanának. Koherensek, minden elhangzott mondatnak súlya és helye van, és ami a legfontosabb: tétje. Ma már nem így beszélget az értelmiség. Nyilvános rendezvényen igen, de az otthonok intimitásában talán nem. Ma már sok töltelékmondat, a beszélgetést fellazító, a tétet csökkentő frázis hangzik el. Arra gondoltam, hogy ha otthon, a négy fal között úgy kezdene el beszélgetni az ember, ahogy azt a Brașovului utca 11. szám alatti lakásból hallhattuk, akkor könnyen nevetségessé válna.

A szenvedély, az elkötelezettség ma már gyakran számít nevetségessé. Az embernek illik eljátszania, hogy annyira azért nem is veszi komolyan magát, sem pedig a témát. A nyilvánosságban ez teljesen más, ott az ellenkezője működik: a színpadokon és a képernyőn szeretünk szenvedélyes embereket látni, akik elhítetik velünk, hogy az életük csak abból áll és akörül forog, amiről éppen beszélnek. Az író, a színész a nyilvánosság előtt legyen csak és kizárólag író, színész, olyannyira, hogy már ne is tűnjön embernek, lehessen érte rajongani. Az otthon intimitásában viszont illik semmit sem túl komolyan venni, legyen az ember bármi. A szenvedély ma már csak a nyilvánosságnak szól.

Az, amit az *Obiectiva Theodor*ában hallunk, ma már bizarrnak hat. Tűpontosan megszerkesztett dialógusok, szenvedély és elkötelezettség, ami nem szól senkinek, csak önmagában van, a négy fal között. Megrendítő volt ezt hallani, és eszembe jutott a középiskolai irodalomtanárom. A titkoszolgálat uralma kapcsán tett egy olyan megjegyzést, hogy „teher alatt nő

a pálma”, és hogy bármennyire is elnyomó és rettenetes volt a rendszer, pont az tette lehetővé, hogy valóban értékes művek szülessenek. Mert az íróknak meg kellett tanulni úgy írni, hogy a hatalom ne értse, hogy tulajdonképpen mit ír, az olvasó viszont igen, és ettől a beszédmódjának tétje lett. És ez érződik a meghallgatott párbeszédéből is: minden szónak tétje van, és nem véletlenül hangzik el, nem csak úgy kapásból. Magyarul: az ember gondolkozott, mielőtt beszélt. Kár, hogy ehhez egy elnyomó, embert megnyomorító rendszer kellett.

A hangjáték másik nagy teljesítménye az, hogy sikerül két órában úgy bemutatnia az embert és a közeget, hogy egyiket sem rendeli alá a másiknak. Nyomon követjük a minden korban mindenki számára ismerős emberi küzdelmeket és játszmákat, ugyanakkor meglehetősen pontos képet kapunk arról is, hogy miként lehetetlenítik el a színésznő önálló estjeit, milyen hatalmi játszmák keserítik meg a színházi életet, és rálátunk a rendszer egészére is úgy, hogy közben végig az egyén marad a középpontban. Amit hallunk, az emberileg zavaró, bántó, és olykor vérlázító, de sosem ideológiailag, és erre a rendszerváltás téma kapcsán nagy szükség van. Miközben azt senki nem kérdőjelezi meg, hogy egészen embertelen dolgok történtek, a Ceaușescu-éra és a rendszerváltás kapcsán kialakult beszélgetések, viták során mégis inkább azt tapasztalom, hogy az ideológiai eszmefuttatások, a politikai érvelések, az okos, szellemes viták mellett valahogy elfelejtődött az egésznek az emberi oldala. Ezért tartom sokkal hitelesebbnek a családból és a baráti köröm idősebb tagjaitól hallott személyes történeteket, mert mindenkinek van mesélnivalója, és az rendszerint sokkal valósabb, mint bármi, amit az ember tanulmányokból és elemzésekből olvashat. De ez még mindig csak az elmesélés, ami a mesélő prizmáján keresztül teszi lehetővé számomra, aki tíz hónappal a rendszerváltás után születtem, hogy valamit lássak és értek abból, amiben a családom élt. És nálam itt vége is a történetnek.

Akinek szívében nincs se anyja, apja

Mert én például nem kérném ki a szüleim dossziéját. Az embernek joga van nem túl közről ismerni a szüleit. Egészen eddig elképzelhetetlen is lett volna, hogy valaki ilyen mértékben beleláthasson az anyjának, az apjának az életébe, ez a természet és az emberi természet rendje ellen való – pont amennyire természet ellen való volt az egész Ceaușescu-rendszer. A természetes az, hogy az anyám és az apám múltja számomra örökre felfedhetetlen és megismerhetetlen. Hogy élt valamikor egy ember, aki valaki volt,

mielőtt az anyám lett, és annak az embernek joga van ahhoz, hogy csak annyit fedjen fel magából, amennyit a mostani anyám, akit én a két szememmel látok, el akar róla mondani. Nekem pedig jogom van nem tudni róla sok mindent. Elképesztő bátorság és erő kellett ahhoz, hogy Török-Illyés Orsolya ezt az anyagot végigolvassa, és aztán felfedje előttünk is. Egy ilyen lehetőséghez-feladathoz fel kell nőni, minden értelemben. „Akinek szívében nincs se anyja, apja...” – a középiskolai irodalomtanárom azt mondta, hogy ezt jelenti felnőni: rájönni, hogy anyád és apád is ember, nem istenek, és szembenézni az emberi arcukkal. És akkor már nincs a szívedben se anyád, se apád. A legtöbb ember élete során elvérzik ezen a feladaton anélkül, hogy végig kelljen „néznie” az anyja életét, amit az ő születése előtt élt. A legtöbben képtelenek vagyunk ránézni anyánk gyarlóságaira, megveszünk tőle, és ezek még a számunkra értelmezhető, elérhető jelenben vannak. Elképzelni sem tudom, hogy milyen szürreális élmény lehet olyan módon és olyan mértékig látni az embernek az anyját, ahogy ez a dosszié lehetővé tette Török-Illyés Orsolyának.

Kinek mit

Mindemellett pedig felmerül egy másik kérdés is: vajon miben más meghallgatni ezt a hangjátékot nekünk, a rendszerváltás gyermekeinek, és azoknak, akik benne éltek? Mindenkit felzaklat, de gyanítom, hogy más miatt, vagy legalábbis a hangsúlyok máshová esnek. Belőlem például nagyon komoly szorongást váltott ki, számomra egyszerűen elképzelhetetlen, hogy miként lehet úgy élni, hogy az ember tudja, hogy lehallgatják, tisztában van vele, hogy az otthonában nincs egyedül. Nem túlzás, amikor azt mondom, hogy lehetetlen ezt elképzelnem. Próbáltam, de egyszerűen leblokkolok a gondolattól. Nem tudom elképzelni, hogy lehet így élni a mindennapokban. Pedig tudom, hogy lehet, mert élni bárhogy lehet, és az ember bármit képes megszokni. És ahogy anyám mondta: „Éltünk akkor is, csak éppen így éltünk.” Azt gondolom, hogy az idősebb generációnak azért lehetett ezt nyomasztó és szomorú meghallgatni, mert visszakényszerítette őket az időben, és sokkoló lehet rájönni, hogy nem is volt az olyan régen. A fiatal generációnak pedig inkább azért, mert ennyire objektíven eddig sosem láthattuk, hogy „milyen volt az”. Mindannyian hordozzuk magunkban a rendszerváltás előtti idők emlékét, mert ott van a család emlékezetében: hogyha anyám a szilveszterről mesél, amikor apámat megismerte, és fényképeket mutat, akkor egyből valami mást látok, mint amiben én élek, és van róla valamiféle hozott emlékem még akkor is, ha akkor én még nem éltem. És termé-

szetesen ott vannak a szüleink berögződései, amelyekkel gyermekkorunkban mi is együtt éltünk, mert akkor még olyan közeli volt minden, és ott vannak a történetek, amelyeket sokadjára hallunk. És volt a gyermekkorunknak valami megfoghatatlan szomorúsága, amit nem tudunk mihez kötni, de rajtunk ült a kilencvenes évek elején. Ennek a szomorúságnak a legkézzelfoghatóbb emléke számomra egy este, amikor nagyon lázas voltam, és anyám ecetes-hidegvizes lepedőbe csavart, én sírtam, mint a záporosó, sírt ő is, és énekelte, hogy: „Ha én rózsza volnék...” A mai napig elszorul a torkom, és sírok, akárhányszor meghallom, hogy *ha én rózsza volnék*, és nem bírom végighallgatni. Vallatni lehetne vele, annyira fáj. Félve mondom, mert nincs jogom mindenfélét feltételezni, de talán ez lehetett Török-Illyés Orsolyának az *Édesanyám rózsafája*.

MÚZEUMLÁTÓ

Tamás Dénes

EGY KÉP BECSERKÉSZÉSE

KUNSTHISTORISCHES MUSEUM, WIEN – THE SHAPE
OF TIME, OLD MASTERS IN CONVERSATION WITH
MODERN ART, MARCH 6 – JULY 8, 2018.

Imádom a múzeumokat.

De azt is mondhatnám: utálom a múzeumokat.

De legpontosabb, ha azt mondom: kényszerszeretem őket.

Mert tulajdonképpen a műalkotásokat szeretem. A festményeket, a szobrokat, az installációkat, a térplasztika bármilyen megnyilvánulását, az épületeket, egyszóval mindent, aminek az esetében az emberek az anyagba álmódják a formát, hogy egy régi, mára már elavult esztétika alapján fogalmazzak meg valamit, aminek titka szétfeszít bármilyen fogalmiságot, bármilyen esztétikát. Ezekhez a műalkotásokhoz, a ritka kivételeket leszámítva, azonban csak a múzeumokban tudok hozzáférni, sajnos, legtöbb esetben csak egyszeri alkalommal. Érthető, hogy ezért nagy hangsúly helyeződik bennem a múzeumlátogatásokra, amelyek így nem is egyszerű látogatások lesznek, hanem a múzeumok tereinek oly módon való birtokbavételei, hogy ezek a lenyűgöző, felkavaró műalkotások a legoptimálisabb módon mutathassanak meg. De miket beszélek? Még hogy birtokbavétel, még hogy optimális megmutatkozás! Miközben egy olyan térformáról van szó, amely sohasem lehet otthonos birtok, sokkal inkább tömérdek nyugtalanságra, sőt frusztrációra okot adó hely, amelyben nincs optimális megmutatkozás, mert legfeljebb sok ügyködés, ügyeskedés után tud átmenthető módon megnyilvánulni bármi.

Ezzel a tudással léptem be a bécsi Szépművészeti Múzeum ajtaján is, feltűzelve a Múzeum negyed épületei közé beverő délelőtti erős, de még selymes érintésű napfénytől, amely élesen ütközött meg a hatalmas tereken, épületeken, a köztéri bútorzat tárgyain; a régi barokk, monarchikus gög rek-

vizitumain. De nemcsak a meleg járt át, hanem a reménykedés is, hiszen a képtárban hirdetett kiállítás nemcsak azt ígérte, hogy a régi mesterek mesterműveinek rengetegével fog szembesíteni, hanem azt is, hogy megmutat valamit a képzőművészet történetén átívelő idő mintázataiból, párhuzamba állítja a régit az újabbal, sőt párbeszédre készíti egymással. Miközben tudtam, most is két, a múzeumlátogatások során mindig előbukkanó, leginkább technikainak nevezhető problémával fogok küszködni: a látogatók számával és a kiállított műtárgyak sokaságával. Ezek akár egyetlen kérdésbe is összevonhatók: hogyan fogok hozzáférni úgy a képekhez, hogy be is tudjam fogadni őket?

Habár most a látogatókra különösebben nem is panaszkodhattam. Legalábbis volt már sokkal rosszabb. Talán a korai órának köszönhető, csak néhány látogató lézengett a hatalmas, steril kiállítóterekben, de így is képek voltak elrontani, apró momentumokra széttördelni a szemlélődést. Arra már rég rájöttem, hogy a képek befogadásának ideális távolsága számomra jóval arrébb van, mint ahol a szemlélődő tömeg – a befogadás különös időiségéhez képest – irtózatossá válik végigmaszíroz. Közeli perspektívából leginkább a néző birtokolni vágyó, ragadozó pillantása tud érvényesülni, amitől azonban képfoltok, ecsetvonások mozaikjaira esik szét a látvány. Ezért legtöbbször valahol a terem közepén, de előfordul, hogy egészen a tulsó oldalon vagy valamelyik bejárat ajtókeretében kell keresni azt az ideális pozíciót, ahonnan a képmozzanatok egy látvány egységébe szervesülnek, és a képek fel tudják tárni a maguk ikonikus természetét. Ez az ablak azonban ritkán található nyitva pár másodpercnél többre egy múzeumban, amit azonkívül, hogy meg kell találni, azután még ide-oda lépegetéssel minél hosszabb ideig feltárva is kell tartani.

Mintha csak esetenként ide-oda táncolnék a képek előtt. Sokaságuk azonban ennél sokkal komolyabb problémának bizonyult. Nem lehet ennyi képet befogadni. 16. századi velencei festmények, 17. századi flamand alkotások, korai holland, német reneszánsz, olasz barokk mesterművek, egyszóval Tiziano, Tintoretto, Rubens, Dürer, id. Peter Brueghel, Jan van Eyck, Vermeer, Rembrandt, Raffaello, Caravaggio, Velazquez képei sorakoztak előttem termék, fordulók szinte végeláthatatlan során keresztül. Közöttük számtalan, eddig legfeljebb csak olvasmányokból, filmekből, esetleg matt, fénytelen reprodukciókból ismert remekmű. A világot festménnyé változtató képi kultúra kitörölhetetlen momentumai. Amelyek nemcsak simogatják a szemet, ahogy Emmanuel Lévinás mondja a láthatóról egyik szép esszéjében, hanem össze is zavarják, feldúlják a tekintetet. Mindezt még-

is úgy, hogy eközben megadatik a szemlélés, a pásztázás nyugalma, tágasága is.

Lépegettem a térben, néztem ezeket a képeket, miközben azt is el kellett viselnem, hogy ezeknek a világraszóló műveknek a sorát itt-ott, erőtle-
nül, szinte jelentéktelenül megszakítja egy-egy falon, beugróban elhelyezett
huszadik századi, de legfeljebb a tizenkilencedik század második feléből
származó műalkotás. Így került egymás mellé Rembrandt és Rothko, egy ró-
mai kori torzó és Cezanne, Tizian és Picasso, Velazquez és Édouard Manet,
Caravaggio és Franz West. És még lehetne folytatni a sort. Ahogy folyta-
tódott is, teremről teremre, betérőről betérőre, ugyanazt a benyomást, gon-
dolatot erősítve meg bennem. Mert hiába a gondosan kiválogatott párhuzamok,
motivikus áttételek, meghökkentő szembenállások, néhány terem
után ez az egész jelentéktelenné kezdett válni. A régi egyszerűen ledobta
magáról az újat. Ebben persze benne volt az a mennyiségi előny is, ami
ezen a kiállításon egyértelműen a klasszikus festészet javára dőlt el. Nem
lehetett versenyre kelni a régi művek felől elinduló szélviharral. Mert egy
idő után csak egy szélvihar okozta megrázkódtatáshoz tudtam hasonlítani
a bennem felfakadó összbenyomást, egyfajta, az érzéseket megszálló elárasz-
tottsághoz, ami képről képre csak erősödött. Elsőre ez nagyon furcsán érint-
tett. Ugyanis idáig úgy tudtam, a képzőművészet számomra érvényes tör-
ténete a XIX. század közepétől, elsősorban az impresszionista fordulattal
kezdődik. A világ érzékelésével, megjelenítésével, reprezentációjával kap-
csolatos elsősorban filozofikus kérdéseimet, problémáimat az ettől a kor-
tól kezdődően születő műalkotások állították élesen eléem. Most azonban
valami olyasmivel kerültem szembe, amire nem számítottam. Egy, a szem-
et, de ugyanannyira a befogadást is megdolgoztató ismeretlen, lesüllyedt
világgal, amelynek külön törvényszerűségei voltak. Ebben a világban a for-
mák, az alakok szinte végtelen tobzódása érvényesült. De nemcsak a formá-
ké, hanem a megmunkált, aprólékosan kidolgozott felületeké is. Brutális
volt szembenézni azzal, ami a szemem előtt kavargott. A hit, a vallás év-
századai hirtelen fedték fel rejtett dimenziójukat. A hús, a karnalítás rene-
szánsz-barokk ünnepét láttam magam előtt kavarogni. Kibuggyanó melleket,
összecsomósodott izmokat, gömbölyded, gyermeki hájhurkákat, amelyek
sokszor egy fénykép élességével hatottak. Meg színes, meggyűrődő, hul-
lámzó szöveteket, ruhamintázatokat, fodrokat, uszályokat. Krisztus teste itt
még maga volt a Test, amely, ha kellett, erőből duzzadt, de képes volt be-
piszkolódni is, egészen a csontok éles roppanásiáig megtöretni. És hiába a
vallásos tematika, hiába a kereszténység igazságainak a sulykolása, a lapos

moralizálás, a szem az ily módon megformált, megmunkált, fényben fürdő felületeket szívta magába. Kivetülve a képzelet falára, az elfojtott ezen a módon talált utat magának.

És mi volt ezzel szembeállítva? Biztos nem olyasvalami, amit ezzel a világgal párhuzamba lehetne állítani. Valamiért az idő formái, mintázatai nem tudtak kirajzolódni. Ehhez túlságosan éles volt a kontraszt a két világ között. Az idő két partja közötti távolság áthidalhatatlannak tűnt. Legfeljebb azt árulta el, hogy mi omlott be, számolódott fel az időben. Mi veszett oda. Az alak, az arc, a tekintet tűnt el, na meg a dologiságok, tárgyiságok ezernyi megnyilvánulása, ezek magától értetődő illeszkedése egy, a saját térbeliségét, dimenzionáltságát és plasztikusságát őrző világba. Egy olyan világba, amely még magán hordozta a transzcendencia vízjeleit. Pontosabban, még jelen volt ez a világ, a maga szinte tapintható módján, jelen ezeken a képeken, leuralva azt, ami majd később, beláthatatlan módon ezt az egészet fel fogja számolni, érvénytelennek fogja nyilvánítani.

Nem lehetett tovább töltekezni. Lélegzetet kellett venni.

Ezt a lélegzetvételt a múzeum tágas, fényvel telt kávézója próbálta biztosítani. Ide húzódtak be egy bécsi kávéra, kapucsínóra, esetleg Sacher-tortaszeletre vagy tojáslikőrrel és tejszínhabbal tálalt apfelstrudelra, közönséges nevén: almás rétesre a múzeumbetegségben szenvedő látogatók. Akik ebben az időpontban már megfáradva, kiüresedett, tompa szemekkel meredtek a kávéscsészéjük fölé, mintha a fényt, a csillogást maguk a képek rabolták volna le szemeikről.

Elegáns pincér hozza ki a rendelést. Őszes haja tüskésre van nyírva. Mozdulata hideg, távolságtartó. Szinte viszolyogva helyezi le a szépen megmunkált fémtálcát az asztalra. Mindig úgy képzeltem, a múzeumok személyzete tulajdonképpen a látogatók sokaságával szembeni ellenérzését próbálja előzékeny gesztusai, távolságtartó mosolyai mögé rejtteni. Eltűrnek, mert el kell tűrjenek bennünket, de tulajdonképpen visszafogott undorral nézik, ahogy, mint disznók a vályúk előtt, ott tülekedünk a képek előtt, ahogy hozzá nem értő, kapzsi tekintetünkkel, otromba jelenlétünkkel megszensteltelenítjük a kultúra ezen szentélyét.

Hamar elfogy a bécsi kapucsínó. Vissza kell térni a képek elé. De már oda a kora reggeli lendület és kíváncsiság. Nincs, aki befogadja ezt a témérdek alkotást. Különböen is, ilyenkor már rég stratégiát szoktam váltani. Már egészen más tekintettel pásztázom a képeket. Nem időzöm el minde-
nik előtt, hanem csak azokat keresem, amelyeket, megpróbálva az érzéke-
imbe vésni, magammal szeretnék vinni innen. Ehhez először lefölezöm a

kiállítás. Azaz, kiválasztom a számomra érvényesnek tartott műveket, hogy később újra és újra bejárva a képtár tereit, már csak ugrálva, az így kiválasztott képek előtt álljak meg, rájuk tapadjak, magamba igyam részleteiket, megismételhetetlen kompozíciójuk körvonalát, majd, megrészegülve a színtelektől, lassan távolodva, tétovázva, ahogy a végső dombról néz vissza az ember, hagyjam el őket.

Mint aki örökös búcsúzásban áll, ahogy Rilke mondja a nyolcadik elégiájában.

Különös módon, nem nehéz ezt megtenni. Hiába kell döntést hozni arról, mi az, ami érvényes, maradandó, és mi az, amit el lehet engedni, csúszson át a felejtésbe. Furcsa, de magától válik el remekmű a mesterműtől. Csak ha meg kellene indokolni ezt a működést, akkor kerülne zavarba az ember. Mert itt azért nincs hibás műalkotás. Az évszázadok, a kánonok eleve alaposan megrostálták őket. Mégis, mitől jobb egyik mű, mint a másik? Mitől válik ki a többiek közül, és igézi magához a tekintetet? Csak bátorosan válaszra vállalkozhatom. Először is a kompozíciós erő miatt. Ami feladatot ad a nézésnek. Mély, sokszor kontrasztos dinamizmus hatja át a remekműveket, amit a szem úgy kényszerül követni, hogy mégsem tudja a látványt kimeríteni. Ugyanis ezeken a képeken nincs teljes nyugvópont, mégis minden képelem valamilyen középpont, súlypont körül forog. A kompozícióra rakódik rá a formák, a színvilágok rétege, ezekre pedig a kép témája. Sokan megpróbálták ezt okosabban és pontosabban leírni. Én azt hiszem, a lényeg a rétegzettség, ahogy ezek a szintek egymásra épülve, egymást erősítve megnyilvánulnak, a kép témája valamilyen képi ritmusban, aminek a kiindulópontja mindig valamilyen teljesen sajátos formai, kompozicionális feszültség. Ebből áll elő a képek visszabonthatatlan, archészerű, ikonikus sűrűsége.

Mintha valamilyen ősképre látna rá így az ember. Mintha folyamatosan a látható felfakadását érezelné. Amiben azonban még ott munkál a láthatatlan, a sötét, a formátlan, a káosz. Ami mégis valamilyen rendbe tud beleilleszkedni.

Még egy ennyire gazdag képtárban is kevés ilyen kép található. Mégsem szeretném személyes rostám listázásával fárasztani az olvasót. Mindenki előtt ott a lehetőség, megkeresni azokat a személyes érzékenységre méretezett képeket, amelyek később kísértő módon kitölthetik képi fantáziájának működését. Az a sejtésem, számtalan átfedés lenne az így kialakult listák között. A széphez való hozzáférésünk talán mégsem annyira önkényes és szubjektív, ahogyan a kortárs, posztmodern esztétikák vélelmezik.

Egy történésről mégis kénytelen vagyok még beszámolni. Hogy hová vezetett ez az egész. Mert vezetett valahova. Egyetlen kép elé, amelyik az ugrálás, a kimerültség miatt egyre terheltebb, ettől lebegőssé váló körei során egyre pontosabban, egyre dominánsabban vált ki a képek rengetegéből. Id. Peter Brueghel *Vadászok a hóban* címet viselő festményéről van szó, amely még a *Január*, *Hazatérő vadászok*, *Téli táj* címeket is viseli. Előtte valamiért többször torpantak meg a lépteim. A végső elválás előérzete egyre inkább e kép elé kényszerített, hogy aztán egyre bizonyosabbá váljék, mielőtt végleg elhagyom a múzeum épületét, ez az a kép, amelyre még utoljára rá szeretnék pillantani. Arra a képre, amin nincs semmilyen bibliai, mitológiai utalás. Amit nem szervez semmilyen allegorikus, rejtett tudás.

Talán éppen ezért ütközött ki a többi kép közül.

Mondom talán, mert innen a talánok rengetegébe kényszerülök járni. Akár a képen a hazatérő, megfáradt vadászoknak. Mert innen minden felismerés csak utólagos lehet. A legjobb képek különben is nem azokra a kérdésekre válaszolnak, hogy mi van, az hogyan van, miért van. Csak a létezés evidenciáját állítják velünk szembe. Egyfajta prereflexív állapotban. Felfokozott, kikerülhetetlen módon. Ezért képek, és nem magyarázatok.

Természetesen már délelőtt is hosszasan elidőztem e kép előtt. Néhány lépés előre, hátra, majd jobbra és balra. Ezért vehettem észre a kép trükkös természetét, amiről furcsa módon nagyon keveset beszélnek, amikor leírják, méltatják a festményt. Arról, hogy ebbe a képbe az előtér és a háttér játéka van belekomponálva, amely attól függően változik, hogy honnan szemléli a képet az ember. Ha jobb oldalról, akkor a jobb oldali rész kerül az előtérbe, ha balról, akkor a bal oldali tűnik sokkal közelebbnek. A kép mélysége mintegy az előtérbe tolakszik. Ezzel pedig a szemlélő pozíciójának a fontossága emelődik ki, ami különös lehetett egy olyan korban, amelyben még alig roppant meg a világ megváltoztathatatlan, isteni rendjébe vetett hit. Ez a kép ehelyett azt sugallja, hogy az, amit és ahogyan látunk, függ a világban elfoglalt helyünktől. Hogy számít, éppen hol vagyunk a világban. Mintha Nietzsche perspektivizmusa kapott volna itt korai optikai igazolást.

Ennek a billegő látványnak ugyanakkor szigorú a szerkesztettsége. Magát a látványt sem teljesen felülről látjuk, ahogy a tájképek esetében megszokott történni, a horizont, a nézőpont viszonylag lent van, a látvány közelében, aminek köszönhetően szinte bekerülünk a képbe. Belülről szemléljük azt, ami előtűnik. Aminek egészen különös súlyozása van. Az előtér ugyanis egy éles, számos képi elem által kihangsúlyozott átlóval kapcsolódik a háttérhez, amitől a két végpont összekapcsolódik, egymásra mutat. A ha-

zatérő vadászok csoportja ezért a távoli kietlen sziklakkal kerül párhuzamba. Az ember kudarcos ügködése a kopár hegyek értelmetlenségével rezonál. De az egész kép az ember és a télbe fordult táj viszonyát tematizálja. Az ember csak jelentéktelen, apró pont a világban – sugallja a festmény. Egy olyan világban, amelyet a haldokló természet mélabúja hat át – emeli ki M. Dvorák, a kép egyik huszadik század eleji interpretátora. Ügködése legfeljebb megkaparja a föld hátát, anélkül, hogy beavatkozása végtelen tudna lenni. A kép másik tágas átlója, amely szinte a végtelenbe szalad, a természetnek ezt a befoghatatlanságát erősíti ki. Ezen a két átlón vándorol ideoda a tekintet, mozgásba hozva ezáltal a festményt. Mint egy hatalmas, folyamatosan kilengő hinta, hordozza el a természet az embert – ezt látjuk a képen.

Már régóta foglalkoztat, ahogy mindenkit, mindenhol, minden időben, gondolom, hogy ez a hátborzongatóan otthontalan lény, aki az ember, legalábbis Heidegger, Szophoklész görög szövegének a fordítója szerint, hozzáférhet-e valamilyen mértékhez a létezése során. Létezik-e számára helyes arány? Ez a kép azt sugallja: van, létezik.

A megfáradt, kudarcos embert is befogadja a táj.

Lám, csak vannak képek, amelyek át tudják lépni az idő szakadékait. És mindezt minden hasonlítgatás, minden párhuzamosság nélkül.

Még egyszer visszatekintek az ajtókeretből a képre. Látom kilengeni és visszahullani a hintát. Látom az embert a tájban, miközben csak odaférkőzik a gondolataim közé a felismerés: múzeumban vagyok, a múltba látok. Meg hogy nincs helyes arány, nincsen mérték. Az ember és a természet viszonya mára már olyan szinten pervertálódott, hogy nem létezik erő, ami helyre tudná állítani. Talán nem is létezett sohasem, hanem csak a természet kiismerhetetlen működése, túlsúlya, amiből mára alig maradt valami, kényszeríttette ki az emberből az alázatot. De mégis látom a képet, mondom magamnak. Mégis elér hozzám a képről sugárzó tudás. A kilencedik szimfóniát Adrian Leverkühn még vissza tudta vonni Thomas Mann híres regényében. De ezt a képet nem. Látom. Még látom.

Kapaszkodom a képbe.

Végül csak elhagyom a termet. Kilépek a múzeumból. A múzeumi szemlélődő, hűvös félhomályt a kinti tereken hullámzó erős, vakító fény váltja fel.

Mintha a saját vakságom falának ütköznék.

Bernáth Dávid

EGY TELJESEBB
VILÁG LEÍRÁSAKUTASY MERCÉDESZ: *PÁRDUC MÁRVÁNYLAPON.**BARANGOLÁSOK A LATIN-AMERIKAI IRODALOM ÉS MŰVÉSZET
HATÁRTERÜLETEIN.* JELENKOR KIADÓ, BUDAPEST, 2019.

Kutasy Mercédesz eddig elsősorban műfordítóként volt az olvasók számára ismert, olyan nagyhatású szerzőket ültetett át magyarra, mint Roberto Bolaño, Guillermo Cabrera Infante vagy Javier Marías. Életrajzában az áll, hogy művészettörténész, az ELTE Spanyol Tanszékének oktatója. Lényegében művészettörténészként is fordít, hol a képzőművészetből az irodalomra, hol az irodalomból a képzőművészetre, pontosítva, fordítói helyzetére közelítve: a köztesség foglalkoztatja, nem csupán a műformák közti átjárás, hanem a műformák, műfajok, szempontok, stílusok, lehetőségek, alakzatok közti viszony is. Főképp ez a viszony, magának a viszonynak a mibenléte érdekli. És ha mi is szem előtt tartjuk ezt a szempontot, ha így forgatjuk könyvét, kiderül, Latin-Amerika nincs is annyira messze, sok mindenben nagyon is magyar, talán abban leginkább, ahogy a perifériáról a centrumot figyeli, majd ezzel a figyelemmel visszafordul saját környezete felé, és felfedezi, hogy a közvetlen közelében található köztes terek, furcsa múzeumi gyűjtemények, börtönök, ravatalok, képkeretek, kalitkák, térképek mennyi láthatatlant rejtenek és mutatnak meg ugyanakkor.

A kötet írásai egymást tételezik, kiegészítik, generálják, új tereket nyitnak meg, eltüntetnek a kereteket. Leginkább a valóság és a képzelet közti lebegés illúzióját kínálják fel, de mivel nagyon pontosan definiálják önmagukat, vagyis a gondolatot gondoló nincs bennük elrejtve, sem elszemélytelenítve, az illúzió tapasztalattá, élménnyé válik, a lebegés pedig a tanulás hatékony formája lesz. Valahogy úgy, ahogy a Párizs belvárosában partra sodródott bálna, a maga pontosan kidolgozott dramaturgiájával tette, amolyan tanítómeseként, mindenki számára jól érthetővé és egyértelművé a

klímaváltozás következményeit. (És az már semmit nem rontott ezen, hogy kiderült, műalkotásról van szó, mégpedig egy antwerpeni csoport performanszáról.)

A fentiekhez hasonló áttétellel megjelenő sok egyéb műalkotással is találkozunk Kutasy Mercédesz könyvében, keretnélküliséggel, fátylakkal, hiperrealista varázslattal, és aligha csak a róluk szóló írások tételezik egymást, hiszen szinte minden „tárlatvezetés” az irodalmi példákhoz vezet, amelyekben a jól ismert „illuzionisták”, Borges, Cortázar, García Márquez vagy Fuentes mellett ott vannak a ritkábban szóba kerülők is, Guillermo Cabera Infante, Octavio Paz, Juan Carlos Onetti, Virgilio Pinera, Vicente Huidobro.

Az illúzió többféle értelmezését szabadítják fel ezek a szerzők. Van egyrészt a tükrözés, amelyben a megsokszorozódott képek elrejtik magát a tükröt, ahogy Macedonio Fernandez regényében történik, amely szerkezetében is a tükrözést imitálja: van ötvenhat előszava, húsz fejezete, valamint megjelennek szereplők, akik lényegében pusztá szerepek és nem hús-vér alakok, de még nincs vége a tükrözésnek, mert miközben a fiktív olvasó és a szerző párbeszédét olvassuk, magunk is párbeszédet folytatunk a szerzővel, vagyis észrevétlenül belekerülünk a könyvbe, amelynek valóságáról azt feltételeztük, hogy a képzelet koholta. De ha másfelé indulunk el, és nem a tükrözés módszerével, hanem a valóság mániákus leltározásával élünk, erre példának Bolaño több száz gyilkosságot felsoroló regényét lehet felhozni, akkor ugyanolyan bonyolult, átjárhatatlan és érthetetlen labirintusban találhatjuk magunkat, akárcsak Fernandez illúziókra épülő regényében.

De miként tudja két tükör, vagyis a képbeliség egyfelől, másik oldalon pedig a több száz lap, vagyis egy regény, tehát az írott szó megteremtene ugyanazt az illúziót? Holott a látás egészen más, mint a leírás. Borges maga is foglalkozott ezzel a különbséggel, illetve a különbség ellenére adódó hasonló következményekkel, de lényegében megállt a jelenség szemléltetésénél, midőn az *Az Alef* című 1949-ben született novellájában a szimultán írásra tesz kísérletet. Kutasy Mercédesz pontosan ebből, Borges Alefjéből kiindulva fogalmazza meg a jelenség poétikailag megragadható történetét, ugyanis azt mondja, hogy Borges valószínűleg Hernán Cortés spanyol konkvisztádor V. Károly császárhoz írott leveleihez áll stílusosan közel, mégpedig azokhoz a hosszú, leltárszerű leírásokhoz, amelyekben azzal igyekszik magát igazolni, amiért az uralkodó parancsát megszegve leigázta az aztékokat, meghódítva Mexikót, hogy mindent egészen aprólékosan leír. És akkor innen, Cortéstől megint továbblép Kutasy könyve, mert ellentétes példaként Kolumbusz leveleit hozza be, a valóságteremtés egészen másféle lehetősé-

geit szemléltetve: a leírás szimultaneitása révén kilép a jelen keretei közül, és régebbi leírásokra utalva, mintegy kizárva magát a jelenből, az általánosba, a bárhol létezőbe belépve teszi mégis kézzelfoghatóan realistává saját helyzetét.

Voltaképpen Kutasy Mercédesz is a fent ellentétes módszerek szerint jár el: egyfelől aprólékosan leírja a megfigyelés tárgyát (ahogy például Attalai Gábor Buenos Airesnek szánt, a valóságban soha meg nem valósult, a könyvvel megegyező, *Párduc márványlapon* című performanszát ismerteti), másfelől pedig a leírásból kiindulva vezet vissza az előzményekhez (így jár el a már emlegetett Fernandez-regény elemzésekor is), és jut el az általánosan megragadhatóhoz. Ily módon könyve nem csupán „gondolati térkép”, hanem utazással felérő gondolati lebegés egészen varázslatos létmódokban.

Béres Károly

DÉMONI ÁTIRAT

BOGDÁN LÁSZLÓ: *A DÉMON BERLINBEN*. ARTPRINTER
KÖNYVKIADÓ, SEPSISZENTGYÖRGY, 2018.

Alig kapott figyelmet a korábbi Bogdán-kötetekhez mérve e vékonyka, szépen kivitelezett könyv, holott kvalitásaival ott a helye a terjedelmes opuszok mellett. A két részbe osztott harminckét vers beillik a számontartott nagy bogdáni vállalkozás, az *Átiratok múzeuma* darabjai közé. Nem pusztán azért, mert ez is átirat, mégpedig Lermontov *A démon* című poémája nyomán, hanem mert témájában, fordulataiban, dramaturgiájában is követi nagy elődeit. *Az illuzionista és a szörnyeteg*, *Az ördög Háromszéken*, *Az elveszett árnyékok története* – ha csupán a legutóbbi köteteket nézzük, egyértelmű a tematikus rokonság, mondhatni Bogdán egész életműve, a múlt árnyaival, a megtévesztő, démonikus illúziókkal (legyenek azok magánéletiek vagy közéletiek) folytatott harc, leszámolás, szembenézés körül örvénylik. És azért is pontos az „örvénylik”, mert valóban, pusztán létük letéteményese a drámai mozgás, az érzelmeket felkavaró hullámmászás. Bogdánt parafrázálva: a lírai ének epikus történetek során nyílnak egymásba.

A mostani, lermontovi átírat, a könyvben bonyolódó berlini történet azt is jelzi, hogy Bódy Gábor (a *Psyché* című kultikus film rendezője) *A démon Berlinben* című kísérleti videójának ihletésére választotta a nagyvárosi miliót. Bódy filmje 1982-ben készült, abban az évben, amikor egy ösztöndíjjal egy évet tölthetett Nyugat-Berlinben, Bogdán poémája 1989 után játszódik, amikor a két városrészt, lényegében a két világot elválasztó berlini fal csupán maradványként, művészi falrajzok hordozójaként tanúskodik a régi időkről. Ebben a dramatikus környezetben pereg újra Lermontov borzongató, tragikus szerelmi története. A régi, romantikus mesében, a lermontoviban, a démon halhatatlansága az elpusztíthatatlan és folyton változó érzelmeivel kerül konfliktusba, Bódy Gábor filmje a lázadó, menekülő értelmiségiről szól, aki a szabadság feltételei között saját múltja terhével képtelen megélni a felkínált szabadságot, és akárcsak Lermontovnál, átokként hordozza démoni valóját, elpusztítva környezetét, azokat is, akiket szeret. Bogdán László hőse úgy hordozza „a démoni érintés terhét”, hogy a gyógyíthatatlan AIDS fertőzöttje, érintése ily módon halálos. A veszély mindhárom esetben hasonló természetű, a jóhoz rossz tapad, a gyönyör keserűségbe fordul át.

„Kihívásnak éreztem, érdekelt, hogy megváltozott környezetben mennyire él Lermontov bűbájossága, a csábítás-pasziánsz.” Persze, Bogdán hősnője, Tamara még kiszolgáltatottabb. Lecsúszott, szerencsejátékokba menekülő, játékszenvedélyébe már-már beleőrülő atyja adósságai eltörlésének reményében egy pornófilmbe adja el gyönyörűsége a forgatás alatt elkábított lányát, és ezzel kezdetét veszi Tamara kálváriája. Egy bandaharc közepébe kerül, a vérengzést túléli, menekülnie kell, de akkor már ott van nyomában a sorsát megpecsételő „démon”. A halálos betegséggel megfertőzött lányt egy csavargó kirabolja és megöli, de a démon még tovább él, és újra meg újra lepereg előtte a lány elkerülhetetlen sorsa, amelynek ő okozta a tragédiáját.

Van tehát a romantikus, lermontovi mese, van a kiábrándult bódys életérzés, e kettőből keveri ki Bogdán a maga sajátosan fanyar, a pornójelentek miatt igencsak sikamlós poémáját. Fanyar és ironikus, néhol kicsit sutta, túl könnyed, kézenfekvő rímekkel: „Menekült tigris, farkas, őz, / Vigéc, zenész, árus, dizőz”, de persze a fanyarság szerencsére többnyire humorba hajlik: „Végtelen a vágy alagútja. / Nézi hát Tamara ölet, / És falba verné a fejét, / Ha lenne fal! Lám, mit veszített.”

És itt is rengeteg a kikacsintás, az utalásos grimasz, a jelenre vonatkoztatott szófordulat: „Legyen, mint spicli végre holt. / Megbotolt? Hát más is

botolt. / A dossziéját ássa el, / Kezdhessen új életet végre / A szabadságban,
ha már megérte!”

A második részben Tamara meghal, de a démon itt marad, ő kesereg, tovább mondva Tamara litániáit, itt-ott egy démonnak megbocsátható bejáratottsággal: „Hogyan adhattál el, atyám / Egy pornófilmbe? Mondd, miért? / Az élmény gyorsan, nyersen ért.” Ez a bejáratottság tulajdonképpen elkerülhetetlen, hiszen Bogdán költészete (de a prózája is) a meglévőre, a korábbiakra, az irodalmi hagyományokra alapozódik, a szövegeiben kirajzolódó számtalan paratextus, ismétlődő technikai fogás, rájátszás, átírás elkerülhetetlenné teszi az ismétlődő szövegtípus használatát. Am ha finomabb felbontásban tekintjük ezeket a szövegeket, mégiscsak számtalan elmozdulásra találhatunk, egymás viszonylatában, eltérő kontextualizálásban új aspektusok bukkannak fel.

A kötetet záró 32. vers *Az ajánlás* címet kapta: „Annyi év után, ím, befejezem versem. / Hogyan fogadod te, szórakozott barát? / Töprengsz-e hőseim sorsán, a szerelmen? / Vagy eldobod könyvem, s unottan mész tovább?” A válasz egyértelmű: az unalom egész biztosan nem jellemzője a könyvben olvasható poémának.

Amik Annamária – György Andrea

HISTÓRIA A HETYZKE HUSZONNYOLCASRÓL

TÉREY JÁNOS: *KÁLI HOLTAK*. JELENKOR KIADÓ,
BUDAPEST, 2018.

GyA: A *Káli holtak* a kortárs magyar irodalomban divatos énfórmában írott regény, egy látványosan előtérbe furakodó narrátorral. Csáky Alexben első perctől fogva zavart valami. Nem találtam elég koherensnek, hihetőnek, és emiatt nagyrészt azzal foglalkoztam olvasás közben, hogy megfejtssem őt, miközben bosszankodtam és tépelődtem, hogy vajon miért nem tudok leszállni róla? Talán azért, mert Térey regénye alapvetően a realista kód alapján értelmezhető, így olvasóként azt várjuk el a narrátor-főszereplőtől is, hogy hús-vér ember legyen. Csáky Alex esetében azonban hiába. Külső adottságait, de főleg intellektusát nézve inkább tűnik eszményi romantikus hősnek.

AA: Ugyanakkor ízig-vérig mai fiatal. Jelentéktelen rajongói üzenetekre és a sarki kínai vendéglőre ugyanolyan intenzíven reagál, mint egy Caravaggio-freskóra. A folyamatos interakció, a *being connected* életérzése hajítja. A túlpörgés diagnosztizálásába tárgyi hiba is keveredik: a túlhajszoltságot tévesen jelöli a *maximum overdose* kifejezéssel, az angol állandósult fordulat ugyanis *maximum overdrive*.

GyA: Alex mindössze huszonnyolc éves. Széles körű műveltségére, irodalomban, kortárs zenében való jártasságára, művészettörténeti, művészetelméleti, építészeti kérdésekben rögtönzött markáns kiselőadásaira nem elegendő érv, sőt, egyenesen ironikus az, hogy a Színművészeti előtt két évig a bölcsészkaron művészettörténet-esztétika szakra járt.

AA: Ellentmondásos szereplő. Azt mondja, hogy ő a habozókat szereti alakítani, s persze Hamlet kitüntetetten az, de később megjegyzi: Hamlet számára harapós fiatalság, nem habozás. Állítja magáról, hogy nem netfüggő, de egy bulin kétszer is ellenőrzi (csekkolja) a telefonján a legutóbbi el-

őadásukra érkező reakciókat. Szédületes munkautemét nézve szinte lehetetlen, hogy színészként halmozta fel lehengerlő ismereteit. S talán hiteles lenne, ha mást sem csinálna, mint művelődne. De neki közben ott van a színházi karrierje, részidős apuka, ugyanakkor naponta edz. Rendszeresen jár kiállítás-megnyitókra, de kérdés, hogy mikor jut rá ideje?

GyA: Nekem sikerült folyamatosan meglepetést okoznia. A leginkább talán akkor, amikor kiderül, hogy az irodalom felől értelmezi a színházat, vallja, hogy nincs színház előre megírt darab nélkül. Ez a fiatal színész a klasszikusokra esküszik, nem hisz a kortárs színpadi szövegekben, a „poszt-dramatikus cuccokban”, mivel azokat próbákon improvizálják, pontosabban tákolják össze, és „írásműként szinte mind fűrészpor, fércmű”. Kárhóztatja a látványszínházat: „Látványpékség van. Body art és sound design. Darab, az nincs. Márpedig darab nagyon kell.”

AA: Inkább egy középkorú színikritikus, az egész látásmódja túlságosan holisztikus. Nem fér össze a fiatal színész szakmabeliek iránt tanúsított tiszteletudása a másokkal szembeni arrogáns mindentudásával.

GyA: Világos, hogy ez a költőnek, a drámaírónak, a szöveggel bíbelődő embernek a véleménye a színházról. Kilóg a lóláb, illetve a Térey-láb, és nemcsak itt. Például amikor Alex, aki – micsoda meglepetés – egyáltalán nincs elszállva attól, hogy az Oscar-díjas *Saul fiában* játszott, éles kritikát fogalmaz meg a filmmel kapcsolatban, hogy végül megadja neki a kegyelemdőfést azzal, hogy szerinte a holokausztt művészileg ábrázolhatatlan.

AA: Ahogy mondd, önmagát írhatta bele Térey. De miért választott ilyen fiatal szereplőt? Amikor a *Haramiák* rendezése kapcsán kérdezi: „Miért egy hatvanas csávó beszél az erőszakról meg a szélsőséges fiatalokról? Nem egy húszévesnek kéne rendeznie ezt a darabot?”, úgy érzem, maga az író lamentál az önreflexív fiatalok hiánya felett. Elképzelhető, hogy készakarva, szatirikusan feltupírozott a koravén kultúrhéroszunk sokoldalúsága. Végig azon tűnődtem, hogy a jellemzés ellentmondásossága a komplex, életszerető író elragadtatottságáról árulkodik, vagy ellenkezőleg, zseniálisan szándékos?

GyA: Az ironia kérdése tételesen is feltűnik. A szilveszteri bulin, ahol Alex a DJ, feltesz egy olyan CD-t, amelyre szándékosan felveszik, hogy elakad a lemez. De Alex szerint ez nem ironikus. Szóval itt a kérdésetet ő is felteszi: „Miért hiszik mostanában mindenemről azt, hogy a paródiája valaminek, valami komolynak, súlyosnak és mélynek?” Hát azért, mert nem hiteles. Alexről nem nagyon hisszük el, hogy súlyos és mély. Térey olyanná

formálta, hogy lehetőséget adjon az ironikus olvasatra. Hogy általa összekacsintasson az olvasóval. Tudja, hogy mi tudjuk, hogy ő tudja.

AA: A humor eszközei a film és Alex története közötti könnyed váltások is. Például egyszer azzal nyitja a fejezetet: „Megvádolnak.” Időm sem volt kapkodni a fejem, kit, hogyan?, máris kiderült, hogy ez csak a filmbeli szereplőre vonatkozik. Ugyanakkor ez a laza átjárás érzékelteti az ábrázolt világ felszínességét.

GyA: Alex folyamatosan értelmez, a Káli medencében lejátszódó zombi-apokalipsziszról szóló filmet is, amelyben főszerepet kap. Rendkívül szórakoztató, ahogyan finom szarkazmussal a forgatást, közben pedig a magyar viszonyok közé helyezett zsánerfilm cselekményét meséli.

AA: Mintha a kortárs posztapokaliptikus sorozatok szinopszisainak ízes paródiáit olvasnánk.

GyA: Telitalálat az újjgazdag filmrendezőnek már a neve is: Borombovics, akinek giccses, „szofisztikált” uradalma a Kazinczy által megálmodott Széphalom karikatúrája. Térey tobzódik a birtokon kivitelezett abszurd ötletek leírásában: Stonehenge-alakzatba rendezett mészkőlapok Hamvas-idézetekkel, vadvirágokkal befuttatott világháborús tank, „szentély és grotta, liget, patakocska vízeséssel és híddal, tó szigettel, álsíremlékek, szobrok és feliratok”.

AA: A párbeszédekkel is mesterien bánik Térey. A dialógusokban tárul fel igazán a szereplők állapota. Például Alex pszichiátere előtti kifakadásából hitelesebben rajzolódik ki a fortyogó belső konfliktus, mint a hetyke, első személyben megszólaló, mindenhez értő narrátori hangjából. Ugyan ez figyelhető meg az ex-barátnőjével folytatott beszélgetésében is. A narrátori hangján csak akkor beszél magáról közvetlenül, ha a szerepéről, az alakításáról szól. Az énje egyenlő a róla létező képpel. Lenyűgöző tudása nem karakterformáló. Jól érzékelteti az önmagával való szembesülés kerülését az is, hogy a róla szóló életrajzi adatokat egy idézett interjúból tudjuk meg, nem tőle közvetlenül.

GyA: Mivel ez egy színházi regény, kiemelt szerepet kapnak benne az előadások eseményeinek a leírásai. Két előadást kísérhetünk végig a próba-folyamattól a bemutatón át a vendégszereplésekig: Schiller *Haramiákját*, amelyben a dalbetétek metálféneke hangzanak fel, és a *Hamletet*. Ezek a Térey által kitalált rendezések egészen egyedi koncepcióra épülnek. Főként a Trianont értelmező *Hamlet*, amely 1918–1920 között játszódik Kolozsváron. Maga az óváros lesz díszletté: a sírásó-jelenetre a Házsongárdban kerül sor, Alex Hamlet királyfiként a Bánffy-palota előtt Ady *Intés az őrzőkhöz*

című versét keveri az ismert nagymonológba. A trónbitorló Claudius saját neve után kereszteli át a várost Claudiopolisra, az új hatalmat képviselő Fortinbras pedig román, és Fortin Brascunak hívják.

AA: Számomra ezek a regény legizgalmasabb részei. Rendkívül hatásosan teremt meg az olvasóban a színházi előadás feelingjét, a színészek közötti interakció dinamizmusát, a csúcspillanatokban mérhető sikereket, a sikerülni nem akaró gesztusokból kibomló kudarcokat. A kitalált színjelöladásokból s azok értelmezéséből ugyanúgy hoz létre egy eleven világot, mint Siri Hustvedt a fiktív képzőművészeti alkotásokból, installációkból. Mindkettőnél a művészlét problémáiból fakadó magánéleti robbanás hozza felszínre és rendezi egyensúlyba az elhanyagolt belső konfliktusokat, és segíti elő az alkotó önmagával való szembenézését.

GyA: Mivel valós időben, nem például retrospektív narrációban elevenedik meg a történet, olyan, mintha egy naplóban, blogon vagy közösségi portálon közzétett laza bejegyzésekből állna össze a regény.

AA: Más kortárs színházi regényekben, például Susan Choi, Lauren Groff vagy Margaret Atwood műveiben színpadiassá válik maga a stílus, a szerkezet is. Ehhez képest Térey írása vérpezsdítően közvetlen, története tudatfolyamszerűen árad, bár formájában hagyományos narráció.

GyA: De mi is a történet, amelyet megismerünk? Alex felnőtté válása? A fiatalon szakmailag csúcsra jutó, perfekcionista, karrierista színész kételkedni kezd saját hivatásában, meghasonlik önmagával, magasról zuhan a mélybe (metaforikusan és szó szerint is egy három méter magas díszletről), de végül megerősödve lábal ki a válságból.

AA: Visszatérő panasza, hogy nehezebbé esik a változás, miközben láthatóan készülődik benne a kitörés. Nem világos, miből is akar kitörni az egyre szaporodó lázadó gesztusaival. Az epilógus egy megnyugvó lázadót rajzol meg, de mi indította el a megnyugvást? Az egzisztenciális nyavalyákat kioltották az élet közönséges kihívásai, mint a *Világok harcában* a marslakókat a földi mikrobák? Vagy balesete és lábadozása revelatív volt?

GyA: Megtanul nemet mondani, kiszáll a zombi-sorozatból, elköteleződik szerelme, Luca, a csellóslány mellett, és balesetéből felépülve részt vesz a *Hamlet* kolozsvári vendégszereplésén. Úgy tűnik, happy enddel van dolgunk.

AA: A végén van Alexnek egy megfigyelése, amiért én megbocsájtom a logorrheáját. Megjegyzi, hogy nincs olyan kortárs magyar mű, amely felébresztené az embert. Mintha felismerné, hogy az önvizsgálat hiánya nem csak a buliról bulira lötyögő fiatalság, hanem a társadalom problémája is.

Balesete után erőteljesebbé válik az introspekció, az imázs helyét a megszületőben levő valódi én készül átvenni. A *Hamlet* kolozsvári vendégszereplésének halogatása az Alex életében dúló gondokat képezi le. Végül révbe ér az előadás, és ezzel párhuzamosan az előadó is.

GyA: Kolozsvár bemutatása, a város leírása annyira szép, illúziótlan, ugyanakkor szeretetteljes és bensőséges, hogy engem teljesen levett a lábamról. Térey együtt látatja a város jelenét, múltját, miközben a jövőjét kutatja bölcsen, kiegyensúlyozottan, józanul. Tekintete végigpásztázza a Ceaușescu-paneleket, a Pestet majmoló szórakozóhelyeket, a fekete huza-lok kötegeit a levegőben, a szapora ortodox templomkupolákat, a sárga és zömök barokk templomtornyokat, a szecessziós, rézsisakos sarokbérházakat, a dombra kúszó görbeutcákat, és arra jut, hogy „Nekünk ez a kóceráj mindig fog kelleni. Még a hült helye is. Nem az ép eszünknek kell, az biztos. És mire kell? Nézni. Ismerni. Szeretni. És igenis, élni”.

Arthur Rimbaud

(1854 – 1891)

VILÁGVÁROS

Az indigó-szorostól az ossiáni tengerekig, a zagyva ég mosta, rózsaszín és narancssárga fövényen most nyílnak, egymást keresztezve, a kristály körutak, miket szemérmetlen módon szegény fiatal családok leptek el, akik a gyümölcsárusnál szerzik be táplálékukat. Semmi gazdagság. – A város!

A szurok-sivatagból fejvesztett menekülésben rohannak az iszonyú hordákban felsorakozó ködrétegekkel együtt a meghajló, hátráló s olyan fekete füstként leszakadó égig, aminőt csak az Óceán tud teremteni, a sisakok, kerekek, bárkák, farukat mutató lovak. – Az ütközet!

Vesd fel a fejed: ez a boltíves fahíd; az utolsó számáriai konyhakertek; ezek a kipingált álarcok a hideg éjben ingó lámpa alatt; a feltűnő ruhájú, mulya kis sellő lent a folyónál; a fénylő kis koponyák a borsóágyásokban – és annyi más káprázat – a vidék.

Falakkal és kerítésekkel szegélyezett utak, melyek közt alig férnek meg a kis ligetek, s a szörny virágok, melyeket *szív*-nek és *hív*-nek hívhatnak, átkozottul hosszú damaszkuszi út – Rajnán túli, japán és guaraniai tündér-arisztokráciák birtokai, amelyek képesek még befogadni a régiak zenéit – és vannak fogadók, amelyek soha meg nem nyílnak többé; – vannak hercegnők, és ha még nem roskadtál össze, itt van a csillagok tudománya – az égbolt.

A reggel, amelyen Vele vitatkoztatok szakadó hóesésben, a zöld ajkak, a fagyok, a fekete zászlók és kék sugarak, s a sarki nap bíbor illata – az erőd.

REGGEL

Nem volt-e *egykor* kedves, hősi, mesés, aranylapokra kívánczó ifjúságom – nagyon is sok szerencsém! Micsoda vétkem vagy tévedésem érdemelte ki mai nagy gyengeségemet? Ti, akik azt állítjátok, hogy az állatok zokognak bánatukban, hogy a betegek kétségbeesnek, hogy a halottak rosszakat álmodnak, próbáljátok meg elmesélni bukásomat és álmaimat. Én már nem tudom jobban kifejezni magam, mint a koldus az ő örökös *Pater noster*-eivel és *Ave Mariá*-ival. *Már nem tudok beszélni!*

De ma, úgy érzem, befejeztem a poklomról szóló beszámolót. A pokol volt ez valóban, az, amelynek kapuit az ember nyitotta meg. Ugyanabban a pusztaságban, ugyanazon az éjszakán fáradt szemeim még mindig az ezüstcsillagra nyílnak, de mindig anélkül, hogy mozdulnának az Élet urai, a háromkirályok, a szív, a lélek és az ész. Mikor mehetünk már, partokon és hegyeken túl, köszönteni az új munka születését, az új tudását, a zsarnokok és démonok futását, a babona végét, s imádni – elsőként! – a földre szállt Karácsonyt!

Egek éneke, népek menete! Rabszolgák, ne átkozzuk az életet.

SOMLYÓ GYÖRGY fordításai

NÉVJEGY

Csalai János
Még/ma önm. Jr.
Nyánligeten, vagyis Gyöngyösi
él. K. János Székelyi
vagyis.

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

25nka
Nemzeti Kulturális Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszünk föl.

ISSN 1220-5982